

2. **ลายเชิงผ้า** พบว่าได้มีการนำลายเล็กหรือลายคั่นของลายไปยืดขยายขนาดออก เพื่อใช้ทอเป็นลายเชิงผ้าเกือบทั้งหมด การยืดขยายขนาดลายเล็กหรือลายคั่นเพื่อนำไปวางทอเป็นลายเชิงผ้า ก็เพื่อให้มีความพอเหมาะกับความยาวของขนาดลายเชิงผ้า ซึ่งมีพื้นที่กว้างกว่าส่วนที่ลายเล็กหรือลายคั่น แต่ทั้งนี้ก็พบว่า มีลายเชิงผ้าบางลายที่ได้รับการประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นลายเชิงผ้าโดยตรง โดยเฉพาะคือลายต้นสน ซึ่งทอเป็นรูปพุ่มสามเหลี่ยมยอดแหลม ที่แลดูคล้ายต้นสน ซึ่งพบว่าลายต้นสนนี้มีอยู่เฉพาะลายเชิงผ้าเท่านั้น

3. **ลายใหญ่** เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของผืนผ้าที่มีการทอเป็นลวดลายตลอดทั้งผืน ซึ่งได้จัดให้ลายใหญ่เรียงเป็นแถวที่มีความกว้างเท่า ๆ กันทุกแถวของลายใหญ่ และภายในลายใหญ่ยังแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ ส่วนที่เป็นลายหลักหรือลายใน ซึ่งเป็นช่องกรอบสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ลายนอกซึ่งก็คือส่วนครึ่งหนึ่งของโครงสร้างสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ที่ถูกแบ่งครึ่งเป็นรูปสามเหลี่ยมสลับฟันปลาวางเรียงกันอยู่ทั้งแนวนอนและล่างของลายในหรือลายหลัก และส่วนที่สามคือเครือลาย ซึ่งก็คือพื้นที่สามเหลี่ยมที่เกิดจากการแบ่งครึ่งจากรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แล้วนำมาออกแบบจัดวางไว้ที่หัวท้ายลายแต่ละแถว โดยหันด้านยอดของสามเหลี่ยมเข้าหาที่กึ่งกลางของแถวลายทั้งสองด้าน มีพบได้เสมอ ๆ มีดังนี้ คือ ลายใบปุ่น ลายจันทน์ ลายกาบแบด และลายนาถ (คำสอน สระทอง. 2544: สัมภาษณ์)

พัฒนาการด้านรูปแบบของผ้าไหมแพรวา

จากการที่ระยะเริ่มต้นผ้าไหมแพรวาจะมีเพียงผ้าทอแบบดั้งเดิม ที่ปรากฏเป็นผ้าเบี่ยง และได้พัฒนามาสู่ผ้าแพรวาที่หลากหลายดังปรากฏในปัจจุบันตามความต้องการจากตลาดและมีผู้นิยมสวมใส่หรือนำผ้าแพรวาไปตัดชุดต่าง ๆ มากขึ้น ทำให้ผ้าแพรวามีการพัฒนาแล้วปรับเปลี่ยนไปตามความนิยมของลูกค้า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในระยะแรก คือการเปลี่ยนแปลงขนาด จากผืนผ้าเบี่ยงถูกขยายขนาดเป็นผืนผ้ากว้าง 28 นิ้ว ยาว 5 เมตร จากระาคา 2,200 บาท และจากลวดลายธรรมดาที่ได้รับการพัฒนาใส่ลายสัตว์ เป็นไคโนเสาร์ ช้าง นาค และได้เพิ่มลวดลายที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น สามารถเพิ่มราคาเป็น 4,500 บาท โดยราคามีสัดส่วนตามไปกับจำนวนลวดลายที่เพิ่มมากขึ้นด้วย รวมทั้งการใช้วัสดุที่มีลักษณะพิเศษ เช่น ดิ้นทอง ดิ้นเงิน ทำให้เพิ่มราคาสูงขึ้นด้วย ซึ่งมีลำดับพัฒนาการดังนี้

การขยายตัวจากผ้าเพื่อชาวผู้ไทสู่สังคมภายนอก การทอผ้าแพรวาของชาวบ้านโพธิ์ในอดีตกทอเพียงใช้สอยในครอบครัว ซึ่งไม่ใช่ว่าจะมีทุกหลังคาเรือน 4-5 หลังคาเรือนจะมีผ้าแพรวา 1 ผืน เมื่อมีงานพิธีค่อยมายืมกันใช้ เพราะไม่มีความจำเป็นจะต้องทอไว้มาก เนื่องจากเป็นผ้าทอที่ทอไว้ใช้ในพิธีการสำคัญ เช่นการแต่งงาน การสู่ขวัญ ฯลฯ

เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับพระบรมราชินีนาถได้เสด็จมาพำนักที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ พระองค์ท่านได้เสด็จมาเยี่ยมราษฎรที่จังหวัด

สกลนคร ภาพลัทธิ แล้วเสด็จมาที่อำเภอคำม่วง ผู้หญิงชาวบ้านโพนจำนวนประมาณ 10 คน แต่งกายด้วยชุดผู้ไทแบบไปทำบุญที่วัดสวมเสื้อสีดำแขนยาวผ่าหน้าอก ทอดพระเนตรเห็นชาวบ้านโพนแต่งกายชุดผู้ไทไปรับเสด็จ พระองค์เห็นว่าผู้หญิงชาวบ้านโพนแต่งกายไม่เหมือนใคร พระองค์ท่านถามว่ามาจากไหน ทำไมแต่งกายแบบนี้ จึงตอบว่าเป็นชาวผู้ไทบ้านโพน อำเภอคำม่วง ท่านเลขขอจับดู ท่านทรงถามว่าถ้าอยากได้จะได้ไหม ชาวบ้านโพนจึงตอบว่าได้ รุ่งเช้าสมเด็จพระราชินีนาถจึงทรงให้ราชเลขา ท่านสุปรภาดา เกษมสันต์ เอาเส้นไหมมาให้ 9 กิโลกรัม เพื่อทำผ้าแพรขาว เมื่อชาวบ้านโพนได้รับผ้าจึงเอามาแบ่งกันทำเป็นคืบได้ 11 คืบ เป็นฝ้ายยอ หรือฝ้ายมีเส้นเชิง เรียกว่าผ้าเบี่ยงมีชาย 2 ข้าง มีความยาว 2 เมตรกว่า พื้นสีแดงซึ่งเป็นสีเอกลักษณ์ของผ้าไหมแพรขาว

วันที่ 21 พฤษภาคม ปีเดียวกันพระราชินีได้ทรงอนุญาตให้เข้าเฝ้าที่ตำหนักไกลกังวล โดยไปกันหลายคนทั้งชาวบ้านและข้าราชการ เมื่อทรงรับผ้าพระองค์ท่านก็สั่งให้เจ้าหน้าที่เกษตรหรือฝ่ายพัฒนาชุมชนจัดตั้งกลุ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา (ผ้น ยุธา. 2544: สัมภาษณ์)

กระนั้นก็ตามการใช้ผ้าแพรขาวก็ยังจำกัดอยู่เฉพาะในเทศกาลสำคัญเช่นการแต่งงาน เจ้าบ่าวเจ้าสาวจะต้องเบี่ยงผ้าแพรขาวเข้าพิธี ส่วนการคลุมศีรษะจะคลุมเวลาพิธีจะไม่ใส่มากเหมือนปัจจุบัน เพราะถือว่าเป็นผ้าชั้นสูงใช้ในงานสำคัญ ๆ เช่น งานแต่งงาน เลี้ยงผี งานบวช เป็นต้น อย่างไรก็ตามในระยะต่อมาผ้าแพรขาวก็มีโอกาสขยายผลสู่สังคมภายนอกดังนี้

พ.ศ. 2520-2525 ผลิตสงวัง

พระราชินีนาถทรงส่งเส้นไหมมาให้และรับส่งให้ทอส่งไปให้โดยจะจัดจำหน่ายให้และให้ตั้งกลุ่มขึ้นมาเรียกว่ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านโพน โดยมีแม่คำใหม่ โยคะสิน เป็นหัวหน้ากลุ่ม ส่วนชื่อกลุ่มผ้าไหมแพรขาวตั้งขึ้นทีหลัง เป้าหมายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร คือการเลี้ยงไหม ทอผ้าแพรขาว แบบดั้งเดิมขนาดหน้ากว้าง 12 นิ้ว ยาว 2 เมตรครึ่ง เรียกว่า “ฝ้ายยอ” ช่วงที่เมื่อผลิตผ้าแพรขาวได้เท่าไรก็จัดส่งเข้าวัง ซึ่งได้ราคาฝืนละ 1,200-1,300 บาท เป็นผ้าแบบมีชาย เอาไปตัดชุดอะไรไม่ได้ ใช้เป็นได้แค่ผ้าเบี่ยง ต่อมาจึงเรียกว่าผ้าแพรขาวตามความยาว 21 เมตร คือ 1 วา ต่อมาพระราชินีนาถให้ขยายหน้าผ้าแล้วให้ทำเป็นผืนใหญ่ที่สามารถตัดชุดได้ และยังส่งไปจำหน่ายที่วัง และคนอื่นก็เห็นเมื่อเห็นแล้วมีความต้องการ

พระราชินีนาถเป็นพระองค์แรกที่นำผ้าแพรขาวของนางด่อน สระทอง ไปตัดเสื้อฉลองพระองค์ พระองค์ทรงพอพระทัยมากและพระองค์ก็ยังช่วยสนับสนุนเรื่อยมา โดยการพระราชทานเงินมาให้ปลูกหม่อนและส่งไหมมาให้ ปัจจุบันกลุ่ม 37 คน ก็ยังคงทอผ้า มีสมาชิกสืบมาทำให้ราคาผ้าแพรขาวขึ้นดีไม่ตกต่ำ ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2520-2525 นี้ มีสมาชิกผู้ทอผ้าเพิ่มเป็น 70 คน ที่ผลิตผ้าแพรขาวส่งพระราชินี แต่กระนั้นก็ยังคงเป็นผ้าแบบเดียวคือ สีพื้นสีแดง เพียงเป็นคนละวดลายกัน

พ.ศ. 2530 – ปัจจุบัน ผ้าตัดชุด

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาเริ่มมีการทอผ้าแพรวเพื่อการตัดชุด โดยเริ่มต้นจากรับสั่งของพระราชินีนาถให้ช่างทอบ้านโพนขยายหน้าผ้าให้กว้างและเพิ่มความยาว เพื่อให้เพียงพอต่อการตัดชุด และทำให้ผ้ามีราคาถูกลง คนอื่นจะได้สวมใส่ด้วย ก็เลยทำเป็นผ้าลายลวง (สองสี) ผ้าลายจากดาว เพิ่มเติมจากเมื่อก่อนที่มีการทอผ้าเพียงแบบเกาะ และก็พัฒนาต่อมาเรื่อย ๆ ซึ่งจำหน่ายผืนละ 1,800 – 3,000 บาท ทำให้ผ้าแพรวเป็นที่นิยมของตลาดอย่างกว้างขวาง มีการทำสีและแบบต่าง ๆ ตามความต้องการของลูกค้ามากขึ้น ใครมีเงินน้อยก็สามารถซื้อแบบถูก คือผ้าล่อง ใครมีเงินก็ซื้อแบบแพงหรือผ้าเกาะได้ ซึ่งทำให้เศรษฐกิจของบ้านโพนดีขึ้นมา โดยเฉพาะค่าทอที่เป็นธรรม คือราคาผืนละ 1,000-1,300 บาท (คำภา ปีสละ. 2544: สัมภาษณ์)

การจัดกลุ่มผู้บริโภค

พ.ศ. 2520-2525 กลุ่มผู้บริโภคจากในพระราชวังและราชสำนัก

พ.ศ. 2529-2530 มีการนำผ้าแพรวออกแสดงงาน มีคนรู้จักปี พ.ศ. 2533-2535 จำหน่ายดีมาก เพราะมีคนรู้จักผ้าแพรวอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะเป็นที่ต้องการของกลุ่มข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาของการรณรงค์ใช้ผ้าไทย ซึ่งช่วงนั้นได้เริ่มมีการทอผ้าแพรว 5 เมตรแล้ว

การเปลี่ยนแปลงสีและขนาดผ้า

พระราชินีนาถเป็นผู้กำหนดทั้งขนาดของผ้าและการเปลี่ยนแปลงสี โดยในปี พ.ศ. 2528 พระองค์มีรับสั่งให้ขยายหน้าพิมให้กว้างขึ้น และให้ส่งคนไปเรียนการย้อมผ้าที่ในพระราชวัง ซึ่งในช่วงนั้นมีแม่ค้าใหม่กับแม่เพื่อน วาระหา เป็นตัวแทนไปรับการอบรมเพื่อกลับมาสอนกลุ่มแม่บ้านให้ย้อมผ้าเป็น

ผลจากการเปลี่ยนแปลงขนาดและสีสันของผ้าแพรวได้กลายเป็นที่ความต้องการของตลาดในระยะต่อมา โดยมีการนำเสนอต่อสาธารณชนครั้งแรกคือการออกร้านในงานกาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งระยะนั้นผ้าไหมแพรวยังไม่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อท่านผู้ว่ามาเห็นท่านจึงได้ส่งเสริม มีคำสั่งให้ออกแสดงโชว์ตามงานเทศกาลต่าง ๆ

การนำไปแสดงในระยะปี พ.ศ. 2528 นั้นยังจำหน่ายได้ไม่ดีนัก เพราะคนยังไม่รู้จัก และมีราคาแพงกว่าผ้าไหมชนิดอื่นต้องอธิบายให้ฟัง จนในปีต่อมาจึงเอากีโปทสาธิตให้ดูด้วย เพื่อให้รู้ว่าทำยาก และเส้นไหมที่ได้มาจากสมเด็จพระราชินีนาถและการเลี้ยงไหมเอง ต่อมาเมื่อมีการทอมากขึ้นจึงเลิกเลี้ยงไหม เพราะยุ่งยากมากจึงหันมาซื้อเส้นไหมแทน จึงกลายเป็นคนทอเท่านั้น

ปี พ.ศ. 2535 การสวมใส่ผ้าแพรวมีความนิยมเพิ่มมากขึ้น มีคนทอมากขึ้นและผ้าราคาถูกลงจากราคา 2,800-2,700 บาท ลดลงเหลือ 2,500 บาท และลดลงเรื่อย ๆ ด้วยการแข่งขันกัน

ภาพ เสื้อสุภาพสตรีตัดจากผ้าไหมแพรวาที่เป็นผ้าลายล่อง

ภาพ ผ้าไหมแพรวาที่ได้นำมาประยุกต์ตัดเป็นชุดสวมใส่กึ่งทางการ

ภาพ ผ้าไหมแพรวาที่ได้นำมาประยุกต์ตัดเป็นชุดสวมใส่กึ่งทางการ

จำหน่าย แต่พวกที่แพงก็ยังคงเดิมคือผ้าเกาะราคาดิ้นละ 3,000-4,000 บาท ไปจนถึง 10,000 บาท ส่วนใหญ่เจ้านายมาซื้อเป็นของฝาก (บัญชี สระทอง. 2544: สัมภาษณ์)

รูปแบบของลายผ้ากับการจำแนกประเภทของผ้าและผู้บริโภค

ผ้าไหมแพรวาจึงถูกแบ่งเป็น 3 ประเภท ตามลายผ้า 3 ลักษณะ ซึ่งมีราคาและผู้บริโภคแตกต่างกันดังนี้

1. ผ้าล่อง หรือผ้าที่ทอด้วยลายล่อง

ลายล่อง หมายถึง ผืนผ้าที่มีความเรียบง่ายในผืนผ้า มีเพียงสองสี สีหนึ่งเป็นสีพื้นอีกสีหนึ่งเป็นลาย

กลวิธีการทอ ผ้าลายล่องหรือผ้าล่อง เป็นเพียงการพุ่งกระสวยนำเส้นด้ายแนวนอนผ่านเส้นยืนไขว้ไปมาสลับกับการไขว้ด้วยเส้นยืน จึงเป็นการทอพื้นฐานที่ช่างทอจะเริ่มต้นทอด้วยผ้าลายล่องเสมอ เด็กหญิงวัยประมาณ 7-8 ปีก็สามารถทอผ้าลายล่องได้แล้วและใช้ระยะเวลาในการทอไม่นานมากนัก ราคาถูกที่สุดในกลุ่มของผ้าไหมแพรวา คือผืนละ 1,200 – 1,700

2. ผ้าจกหรือผ้าลายจกหรือลายหยอดหรือลายจกดาว

ผ้าแพรวาชนิดนี้เป็นผ้าที่เพิ่มความพิเศษไปจากผ้าลายล่อง ซึ่งโดยปกติแล้วจะมีเพียง 2 สีคือสีพื้นกับสีลายดังกล่าวนั้น เมื่อเทียบดอกเข้าไปจึงเรียกว่าผ้าจก

ผ้าล่องจก เกิดจากการสร้างลวดลายเพิ่มเติมเป็นดอกดวงเล็ก ๆ น้อย ๆ บนผืนผ้าลายล่องด้วยวิธีการจกดอกหรือเพิ่มดอกเข้าไปในลายล่องบนผืนผ้า ด้วยการใช้นิ้วมือ “จก” หรือหยิบเส้นด้ายที่จะสร้างเป็นลวดลายขึ้นมาจากผ้าล่อง ซึ่งปกติจะมี 2 สี คือสีพื้นและสีลาย เมื่อเพิ่มดอกเข้าไปจึงเรียกว่าลายจกหรือล่องจก ผ้าล่องจกหรือผ้าจกดอกหรือจกดาวจะทำยากกว่าผ้าล่องธรรมดา เพราะนอกจากจะพุ่งเส้นไหมเส้นนอนผ่านเส้นยืนเฉย ๆ ยังต้องใช้ความมีศิลปะเก็บดวงบนผืนผ้า ด้วยการ “จก” อีก ดังนั้นผ้าล่องจกจึงมีราคาสูงกว่าผ้าล่องทั่วไป ประมาณ 500 บาท ดังนั้นผ้าล่องจกผืนหนึ่ง ๆ จึงมีราคาระหว่าง 1,500-2,000 บาท แล้วแต่ความประณีตและความงดงามของผืนผ้า

3. ผ้าเกาะหรือผ้าลายเกาะ

ผ้าเกาะเป็นผ้าไหมแพรวาที่มีความวิจิตรพิสดารสูงสุดในกลุ่มของผ้าไหมแพรวา และผ้าทอทั่วไป โดยลวดลายของผ้าเกาะจะมีการเกี่ยวพันเกาะเกี่ยวกันไปด้วยสีสันของลวดลายมากมายหลายสียิ่งขึ้น กระบวนการทอและกลวิธีการทอจะใช้นิ้วค่อย ๆ เกาะเกี่ยวผูกโยงเส้นด้ายที่หลากสีให้เกิดเป็นลวดลายแต่ละดอกดวง และสามารถทำให้วิจิตรอย่างละเอียดได้ อันแล้วแต่ความชำนาญ และความเพียรพยายามของช่างทอแต่ละคน ดังนั้นผ้าเกาะจึงเป็นผ้าชั้นสูงที่ช่างทอผู้เชี่ยวชาญจึงจะสามารถทำได้ แต่โดยปกติแล้วสำหรับผู้หญิงชาวผู้ไททั่วไปในบ้านโพนเมือวัยประมาณ 20 ปีขึ้นไปก็สามารถทำผ้าเกาะได้แล้ว ส่วนความประณีตความงดงามจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ จินตนาการและการสร้างสรรค์ของแต่ละคน

ด้วยขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนและความงดงามวิจิตรของผืนผ้าที่มีอย่างสูง ผ้าเกาะจึงมีราคาแพงกว่าผ้าลวง หรือล่างจก ก็มีราคาตั้งแต่ผืนละ 4,000 บาทจนถึง 100,000 บาท อันแล้วแต่ฝีมือของช่าง

4. ลายประกวด

ผ้าประกวดหรือลายประกวด เป็นผ้าเกาะพิเศษ คือมีความพิเศษทั้งในด้านตัวลายผ้าที่วิจิตรบรรจง และพยายามคัดสรรวัสดุสร้างสรรคส์ผ้าและลวดลายให้พิสดารกว่าปกติ อีกทั้งยังมีความพิเศษด้านกลวิธีการทอที่มีความพิสดารและประณีตบรรจงเกินกว่าธรรมดา ผ้ายังกล่าวเริ่มต้นจากการทำเพื่อส่งเข้าประกวดที่พระราชตำหนักภูพานราชนิเวศน์เท่านั้น จนกลายเป็นลักษณะรูปแบบหนึ่งของผ้าไหมแพรวา แต่ด้วยผ้ายังกล่าวเป็นความต้องการของสาธารณชนทั่วไป จึงได้รับการทอเพื่อจำหน่ายแก่กลุ่มบุคคลดังกล่าวแม้ว่าจะมีราคาแพงก็ตาม ซึ่งผ้ายังกล่าวก็ยังคงถูกเรียกว่า “ผ้าลายประกวด” เช่นเดิม สำหรับกลุ่มผู้บริโภคหลักผ้าลายเกาะพิเศษ จึงเป็นกลุ่มของข้าราชการหรือแม่บ้านข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการการเมือง และบุคคลชั้นสูงในสังคมไทย ซึ่งนอกจากผู้บริโภคจะซื้อไปเพื่อตัดชุดสวมใส่แล้ว ผ้าเกาะยังถูกซื้อไปเป็นงานศิลปะเพื่อการสะสมด้วย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขึ้นชมและความต้องการของผู้บริโภคกลุ่มต่าง ๆ

1. รูปแบบของผ้าไหมแพรวา

ผ้าแพรวาเป็นผ้าที่สามารถจะปรับสภาพของการใช้ได้กับทุกลักษณะงาน หมายความว่า นอกจากผู้บริโภคจะนำไปตัดเป็นเสื้อผ้าแล้วยังสามารถใช้เป็นผ้าคลุมเตียง ผ้าห่ม ผ้ามู่ลี่ ผ้าปูโต๊ะ ดังนั้นเพื่อประสานประโยชน์ดังกล่าวข้างทอจึงมีการขยายผืนผ้าไหมแพรวาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคจากผืนเล็กซึ่งเป็นผ้าเบี่ยงให้เป็นผ้าทอผืนใหญ่ ด้วยพื้ขนาด 17, 18, 20 หลบ ผ้าขนาดใหญ่ดังกล่าวจะถูกสร้างสรรค์เป็นลวดลายต่างๆ อย่างความ จนเสมือนเป็นที่รวมงานจิตรศิลป์ของช่างทอ ซึ่งสวยงามเหมาะสำหรับนำไปตัดชุดสุภาพสตรี เสื้อสุภาพบุรุษ สำหรับพื้ที่ใช้ทอผ้าแพรวาผืนใหญ่นี้ สามารถใช้พื้ขนาดใหญ่มากกว่าที่นิยมก็จะได้ผ้าแพรวาผืนใหญ่ มีหน้ากว้างมากขึ้น อันแล้วแต่ความต้องการของช่างทอ

ผ้าแพรวาผืนเล็ก เป็นผ้าแพรวาที่ทอเป็นพื้ขนาดเล็ก ด้วยพื้ขนาด 7, 8 หลบ ความยาวแต่ละผืนประมาณ 1 วา หรือ 2 เมตร ผ้าแพรวาผืนเล็กนี้ช่างทอก็จะใส่กลุ่มลายและสีได้อย่างวิจิตรสวยงาม เหมือนกันกับผ้าแพรวาผืนใหญ่แต่จะต่างกับผ้าแพรวาผืนใหญ่ตรงขนาดเล็กกว่าจึงนิยมใช้เป็นผ้าเบี่ยง ซึ่งมีใช้กันมากมายในงานประเพณีและเทศกาลต่าง ๆ ของจังหวัดกาฬสินธุ์

2. ความหลากหลายของสีเส้นและลวดลายของผ้าไหมแพรวา

ผ้าแพรวาแต่ละผืนจะมีลายมากกว่า 1 ลาย ดังนั้นความสวยงามของลายที่กำหนดลงบนผืนผ้าซึ่งต้องอาศัยผู้ทอเป็นหลัก เพราะถ้าผู้ทอมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของการกำหนดลายที่ใช้และ

สีสันทนของลายได้อย่างเหมาะสม ผืนผ้าแพรวที่ได้จะสวยงามมาก แต่ถ้าผู้ทอยังไม่มีประสบการณ์ ในเรื่องของการกำหนดลายใช้สี ผืนผ้าที่ได้จะไม่ค่อยสวยและมีส่วนในการให้ระดับราคาซื้อขาย ต่างกันด้วย

3. คติความเชื่อว่าแพรวที่เป็นสิริมงคล

คติความเชื่อที่ว่าผ้าไหมแพรวเป็นผ้าชั้นสูง เพราะต้องใช้ความประณีต บรรจงใช้ ศิลปะชั้นสูงในการถักทอ ก่อให้เกิดสิริมงคลต่อผู้สวมใส่ ก็เป็นส่วนสำคัญต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความชื่นชมของผู้บริโภคตามไปด้วย คติความเชื่อดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากกลุ่มชนชาวผู้ไท เจ้าของวัฒนธรรมซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับผ้าไหมแพรว กล่าวคือชาวบ้านโพนที่เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าไหมแพรวแยกได้เป็นสี่ประการ คือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับช่วงระยะเวลาในการทอผ้า ความเชื่อที่เกี่ยวกับข้อปฏิบัติในการทอผ้า ความเชื่อที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาอุปกรณ์เครื่องใช้ในการทอผ้า และความเชื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้ทอผ้าไหมกับการทอผ้าแพรว

ในส่วนของความเชื่อเกี่ยวกับช่วงระยะเวลาในการทอผ้าแพรวนั้น ส่วนใหญ่เป็นเชื่อ ที่มีลักษณะเป็นข้อห้ามไม่ให้ทอผ้า หรือทำกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวกับการทอผ้า คือ ห้ามเก็บใบ หม่อน ห้ามสาวไหม ห้ามฟอกไหม ย้อมไหม รวมทั้งห้ามทอผ้า ในวันพระหรือวันธรรมสวนะ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านโพนเชื่อว่าไหมเป็นสิ่งมีชีวิต การสาวไหมจากรังไหมเพื่อนำมาเป็นวัตถุดิบในการทอผ้าแพรว ย่อมทำให้ตัวอ่อนไหมที่อยู่ในรังต้องตาย ดังนั้นการกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวกับการทอผ้าในวันพระหรือวันธรรมสวนะ ซึ่งผลต่อการให้ตัวไหมต้องตาย และถือเป็นบาป การละเว้น ทำการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการทอผ้าในวันพระหรือวันธรรมสวนะ ก็เพื่อเป็นการละเว้นการทำบาปที่เนื่องด้วยการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งเป็นความเชื่อที่เป็นไปตามคติความเชื่อในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ชาวบ้านโพนส่วนใหญ่ให้การเคารพนับถือ แล้วใช้เวลาในวันพระที่หยุดทอผ้าแพรวไป ร่วมทำบุญในวัดภายในหมู่บ้านพร้อมกันทั้งครอบครัว กับยังเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีชาวบ้านโพนได้พบปะสังสรรค์กับญาติพี่น้องหรือกับเพื่อนบ้าน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติได้อีกด้วย ทั้งนี้ชาวบ้านโพนโดยทั่วไป โดยเฉพาะสตรีที่ทำหน้าที่ทอผ้าที่บ้านโพน เชื่อว่าการทำกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวกับการทอผ้าไหมแพรวในลักษณะจะทำให้เกิดความเป็นอัมมงคล แก่ชีวิต ทำมาหากินไม่ขึ้น (หนู ทะนาจันทร์. 2544: สัมภาษณ์)

ประการต่อมาคือการห้ามไม่ให้ทอผ้าในช่วงที่มีประจำเดือน ซึ่งสตรีชาวบ้านโพนเชื่อว่า หากผู้ใดทอผ้าหรือปฏิบัติภารกิจใด ๆ ที่เกี่ยวกับการทอผ้าในช่วงที่มีประจำเดือน ถือว่าเป็นอัมมงคล จะทำให้ทำมาหากินไม่ขึ้น ไม่เจริญเช่นกัน ความเชื่อดังกล่าวมีลักษณะเป็นอุบายเพื่อต้องการให้สตรีชาวบ้านโพนได้หยุดพักผ่อนในช่วงที่มีประจำเดือน ทั้งนี้เพราะตามหลักชีววิทยา ในช่วงที่ผู้หญิงมีรอบเดือน มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะมีอาการปวดท้อง ปวดหลัง ปวดเอว ดังนั้นผู้หญิงจึงควรได้รับการพักผ่อนหรือละเว้นจากการทำงานหนัก หรืองานที่ต้องออกแรงในช่วงที่มีประจำเดือน นอกจากนั้นช่วงที่ผู้หญิงมีประจำเดือนการควบคุม

อารมณ์ไม่ค่อยจะดีพอ จึงไม่เหมาะกับการเก็บลายผ้าที่ต้องใช้สมาธิและความละเอียดอ่อน ดังนั้นบรรพชนของชาวบ้านโพนจึงมีการกำหนดในลักษณะของข้อห้ามว่า ไม่ให้ผู้หญิงทอผ้าแพรวาในช่วงที่มีประจำเดือน โดยมีการสร้างความเชื่อเป็นกรอบกำหนดไว้ กับยังมีข้อห้ามไม่ให้สตรีที่อยู่ระหว่างตั้งครรภ์ทอผ้าแพรวา หรือปฏิบัติการกิจใด ๆ ที่เกี่ยวกับการทอผ้า โดยมีความเชื่อต่อ ๆ กันมาว่าผู้หญิงที่ทอผ้าในช่วงที่ตั้งครรภ์ จะทำให้คลอดลูกยาก โดยแสดงเหตุว่าพฤติกรรมทอผ้าคือการทำให้ใยไหมยึดติดแน่นเข้าด้วยกัน อาการรวมยึดเส้นไหมเข้าด้วยกันนี้เอง จะส่งผลให้คลอดลูกยากไปด้วย ความเชื่อดังกล่าวจึงมีลักษณะที่เป็นอุบายอีกประการหนึ่ง เพื่อต้องการให้ผู้หญิงที่อยู่ระหว่างการตั้งครรภ์ได้มีโอกาสพักผ่อน ไม่ต้องการให้มานั่งคร่ำเคร่งกับการทอผ้าเป็นเวลานาน ๆ เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมทางร่างกาย ที่จะต้องคลอดทารกและเป็นแม่ที่มีร่างกายแข็งแรงอุดมสมบูรณ์ต่อไป

ในส่วนของความเชื่อที่เกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องใช้ในการทอผ้า ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นลักษณะของความเชื่อที่เป็นข้อห้ามต่าง ๆ ที่สำคัญคือการห้ามไม่ให้โหนกทอผ้า ห้ามไม่ให้ไปนั่งคุยกันบนคานก่ทอผ้า และไม่ให้ทิ้งขว้างอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า หรือให้ดูแลอุปกรณ์การทอผ้าเป็นอย่างดี ซึ่งชาวบ้านโพนจะสั่งสอนลูกหลานสืบต่อ ๆ กันมาว่า หากผู้ใดไม่เชื่อตามข้อห้ามดังกล่าวนี้จะทำให้ทำมาหากินไม่ขึ้น ทำให้เกิดความเป็นอับมงคลแก่ชีวิต และถ้าเป็นผู้หญิงก็จะทำให้ไม่ได้แต่งงาน ลักษณะของความเชื่อที่เกี่ยวกับอุปกรณ์เครื่องใช้ในการทอผ้าดังกล่าวนี้ มีลักษณะเป็นความเชื่อเพื่อต้องการให้ผู้ทอผ้ามีนิสัยรู้จักการดูแลรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการทอผ้าให้อยู่ในสภาพที่ดีแข็งแรงทนทาน ส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์แบบพื้นบ้าน ซึ่งต้องสร้างขึ้นมามีใช้เอง ไม่ได้มีขายตามท้องตลาด ดังนั้นอุปกรณ์ชิ้นหนึ่งชิ้นใดชำรุดเสียหายก็จะทำให้เสียเวลาในการทอผ้า และเสียเวลาในการจัดทำอุปกรณ์ชิ้นใหม่อีกด้วย

ความเชื่อที่เกี่ยวกับการทอผ้าแพรวาอีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อที่เกี่ยวกับข้อปฏิบัติในการทอผ้า ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นความเชื่อที่มีลักษณะเป็นข้อแนะนำและข้อห้าม เพื่อให้ผู้ทอผ้าได้ถือปฏิบัติ ที่สำคัญคือการห้ามไม่ให้คุยกันขณะทอผ้าแพรวา ไม่ให้ตัดผ้าออกจากกี่ในขณะที่ยังทอผ้าไม่เสร็จ หรือไม่เต็มผืน รวมทั้งการห้ามไม่ให้ไปยืนสูบบุหรี่ใกล้ ๆ กับก่ทอผ้า ชาวบ้านโพนเชื่อว่าผู้ที่ปฏิบัติดังกล่าว มีลักษณะเป็นอับมงคลทำมาหากินไม่ขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงที่ยังเป็นสาวโสด ถ้านั่งคุยกันขณะทอผ้าจะทำให้ไม่ได้แต่งงาน ความเชื่อดังกล่าวนั้นเป็นการสร้างขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดเสียหายในการทอผ้าแพรวา เพราะการทอผ้าแพรวาต้องมีการทอลวดลายควบคู่กันไปโดยตลอด ลักษณะของลายเป็นการทอลายซ้ำ ๆ กันในแต่ละช่วงของผืนผ้า ดังนั้นหากนั่งคุยกันขณะทอผ้าอาจทำให้ไม่มีสมาธิ จำลายไม่ได้ ทอผิดพลาด จะทำให้ผ้าที่ทอออกมาไม่สวยงาม ส่วนการไม่ให้ไปยืนสูบบุหรี่ใกล้ ๆ ก่ทอผ้า เพราะเชื่อว่าจะทำให้ไหมตกละแล้วทอออกมาไม่สวย ก็เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้สะเก็ดไฟจากบุหรี่ หรือเศษไฟจากก้นบุหรี่กระเด็นตกลงไปใส่เส้นใยไหม ซึ่งอาจจะทำให้ไฟไหม้เส้นไหมที่นำมาทอผ้านั้นได้โดยง่าย ความเชื่อดังกล่าวที่

เกี่ยวกับข้อปฏิบัติการทอผ้าแพรวาจึงเป็นอุบายเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การทอผ้าแพรวานั้นได้เป็นอย่างดี (สมศรี สระทอง, 2544: สัมภาษณ์)

ความเชื่อที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าแพรวาคือ เชื่อว่าการทอผ้าแพรวาเป็นหน้าที่ที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็นกุลสตรี หรือความเป็นลูกผู้หญิงที่พึงประสงค์ของสังคม ชุมชนชาวบ้านโพนมมีความเชื่อถือและยอมรับว่าการทอผ้าเป็นหน้าที่ของลูกผู้หญิงเท่านั้น ซึ่งเป็นความเชื่อที่ผู้คนในสังคมที่บ้านโพนยอมรับและถือปฏิบัติสืบต่อมาจากรบรรพชนมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน เช่นเดียวกับผู้คนในอีกหลาย ๆ ชุมชนในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยที่ยอมรับกันเป็นปกติว่าการทอผ้าเป็นหน้าที่ของผู้หญิง จากการศึกษาพบว่าวิถีชีวิตของผู้หญิงที่บ้านโพน จะมีความเกี่ยวข้องกับการทอผ้าแพรวาตั้งแต่วัยเด็กต่อเนื่องไปตลอดทุกช่วงวัยของชีวิตไปจนถึงบั้นปลายของชีวิตในวัยชรา

ชีวิตในช่วงวัยเด็กของเด็กหญิงที่บ้านโพนจะได้รับการฝึก การเรียนรู้เกี่ยวกับกรรมวิธีการทอผ้าแพรวาจากผู้เป็นแม่ หรือย่า หรือยาย หรือญาติผู้ใหญ่ ที่เป็นผู้หญิงในครัวเรือน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าแพรวาให้ เช่น ฝึกการเลี้ยงไหม ฝึกการสาวไหม ฝึกการกรอใยไหม ตลอดจนฝึกการทอผ้าและการทอประดิษฐ์ลวดลายอย่างง่ายของผ้าแพรวา

เมื่อถึงช่วงวัยรุ่น เด็กสาวชาวบ้านโพนก็จะได้รับการฝึกฝนการทอผ้าไหมแพรวาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งมีทักษะในการทอผ้าแพรวาในทุกลำดับขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมเส้นใย การทอประดิษฐ์ลวดลายบนผืนผ้า โดยเฉพาะต้องฝึกทอลวดลายที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะชาวบ้านโพนมมีความเชื่อต่อ ๆ กันว่าการที่ผู้หญิงในวัยรุ่นได้ผ่านการฝึกฝนการทอผ้าแพรวา จนกระทั่งมีความสามารถในการทอผ้าแพรวาได้ครบทุกระบวนการทอผ้าแล้วนั้น เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กสาวผู้นั้น เป็นสาวเต็มตัวแล้ว พร้อมทั้งมีชายคนรักและเข้าสู่พิธีแต่งงาน มีครอบครัว เป็นผู้ใหญ่ เป็นแม่บ้าน และมีบทบาทที่สำคัญในสังคมต่อไป ในขณะเดียวกันฝีมือการทอผ้าแพรวาก็เป็นสิ่งที่พ่อ แม่ หรือญาติฝ่ายชายจะใช้เป็นข้อสังเกตในการตัดสินใจว่าจะเลือกหญิงสาวคนใดมาเป็นลูกสะใภ้หรือไม่ เพราะเชื่อว่าสตรีที่ทอผ้าแพรวาได้สวย ประณีต ผืนผ้าเรียบร้อย ไม่มีรอยปมจากการต่อเติมเส้นใยไหม ตลอดจนทอลวดลายได้สวยงามก็จะทำให้ญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชายมองว่าผู้หญิงคนนั้นเป็นผู้มีนิสัยสุภาพ เรียบร้อย มีคุณสมบัติเหมาะที่จะรับมาเป็นลูกสะใภ้ มาเป็นแม่บ้านแม่เรือนให้กับลูกชายได้ต่อไป

เมื่อถึงช่วงที่สตรีชาวบ้านโพนมมีอายุมากขึ้น แต่งงานมีครอบครัว พวกเขาจะต้องทอผ้าแพรวาต่อไป ทั้งทอเพื่อไว้ใช้เอง ตลอดจนทอผ้าประเภทอื่น ๆ เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวไว้ใช้สอย ในอดีตผู้หญิงที่บ้านโพนที่แต่งงานมีครอบครัวแล้วจะต้องทอผ้าแพรวาเก็บเตรียมไว้ เพื่อนำมอบให้แก่หมอดำแยที่มามาตลอดให้แก่คนในลักษณะของการตอบแทนหรือเป็นสินจ้างรางวัล กับยังมีการทอผ้าไหมเนื้อเรียบเพื่อนำไปถวายพระที่วัดในหมู่บ้าน ด้วยเชื่อว่าผ้าที่ตนทอขึ้นแล้วนำไปถวายนั้นพระภิกษุสงฆ์จะได้นำออกใช้เนื่องในกิจพิธีต่าง ๆ ตามคติของชาวพุทธจรโลง

พุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่ง กับยังเชื่อว่าตนจะได้รับอานิสงส์ไม่น้อยไปกว่าลูกผู้ชายที่มีโอกาสออกอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การทอผ้าแพรวของผู้หญิงชาวบ้านโพนที่มีครอบครัวแล้ว อาจนำผ้าแพรวที่ทอนั้นออกขายเป็นการหารายได้เพิ่มเสริมให้กับครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง นอกเหนือไปจากการมีรายได้จากการทำไร่ ทำนา

ในช่วงที่สตรีชาวบ้านโพนมีอายุย่างเข้าสู่วัยชรา มีสถานภาพเป็นย่า เป็นยาย หรือเป็นญาติผู้ใหญ่อยู่ในครัวเรือน พวกเขาก็กังคังทอผ้าแพรวกันอยู่ต่อไป และส่วนใหญ่สตรีสูงอายุนี้เองที่มีความสามารถ มีทักษะในการทอผ้าแพรวที่มีคุณภาพอยู่ในระดับสูง สามารถประดิษฐ์ลวดลายได้อย่างซับซ้อน ประณีต สวยงาม เพราะได้ผ่านการฝึกฝนการทอมาเป็นเวลานานมาแล้ว ในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็จะทำหน้าที่เป็นครูถ่ายทอดความรู้ในการทอผ้าแพรว และช่วยฝึกฝนลูกหลานที่เป็นผู้หญิงในครอบครัวที่ยังมีอายุอยู่ในวัยเด็กถึงวัยรุ่น ได้รู้จักการทอผ้าแพรวได้อย่างเหมาะสม สตรีชาวบ้านโพนที่มีอายุย่างเข้าสู่วัยชรา และมีความสามารถในการทอผ้าแพรวบางคน ก็จะทำการทอผ้าแซ่ว ซึ่งมีลวดลายเป็นจำนวนมากบนผืนผ้าแซ่วนั้น เพื่อมอบไว้ให้กับลูกหลาน เพื่อใช้ดูเป็นลายต้นแบบในการทอผ้าแพรวสืบทอดต่อ ๆ กันไป

ในที่นี้จึงกล่าวได้ว่า กระบวนการทอผ้าแพรวของชาวบ้านโพน อำเภอคำม่วน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความผูกสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของสตรีชาวบ้านโพนอย่างแนบแน่นตลอด ทั้งช่วงชีวิต

4. ความเป็นงานศิลปะที่มีขึ้นเดียวในโลก และมีลักษณะเฉพาะตัว

ผ้าไหมแพรวเป็นผลงานศิลปกรรมที่ใช้มือทอ หรือมีกระบวนการผลิตตั้งแต่เริ่มต้นจนออกมาเป็นผืนผ้าแพรวด้วยการใช้มือทอให้เสร็จเป็นชิ้น ๆ ผ้าแพรวจึงเป็นงานศิลปะที่เรียกว่า Handmade ซึ่งจัดว่าเป็นสินค้าที่มีคุณค่าและราคาแพงกว่าสินค้าเชิงโรงงาน

นอกจากนี้ความพิเศษในลักษณะเฉพาะตัวของการผลิตผ้าแพรวแต่ละผืนจะไม่สามารถทอให้เหมือนผืนเดิมได้ เพราะว่าการย้อมแต่ละครั้ง แม้ว่าสีจะใช้จากซองเดียวกัน แต่สีของเส้นไหมที่ได้ในการย้อมแต่ละครั้งจะไม่เหมือนกันเลยทีเดียว ซึ่งเป็นผลมาจากความร้อนของน้ำ เส้นไหม ระยะเวลาการต้มย้อมเส้นไหม ฯลฯ ที่แตกต่างกัน ล้วนเป็นตัวแปรต่อลักษณะเฉพาะของผ้าแพรวแต่ละผืนทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาประกอบกับจินตนาการและความเชี่ยวชาญในการเติมแต่งสร้างสรรค์ ผ้าแพรวของช่างทอแต่ละคนแล้วยังทำให้ผ้าแพรวมีความโดดเด่นด้านลักษณะเฉพาะตัวยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามสำหรับผ้าแพรวมีลักษณะเฉพาะตัวอยู่หลายประการ ที่ทำให้ผ้าแพรวแตกต่างไปจากผ้าทอพื้นบ้านแห่งอื่น ๆ ที่พบในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย แตกต่างไปจากผ้าทอที่ทอโดยกลุ่มชนที่มีเชื้อสายไทย-ลาวกลุ่มอื่น ๆ คือ เป็นการทอโดยไหมน้อย ซึ่งเป็นใยไหมเส้นเล็กละเอียดอ่อน เมื่อทอออกมาแล้วจึงได้ผ้าไหมที่มีเนื้อเนียนนุ่มเบาบางสมกับที่เรียกไหมแพร ซึ่งจัดว่าเป็นผ้าไหมที่มีคุณภาพดี ลักษณะสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ประการต่อมาคือ ใช้วิธีการทอ

ลวดลายในพื้นผ้าด้วยวิธีการจัดผสมผสานกับการจก ให้อยู่แถวเดียวกัน ทำให้แถวลายแต่ละลายประกอบได้ด้วยเส้นใยไหมหลายสีสอดสลับกันอย่างงดงาม ซึ่งในกลุ่มชนแห่งอื่น ๆ จะใช้วิธีการทอประดิษฐ์ลายด้วยวิธีการจกหรือการจกอย่างใดอย่างหนึ่งในแต่ละแถวลาย หรือในแต่ละพื้นผ้า และความสำคัญที่ทำให้ผ้าแพรวาที่ทอได้โดยสตรีชาวบ้านโพนมีเอกลักษณ์เฉพาะตนเป็นประการสุดท้ายคือ ลักษณะเฉพาะที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผ้าแพรวาที่ทอได้ของชาวบ้านโพนคือการจัดทางลายให้มี 13 แถวลาย ซึ่งมีทั้งลายใหญ่ที่ซ้ำๆ กันทั้ง 13 แถว และการจัดทางลายใหญ่สองลายเรียงสลับแถวกัน ซึ่งส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านโพนทอให้ปัจจุบันนั้น นิยมทอประเภทให้มีสองลายเรียงสลับแถวกัน ส่วนการทอให้มีลายที่แตกต่างกันทั้ง 13 แถวลายมีพบน้อยมากเพราะมีความซับซ้อนในการเก็บเขาลาย ซึ่งจะทำให้ได้เฉพาะผู้ที่มีความเพียรสูง (สุภาวดี ดุ่มเงิน. 2538: 253-254)

ความเชื่อที่เกี่ยวกับความหมายของลายผ้าแพรวาของชาวบ้านโพน

นอกจากความเชื่อของชาวบ้านโพนที่มีต่อกระบวนการหรือกรรมวิธีการทอผ้าไหมแพรวาตามที่กล่าวมานั้นแล้ว ชาวบ้านโพนยังมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องอยู่กับความหมายจากลวดลายที่ปรากฏบนพื้นผ้าแพรวาอีกด้วย จากการศึกษาพบว่าลวดลายที่สตรีชาวบ้านโพนได้คิดประดิษฐ์ทอลงบนพื้นผ้าแพรวาในแต่ละลวดลายนั้น นอกจากจะเป็นการสร้างสรรค์ความสวยงามให้ปรากฏบนพื้นผ้าที่พวกเขาได้พยายามทอขึ้นแล้ว ลวดลายทั้งหมดนั้นยังมีลักษณะเป็นสื่อที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด คติความเชื่อ ผ่านลงบนลวดลายนั้นอีกด้วย

ชื่อลายของผ้าไหมแพรวาของชุมชนผู้ไทบ้านโพน

1. ลายใบมีดโกน	13. ลายกระบวนแวงกัว
2. ลายใบนุ่นหว้าง	14. ลายดอกเรือหงส์
3. ลายหงส์	15. ลายดอกกระบวนหัวขวาง
4. ลายผักแว่น	16. ลายช่อตีนพาน
5. ลายเบดกาทัด	17. ลายช่อดอกไม้
6. ลายตาบั้ง	18. ลายดอกแฉ่วปลา
7. ลายดอกแก้ว	19. ลายนาคหัวชุม
8. ลายจมูก	20. ลายดอกขจร
9. ลายใบนุ่น	21. ลายดอกต้นสน
10. ลายดอกชาน	22. ลายนาคจ้อง
11. ลายปีกดอกขวา	23. ลายดอกแก้ว
12. ลายช้าง	24. ลายพันมหาน้อย

25. ลายดอกขอ	57. ลายแบด
26. ลายช่อดอกฟ้า	58. ลายนาคคอด
27. ลายไบบูนก้านทอง	59. ลายช่อฟ้าเล็ก
28. ลายดอกเบด+แห้วป่า	60. ลายช่อสนใหญ่
29. ลายนาคใต้เครือ	
30. ลายดอกดาว+ไบบูนวั้น	
31. ลายดอกนาคนอน	
32. ลายพันทมาใหญ่	
33. ลายนาคสี่หัว	
34. ลายดอกดาว	
35. ลายกระบวนหัวหย่อน	
36. ลายดอกพิฑูล	
38. ลายช่อดอกหมาก	
39. ลายขอเล็ก	
40. ลายผักแก้ว	
41. ลายคนขี่ช้าง	
42. ลายสนน้อย	
43. ลายนาคหัวส้อย	
44. ลายตาทิ้ง+ตาทิ้งแวน	
45. ลายนาคสี่แขน	
46. ลายกุญแจ	
47. ลายบูนน้อย	
48. ลายดอกขอใหญ่	
49. ลายผีเสื้อ	
50. ลายกำมปู	
51. ลายนาคหัวขวาง	
52. ลายจันกิ่ง	
53. ลายนาคสองแขน	
54. ลายหางปลา	
55. ลายพันทมา	
56. ลายดอกดาวกระแฉ	

ในบรรดาลวดลายที่ปรากฏอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ บนผืนผ้าแพรว้างในส่วนขอลายเล็กหรือลายคั่น ลายเชิงผ้า และลายใหญ่ซึ่งมีทั้งหมด 23 ลักษณะลวดลาย แบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ลายประเภทพืช มี 8 ลายคือ ลายช่อดอกไม้ ลายต้นสน ลายดอกบัว ลายดอกกระนวน ลายใบปุ่น ลายกาบแบค ลายจันทน์ และลายพันทมา

2. ลายประเภทสัตว์ มี 7 ลายคือ ลายงูลอย ลายดาบั้ง ลายจุ่มดินหมา ลายนาค ลายนาคสองแขน ลายนาคหัวขม และลายก้ามปู

3. ลายประเภทสิ่งของเครื่องใช้ มี 4 ลายคือ ลายขอ ลายขอก่าย ลายขาเข ลายช่อตีนพาน

4. ลายประเภทสิ่งก่อสร้าง มี 3 ลาย คือ ลายหอยยืน ลายหอนอน และลายช่อฟ้า

5. ลายประเภทท้องฟ้า ซึ่งมีเพียงลายเดียวคือ ลายดอกดาว

จากการสอบถามชาวบ้านโพนเกี่ยวกับความหมายของลวดลายที่สตรีชาวบ้านโพนได้คิดประดิษฐ์ขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการประดิษฐ์ทอดตามแบบลวดลายบนผืนผ้าเชวที่บรรพบุรุษได้มอบให้ไว้เป็นมรดกของการประดิษฐ์ลวดลายสืบต่อ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน พบว่าลวดลายทั้งหมดนั้นล้วนแต่มีความหมายในลักษณะของความเชื่อเกี่ยวข้องอยู่ด้วยทั้งสิ้น

ชาวบ้านโพนเชื่อว่าลายที่เกี่ยวกับพันธุ์พฤกษาที่ได้ทอไว้บนผืนผ้าแพรว้างนั้น มีความหมายถึงใบไม้ ดอกไม้ที่มีค่าควรแก่การนำไปเคารพกราบไหว้พระพุทธรองค์ตามคติในพุทธศาสนา และควรแก่การนำไปเคารพบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว กับยังเชื่อว่าดอกไม้และพืชพันธุ์นา ๆ ชนิด ยังใช้เป็นสื่อความหมายถึงความรัก ความสดชื่น ความเจริญรุ่งเรืองอีกด้วย โดยเฉพาะลายดอกบัวนั้น ชาวบ้านโพนเชื่อว่าเป็นดอกไม้ชั้นสูงเป็นดอกไม้แห่งมงคล และดอกไม้แห่งโชคลาภ การทอลายดอกบัวไว้บนผืนผ้าแพรว้างจึงทำให้ผืนผ้าแพรว้างนั้นมีความหมายว่าเป็นผ้าแห่งความเป็นสิริมงคลด้วยเช่นกัน

ส่วนลายที่เกี่ยวกับตัวสัตว์ทุกลายที่สตรีชาวบ้านโพนทอไว้บนผืนผ้าแพรว้างนั้น ชาวบ้านโพนเชื่อว่าเป็นลายที่มีความหมายที่เกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ความศักดิ์สิทธิ์ และความเป็นสิริมงคล ความเชื่อที่สำคัญของชาวบ้านโพนที่เกี่ยวกับลายตัวสัตว์ คือลายดาบั้ง ซึ่งเป็นการทอดดัดแปลงมาจากดวงตาของตัวหอน โดยทอเป็นลายตารางมีสีจุดวางเป็นกากบาท ซึ่งเชื่อว่าเป็นดวงตาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตาเพชรที่ส่องสว่างทั้งในที่มืดและที่สว่าง และเชื่อว่าลายดาบั้งนี้มีความหมายว่าเป็นลายดวงตาศักดิ์สิทธิ์ใช้ขับไล่ภูติผีปีศาจและสิ่งชั่วร้ายได้ ส่วนลายที่ทอเป็นรูปนาคและงู ก็สื่อความหมายถึง ผู้ให้น้ำเป็นตัวแทนของความร่มเย็น ความชุ่มฉ่ำที่เกิดจากน้ำ และยังหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำบนโลกมนุษย์ ส่วนลายจุ่มดินหมา ซึ่งสื่อความหมายแทนรอยเท้าสุนัข และเชื่อว่ามีคามหมายถึงความจงรักภักดี และลายก้ามปูก็เชื่อว่ามีคามเชื่อหมายถึงการมี

ชีวิตใหม่ หรือความมีชีวิตเป็นอมตะ เพราะปูนั้นสามารถลอกคราบได้ แล้วทำให้มีชีวิตยืนยาวออกไปเมื่อลอกคราบแล้ว

ในส่วนของความเชื่อที่เกี่ยวกับลายประเภทสิ่งของเครื่องใช้ที่นำมาทอเป็นลวดลายบนผืนผ้าแพรวา มีบางลายที่ชาวบ้านโพนเชื่อว่าจะมีความหมายเกี่ยวข้องกับอยู่ด้วย โดยเฉพาะคือลายช่อคันพาน ซึ่งเชื่อว่าจะความหมายถึงเครื่องใช้ที่เป็นมงคล คือหมายถึงขัน หรือพานสำหรับใช้ใส่ดอกไม้ไปบูชาพระ หรือใช้ใส่สิ่งของสำหรับนำไปเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ แต่บางลายก็ไม่อาจจะทราบความหมายที่แน่นอนได้ เช่น ลายขอ ลายขาเข แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าลายขาเขซึ่งมีลักษณะเป็นกากบาท อาจมีความหมายถึงแสงสว่างแห่งดวงอาทิตย์ ส่วนลายขอซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นคล้องโยงต่อกันเป็นลูกโซ่ อาจมีความหมายถึงความเป็นอมตะ และทั้งความเป็นอมตะและแสงจากดวงอาทิตย์ยังมีความหมายถึงความเจริญที่ไม่มีที่สิ้นสุดอีกด้วย

ส่วนความเชื่อที่เกี่ยวกับลายประเภทอาคารสิ่งก่อสร้างที่นำมาทอเป็นลวดลายบนผืนผ้าแพรวานั้น ชาวบ้านโพนได้สื่อความหมายจากลวดลายประเภทสิ่งก่อสร้างว่าหมายถึงอาคารสถาปัตยกรรมที่เนื่องในการประกอบพิธีกรรมทั้งสิ้นคือลายหอเย็นและหอมนอง ดังนั้นลายหอเย็นและหอมนองจึงมีความหมายโดยรวมถึงอาคารศักดิ์สิทธิ์ ส่วนลายช่อฟ้านั้นชาวบ้านเชื่อว่าเป็นยอดวิมานหรือยอดปราสาท ซึ่งเป็นการสื่อถึงความเป็นอาคารสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกันกับลายหอมนองและลายหอเย็น และลายช่อฟ้ายังอาจหมายถึงนกจากสวรรค์ที่นำความโชคดีมาสู่โลกมนุษย์อีกด้วย

ความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายบนผืนผ้าแพรวาอันค้ำสุดท้ายคือความเชื่อที่เกี่ยวกับลายดอกดาว ซึ่งเป็นการจินตนาการในการทอจากดวงดาวที่อยู่บนท้องฟ้า ชาวบ้านโพนเชื่อว่าลายดอกดาวบนผืนผ้าแพรวา มีความหมายถึงแสงสว่างแห่งโชคกลาง ความสมบูรณ์ ความมีอำนาจ และยังหมายถึงแสงส่องนำวิถีทางไปสู่การเฉลิมฉลองและไปสู่การมีโชคกลาง

ในบรรดาลวดลายหลากหลายที่ปรากฏบนผืนผ้าแพรวาซึ่งส่วนใหญ่นิยมทอเป็นผืนผ้าพื้นสีแดงเข้มนั้น นอกจากหลายแต่ละลายจะมีความหมายตามความเชื่อของชาวบ้านโพนแล้ว สีแดงของผืนผ้าแพรวาก็นั้นมีความหมายอีกด้วยเช่นกัน ชาวบ้านโพนเชื่อว่าสีแดงของผืนผ้าแพรวามีความหมายถึงเลือดเนื้อ หมายถึงการมีชีวิต และเป็นสีที่ใช้เป็นสื่อถึงความป็นพี่น้องเผ่าพันธุ์เดียวกันของกลุ่มชาวผู้ไทซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชาวบ้านโพน เพราะชาวผู้ไทซึ่งมีถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่ในถิ่นต่าง ๆ ต่างเชื่อว่าสีแดงของผืนผ้าที่พวกเขาทอขึ้นนั้นเป็นสีโลหิตของเจ้าเมืองวังซึ่งเป็นวีรชน เป็นบรรพบุรุษของชาวไทยในอดีตที่ได้เสียสละชีวิตและเลือดเนื้อของตนเพื่อช่วยปกป้องเผ่าพันธุ์ที่น้องเชื้อสายผู้ไทให้คงอยู่จนถึงทุกวันนี้ (คำบุญ เวียงยัง 2544: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาถึงคติความเชื่อของชาวบ้านโพนที่เกี่ยวกับการสื่อความหมายของลวดลายที่มีการนำมาทอไว้บนผืนผ้าแพรวาตามที่กล่าวผ่านมานั้น ทำให้ทราบได้ว่าความหมายของลวดลายทั้งหมดที่ปรากฏบนผืนผ้าแพรวาทุกผืนตามความเชื่อของชาวบ้านโพน ล้วนแต่สื่อความหมายที่เกี่ยวข้องอยู่กับความเจริญ ความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ ความศักดิ์สิทธิ์ ความร่ำรวย และ

ความมีชีวิตที่ยืนยาว ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นการสื่อความหมายที่เกี่ยวกับความเป็นสิริมงคล ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องการให้รวมเข้าไว้ในผืนผ้าแพรวาทู ๆ ผืน ความเชื่อดังกล่าวนั้นล้วนแต่เป็นการช่วยย้าให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมว่าผ้าแพรวาทูเป็นผืนผ้าแห่งความเป็นสิริมงคล ดังนั้นผู้ที่นำผ้าแพรวาทูไปห่มคลุมร่างกายก็ย่อมจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ผู้เป็นเจ้าของผ้าแพรวาทูนั้นด้วย ด้วยเหตุดังกล่าวการนำผ้าแพรวาทูไปใช้สอยเป็นเครื่องแต่งกายในลักษณะของผ้าสไบห่มคลุมไหล่ จึงจะใช้แต่งไปเฉพาะในงานที่เป็นมงคลเท่านั้น เช่น ใช้แต่งไปในงานแต่ละงานเทศกาลประเพณีสำคัญ ๆ โดยไม่ใช้ผ้าแพรวาทูไปในงานที่เป็นอัปมงคล เช่นงานศพโดยเด็ดขาด ซึ่งชาวบ้านโพนได้ถือปฏิบัติดังกล่าวอย่างเคร่งครัดมาจนถึงปัจจุบัน (คำสอน สรรทง. 2544: สัมภาษณ์)

จากความเชื่อดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นความเชื่อเฉพาะในกลุ่มชาวผู้ไท แต่ก็ได้ส่งผลสะท้อนไปยังผู้บริโภครู้สึกกลุ่มอื่น ซึ่งเมื่อได้รับรู้ถึงคุณค่าของผ้าไหมแพรวาทูที่มีต่อเจ้าของวัฒนธรรมดังกล่าว จึงส่งผลต่อการชื่นชมของผู้คนหรือผู้บริโภคที่เป็นคนสายวัฒนธรรมอื่นตามไปด้วย อีกทั้งยังส่งผลต่อการอนุรักษ์และการพัฒนาผ้าไหมแพรวาทูในระยะต่อมามีความสำคัญ

การจัดการด้านการผลิตและจำหน่ายผ้าไหมแพรวาทูชุมชนบ้านโพน

วิวัฒนาการทอผ้าแพรวาทูสายวัฒนธรรมผู้ไท บ้านโพน

1. ยุคแรก

เริ่มจากปี พ.ศ. 2520 แม่คำไหม โยคะสิงห์ เป็นผู้เริ่มจัดการผลิตผ้าของแม่บ้านโดยการรับไหมมาจากในวัง แล้วนำมาจัดสรรให้กลุ่มแม่บ้านแบ่งกันทอ เสร็จแล้วรวบรวมเข้าไปส่งในวัง เมื่อได้คำตอบแทนกลับมาก็มาแบ่งให้ผู้ทอผ้าแต่ละผืน โดยผ้าในยุคแรกจะเป็นผ้าสไบเฉียงสีแดงลาย อย่างไรก็ตามการผลิตผ้าไหมแพรวาทูช่วงระยะนั้นยังเป็นไปในวงแคบ กล่าวคือเป็นการผลิตเพื่อส่งให้ทางพระราชวัง ซึ่งผู้ที่ได้สวมใส่ผ้าสไบเฉียงในช่วงดังกล่าวจึงเป็นบุคคลชั้นสูงในสำนักพระราชวัง

2. ยุคที่สอง

ผ้าสไบเฉียงได้รับการพัฒนาปรับเปลี่ยนทั้งด้านขนาดและสีสันบนผืนผ้าอันเป็นผลมาจากพระราชเสาวนีย์ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530 กลุ่มผู้ผลิตผ้าแพรวาทูเริ่มมีการริเริ่มพัฒนารูปแบบผ้า จากการเปลี่ยนสีจากสีแดงอย่างเดียวมาเป็นสีอื่น ๆ ด้วย ตามความต้องการของตลาด ขยายความกว้างของผ้าออกให้สามารถนำไปตัดชุดได้ 1 ชุด ขยายความยาวออกโดยครึ่งหนึ่งทอดลายอีกครั้งหนึ่งทอสีพื้น ชาวบ้านได้มีการพัฒนาลายผ้าใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นจากรูปแบบเดิม ก็มีลายจกดาว ลายล่อง และพัฒนามาทอเงินแทรกในระยะท้ายสุด

จากเริ่มต้นผ้าแพรวาทูแบบดั้งเดิม เมื่อมีความต้องการจากตลาดและมีผู้นิยมสวมใส่หรือนำผ้าแพรวาทูไปตัดชุดต่างๆ มากขึ้น ทำให้แพรวาทูมีการพัฒนาแล้วปรับเปลี่ยนไปตามความนิยมของลูกค้า ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในระยะแรก คือการเปลี่ยนแปลงขนาด จากผืนผ้าเบี่ยงถูกขยาย

ขนาดเป็นผืนผ้ากว้าง 28 เมตร ยาว 5 เมตร จาคราคา 2,200 บาท และจากลวดลายธรรมดาที่ได้รับ การพัฒนาใส่ลายสัตว์ เป็นไดโนเสาร์ ช้าง นาค และได้เพิ่มลวดลายที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น สามารถเพิ่มราคาเป็น 4,500 บาท โดยราคามีสัดส่วนตามไปกับจำนวนลวดลายที่เพิ่มมากขึ้นด้วย รวมทั้งการใช้วัสดุที่มีลักษณะพิเศษ เช่น ดิ้นทอง ดิ้นเงิน ทำให้เพิ่มราคาสูงขึ้นด้วย

ทั้งนี้ผ้าแพรวายเป็นผ้าที่มีคุณค่าด้วย ผ้าแพรวถือว่าเป็นของดีของเผ่าผู้ไท ให้ ชื่อเสียงและให้รายได้ มีชื่อเสียงไปทั่วโลก และเป็นชื่อเสียงเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งประชาชนทุกสาขาอาชีพมีโอกาสได้ใส่ ข้าราชการสนับสนุนโดยมีการใส่ผ้าแพรวาในทุก วันศุกร์

ในขณะที่ผ้าแต่ละลายจะเป็นของสูง ความภาคภูมิใจของชาวบ้านโพนคือการได้มี โอกาสทอผ้าแพรวา ความยาว 99 เมตร ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสครองราชย์ 50 ปี ซึ่งจัดการทอโดยใช้เงินของกลุ่มแม่บ้านไปซื้อไหม แล้วขายผลสู่ช่างทอผ้าแพรวามุ่ บ้านอื่นมาร่วมทอด้วย การทอผ้าครั้งนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนำเงินมาสมทบ 200,000 บาท รวมกับเงินกลุ่มเป็น 400,000 บาท

จากการขยายตัวของผ้าไหมแพรวอย่างกว้างขวาง ประกอบกับผ้าไหมแพรวาได้ กลายเป็นสัญลักษณ์ของทางจังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้กลุ่มแม่บ้านบ้านโพนมีความต้องการที่จะมี สถานที่แสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวา และเป็นที่มาของศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์แพรวา บ้านโพนในที่สุด

การกำเนิดที่ทำการศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์แพรวาบ้านโพน

เมื่อผ้าไหมแพรวาเป็นที่นิยมของผู้คนอย่างสูง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ระย ะนั้นชาวบ้านโพนได้นำผ้าแพรวาไปแสดงตามงานต่าง ๆ เช่น งานกาชาดของจังหวัด และเริ่มมีร้าน ค้าจำหน่ายแพรวาทั้งในจังหวัดและในหมู่บ้านโพน ทางกลุ่มแม่บ้านได้ปรึกษารื้อกันถึงการจะ ได้อาคารแสดงและจำหน่ายผ้าแพรวา จึงไปพบ ส.ส.จังหวัดกาฬสินธุ์ท่านขุนทอง ภูผิวเดือน ท่าน สนับสนุนเป็นเงินงบประมาณ 400,000 บาท จึงได้สร้างศูนย์ฯ โดยมีชื่อเริ่มต้นว่า “ศูนย์วิจิตร แพรวา”

การจัดการกลุ่มจำหน่ายโดยการเปลี่ยนกันดูแลเป็นสัปดาห์ และรับผ้าแพรวาของ สมาชิกชุมชนมาจำหน่าย เมื่อจำหน่ายได้จะหักเข้าศูนย์ 50 บาท การจำหน่ายผ้าจะเป็นผ้าที่ผลิตใน เขตบ้านโพนเพียงแห่งเดียว นอกจากนั้นทางศูนย์ยังทำหน้าที่ดูแลเรื่องการติดต่อประสานงาน ทั้งปวง เช่นการแบ่งหน้าที่กันไปแสดงสินค้าเมื่อได้รับการติดต่อไปออกร้านทั้งในเขตจังหวัดและ ในระดับประเทศ

ภาพ ศูนย์วิทยิตราพร บ้านโพธิ์ อำเภอลำมั่ง จังหวัดกาฬสินธุ์

กลุ่มผ้าไหมแพรวาบ้านโพน

กลุ่มสตรี ความเป็นมาของกลุ่มสตรี เริ่มจากปี 2524 สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมชาวอำเภอคำม่วง และทรงพอพระทัยผ้าแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพน จึงทรงมีพระราชดำริให้กลุ่มแม่บ้านรวมกลุ่มกัน เพื่อการผลิตผ้าไหมแพรวาอย่างครบวงจร หลังจากนั้นจึงมีการตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขึ้นมา โดยมีแม่คำใหม่เป็นประธานกลุ่ม ประธานคนที่ 2 คือแม่เทียน คนที่ 3 คือแม่คำสอน เป็นประธาน 4 วาระ (คราวละ 4 ปี) จนมาถึงประธานคนปัจจุบันคือแม่ณงลักษณ์ ซึ่งในช่วงหลังคนรู้จักในนามของกลุ่มผ้าไหมแพรวา และมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การสนับสนุน เช่น ธ.ก.ส. พัฒนาชุมชน ส.ป.ก. และอื่น ๆ

โครงสร้างการบริหาร

ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ ประธานสัมพันธ์ ปฏิคม และคณะกรรมการ ซึ่งในปัจจุบันมีคณะกรรมการ 300 กว่าคน จากเริ่มแรกมีเพียง 45 คน

กลุ่มจะส่งเสริมสมาชิกในกระบวนการผลิตไปจนถึงกระบวนการจำหน่าย โดยสมาชิกจะเอาผลผลิตของตนมารวมไว้ที่ศูนย์เพื่อรอการจำหน่าย และแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นตัวแทนเข้ามารับผิดชอบการจำหน่ายที่ศูนย์สัปดาห์ละ 5 คน

ผ้าของสมาชิกแต่ละชิ้นที่นำมารวมกันขายที่ศูนย์เจ้าของผ้าจะเป็นผู้ตั้งราคาขึ้นเอง เมื่อขายได้จะหักเงินจากราคาขายได้ 2 % 1 % หักเป็นค่าบำรุงศูนย์ และอีก 1 % ให้เป็นค่าตอบแทนสมาชิกที่เป็นผู้ขายที่ศูนย์

ศูนย์วิจิตรแพรวามีเงินกองทุนเป็นสวัสดิการสำหรับสมาชิกมากู้ยืมเพื่อใช้เป็นเงินลงทุนในการผลิตผ้า เป็นทุนหมุนเวียนในกลุ่มสมาชิก

จังหวัดได้ส่งเสริมให้มีการไปออกสาธิตออกร้านในงานเทศกาลต่าง ๆ ในจังหวัดและต่างจังหวัด เช่น งานกาชาด ออกร้านที่โรงแรมริมปาว งาน 12 สิงหาคมนี้แห่งใหม่ งานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยการไปออกร้านต่าง ๆ จะใช้เงินกองทุนของศูนย์เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับสมาชิกในการเดินทาง ค่าเช่าที่ออกร้านและอื่น ๆ

การก่อสร้างอาคารศูนย์

พื้นที่ที่ทำการศูนย์เดิมเป็นที่ราชพัสดุ ส่วนอาคารเริ่มแรกได้รับความอนุเคราะห์จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ความคาดหวังของชาวบ้าน

หลังจากผ้าไหมแพรวาแพร่หลายเป็นที่รู้จักตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับประเทศ รวมถึงในระดับโลก ทำให้ชาวบ้านโพนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและอยากอนุรักษ์และพัฒนาผ้าแพรวาให้ดียิ่งขึ้นไปอีก

ส่งเสริมให้ชาวบ้านอนุรักษ์การผลิตผ้าเชิงประณีต ซึ่งเป็นการธำรงเอกลักษณ์ของผ้าแพรวาซึ่งมีความละเอียดประณีต งดงาม อย่างมีคุณภาพ

ส่งเสริมการผลิตงานผ้าแพรวาที่มีคุณค่า อยากให้มีการให้ความรู้แก่ชาวบ้านด้านการตลาด การค้าผ้า การจัดการ การประยุกต์ลายผ้าเพื่อให้เกิดลายใหม่

ปัญหา

ปัญหาหลักของการจัดการผ้าแพรวาขณะนี้คือ

1. ปัญหาด้านการตลาด

ปัญหาด้านการตลาดของผ้าแพรวาเกิดจากปัจจุบันผ้าแพรวาส่วนใหญ่ มุ่งสู่การขายออกสู่ตลาดภายนอกหมู่บ้าน เช่น การส่งขายให้พ่อค้าคนกลางในจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคอีสาน รวมทั้งในงานประเพณีที่จัดขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ทำให้ความต้องการซื้อผ้าแพรวาของพ่อค้าคนกลางสูงขึ้น ดังนั้นจึงต้องผลิตสินค้าผ้าไหมแพรวาให้ได้จำนวนมากขึ้น จึงได้ผลิตกันที่ขาดคุณภาพ เช่นการใช้สีวิทยาศาสตร์ย้อมไหม เลือกทอลายที่มีสีฉูดฉาด ไม่ค่อยพิถีพิถัน หรือไม่ค่อยทอลายที่ทอยาก ไม่ทอหลายลายในผ้าผืนเดียว เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ผู้ที่ตั้งใจทออย่างประณีตต้องสับสนกับรายได้ที่น้อยกว่าการทอผ้าแบบหยาบ ๆ

ความจำเป็นทางด้านค่าใช้จ่ายของเจ้าของสินค้า เช่น ในรายที่ถูกจะเปิดทอม จำเป็นต้องใช้เงินจึงต้องขายสินค้าในราคาที่ต่ำ ต่ำกว่ามาตรฐานที่ขายที่ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา เช่น จากผืนละ 2,500 บาท เหลือที่ราคา 2,000 บาท

2. มีคู่แข่ง กล่าวคือ มีหมู่บ้านอีกหลายหมู่บ้านที่ทอผ้าไหมแพรวา คุณภาพต่ำขาดราคา ทำให้ผ้าไหมแพรวาของบ้านโพนที่มีคุณภาพดีขายได้ยาก

3. ปัญหาการรักษาคุณภาพของผ้า จากผ้าแพรวาที่คนยุคก่อนผลิตเป็นงานศิลปะที่ประณีตงดงาม แต่เมื่อต่อมาตลาดและลูกค้าเริ่มมีบทบาทต่อการผลิตผ้ามากขึ้น ส่งผลให้การผลิตเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด คือเป็นแบบกึ่งอุตสาหกรรม โดยต้องผลิตให้ได้ปริมาณมากในต้นทุนที่ต่ำ ทำให้ไม่สามารถคงการผลิตแบบประณีตได้

ประกอบกับขณะนี้ชาวบ้านโพนบางกลุ่มที่มีตลาดในการจำหน่ายผ้าแพรวาจำนวนมาก แต่ไม่สามารถผลิตได้ทันก็ไปจ้างชาวบ้านในหมู่บ้านข้างเคียง ซึ่งไม่ใช่ชาวผู้ไทโดยสายเลือดและไม่เคยทอผ้าแพรวามาก่อน เพื่อมาฝึกทอและจ้างทอโดยให้ค่าจ้างเป็นรายผืน ซึ่งช่างกลุ่มใหม่นี้ยังไม่มีพื้นฐานในการทอผ้าที่ดีพอ และต้องผลิตแบบรีบเร่งเพื่อรับค่าจ้างต่อผืน ทำให้คุณภาพผ้ากลุ่มนี้ค่อนข้างต่ำ

4. ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ จากบทบาทของการตลาดที่ส่งผลต่อผู้ผลิตให้ต้องทำการผลิตแบบกึ่งอุตสาหกรรม ส่งผลให้กลุ่มผู้ผลิตซึ่งยังคงอนุรักษ์การผลิตผ้าแพรวาอย่างประณีตมีรายได้ตกต่ำจนไม่สามารถอยู่ได้

โดยปกติแล้วผ้าไหมแพรวา 1 ผืน จะถูกบรรจุลงตลาดต่าง ๆ เข้าไปมากกว่า 2 ลาย ยิ่งผ้าไหมแพรวาที่มีคุณค่ามาก ๆ มีความงามและราคาสูง ก็มักจะมีลายต่าง ๆ มากกว่า 10 ลาย ในผืนนั้น การบรรจุเก็บลงบนผืนผ้าอย่างประณีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอลายผ้าที่ทอยาก ๆ ลงไปนับเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์อันงดงามของชาวผู้ไทอย่างแท้จริงซึ่งการอนุรักษ์ผ้านี้พอมืออยู่ในกลุ่มผู้หญิงที่อายุประมาณ 40 ปี ขึ้นไปของชาวผู้ไท หากแต่เมื่อระบบการตลาดเข้ามาบีบคั้นต่อการผลิตผ้าในหมู่บ้าน ความต้องการผ้าอย่างรวดเร็วและราคาถูกทำให้ชาวบ้านโพนหันมารับแรงทอผ้าแพรวาเพื่อส่งตลาด จึงขาดความเอาใจใส่ต่อลายผ้าที่ยากและสวยงามนั้นไป ส่วนผู้ที่ทอผ้าลายประณีตหลายลายในผืนเดียวจะทอได้ประมาณปีละ 1-2 ผืนเท่านั้นเอง ซึ่งเมื่อเฉลี่ยราคาอยู่ระหว่างประมาณ 5,000 -10,000 บาทต่อปีต่อผืนเท่านั้นเอง

5. ปัญหาผลกระทบจากหน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริม หลายหน่วยงานเข้ามาจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านต่าง ๆ โดยใช้ต้นทุนการจัดกิจกรรมภายในชุมชน แต่ไม่ส่งผลด้านการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมแก่ชาวบ้าน

หน่วยงานที่เข้ามาส่งเสริมได้แก่ พัฒนาการอำเภอคำม่วง สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ เหล่ากาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 3 เป็นต้น หน่วยงานเหล่านี้เข้ามาจัดกิจกรรมภายในชุมชน เช่น การฝึกอบรมการท่องเที่ยวให้กับชาวบ้านและนำชาวบ้านไปดูงานด้านการท่องเที่ยวในที่ต่าง ๆ นอกจากนั้นทางจังหวัดกาฬสินธุ์ ร่วมกับเหล่ากาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 3 ได้พยายามปลุกเร้าชาวบ้านสร้างแนวคิดเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภายในหมู่บ้านโพน แต่กิจกรรมที่ทางจังหวัดดำเนินการมักก่อปัญหาติดตามมาแทบทุกครั้ง เช่น การนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านอย่างเร่งรีบ แล้วนำนักท่องเที่ยวกลับไปซื้อผ้าไหมแพรวาที่จัดเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยวซื้อที่ในตัวเมือง หรือ การบอกให้ชาวบ้านโพนเตรียมตัวต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่อย่างเต็มที่แต่พอถึงวันนัดกลับมีนักท่องเที่ยวมาเพียง 3-4 คนเท่านั้น หรือการสั่งให้ชาวบ้านนำดนตรีฟ้อนรำมาแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งในหมู่บ้านและในตัวจังหวัดโดยนักดนตรี นักแสดงไม่ได้ค่าตอบแทน นอกจากปัญหาเหล่านี้ที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านโพนเรื่อย ๆ มา ปัญหาที่หนักอกของกลุ่มแม่บ้านชาวบ้านโพนครั้งล่าสุดคือ การที่ทางจังหวัดสร้างบ้านทรงผู้ไทจำนวน 4 หลัง เพื่อเป็นการเริ่มต้นการท่องเที่ยวรูปแบบ Home stay ที่ไม่สามารถดำเนินการรับนักท่องเที่ยวได้จริง จะใช้ได้ก็เป็นเพียงเรือนไม้แบบแปลก ๆ ที่ชาวบ้านโพนส่วนใหญ่ไม่ค่อยเห็นด้วยว่านั่นคือ รูปแบบบ้านผู้ไทแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม ภาระที่ตามมาจากปัญหาที่ไม่มีผู้เข้าพักก็คือ ผู้ดูแลต้องจ่ายค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษา ค่าน้ำค่าไฟทุก ๆ เดือน โดยไม่มีรายได้จากบ้านทั้ง 4 หลังเลย

การเข้ามาบีบคั้นของหน่วยงานข้างต้นนั้นถึงแม้ว่าจะมีในบางส่วน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผ้าไหมแพรวา แต่รายได้ก็ยังไม่เข้ามาสู่ชุมชนบ้านโพนอย่างเต็มที่นัก ในขณะที่ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางสังคม และทรัพย์สินที่ชาวบ้านโพนได้ทุ่มเท

ตามนโยบาย ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแต่ผลลัพธ์ที่ได้กลับตกอยู่ที่คนบางกลุ่ม เช่น พ่อค้าคนกลาง ร้านค้าในตัวเมือง หน่วยงานในจังหวัด รวมทั้งหมู่บ้านอื่นที่ผลิตผ้าไหมแพรวามาตรฐานต่ำ ปัญหา ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้ชาวบ้านต้องตั้งคำถามกับตัวเองว่า ทำอย่างไรการท่องเที่ยวจึงจะเกิดขึ้นในชุมชนบ้านโพนอย่างแท้จริง โดยไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาเกี่ยวข้องมากเกินไป เพราะในบางกิจกรรม อาจทำให้เกิดความเสียหายและเกิดความไม่คุ้มค่าแก่เวลา และทุนทรัพย์ที่สูญเสียไป เช่น การจัดการแสดง แสง สี เสียง ที่ดูตื่นตาตื่นใจ ต้องเกณฑ์ชาวบ้านที่ไม่มีความรู้ว่าจะอะไรคือ การแสดง แสง สี เสียง ต้องทิ้งภาระหน้าที่ประจำวันมาฝึกซ้อม ร่วมกับวิทยาลัยนาฏศิลป์จังหวัดกาฬสินธุ์ นี่เป็นทิศทางที่ถูกต้องของการส่งเสริมการท่องเที่ยวหรือไม่ และภายหลังจากการแสดงเสร็จสิ้นลง ปรากฏการณ์เช่นนี้จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องอีกหรือไม่ เพราะอะไร และจะให้ผลคุ้มค่าเพียงใด กลุ่มแม่บ้านได้ให้ทัศนะที่แสดงความเป็นห่วงต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ทางหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามากระทำกับหมู่บ้านว่า หากการเข้ามาของหน่วยงานมีความต้องการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ควรที่จะศึกษาถึงความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน ที่ต่อการท่องเที่ยว และให้การอบรม ด้านการท่องเที่ยวพร้อมทั้งกำหนดนโยบายของหน่วยงานอย่างชัดเจน และกระทำกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านอย่างแท้จริง บริสุทธิ ยุติธรรม ไม่เอะเปรียบ หาผลประโยชน์จากกิจกรรมนั้น หรือการใช้อำนาจที่ยากต่อการหลบเลี่ยงของผู้อยู่ใต้อำนาจ ใช้การตัดสินใจอย่างชาวบ้าน

6. ปัญหาการบริหารจัดการศูนย์วิถีชีวิตแพรวา สถาบันหลักของชาวบ้านที่ทำหน้าที่จัดการผ้าและพวงราคาผ้ากำลังประสบปัญหาการขาดทุน ศูนย์วิถีชีวิตแพรวาจัดการบริหาร โดยกลุ่มแม่บ้าน โดยแบ่งผู้เฝ้าดูแลหมู่บ้านละ 5 คนต่อวัน การขายส่วนมากเป็นแบบตั้งรับเหมือนร้านค้าทั่วไป เมื่อไม่มีนักท่องเที่ยวจึงขาดรายได้ที่ต่อเนื่อง ประกอบกับมีบางคนนำสินค้าของตนเองมาขายโดยไม่หักค่าใช้จ่ายให้กับศูนย์ โดยเฉพาะในฤดูทำนาศูนย์จะประสบปัญหาขาดทุนค่อนข้างมาก การจำหน่ายผ้าแพรวาของบ้านโพน

โครงสร้างการจำหน่ายผ้าแพรวา มีวิธีการจำหน่ายดังนี้

1. **กลุ่มข้าราชการสนับสนุน** โดยข้าราชการหลักคือลูกค้าที่เป็นภรรยาข้าราชการระดับต่าง ๆ ของจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มดังกล่าวนอกจากจะซื้อผ้าแพรวาเพื่อสวมใส่เองแล้ว ยังทำหน้าที่ชักนำให้ผู้คนจากส่วนอื่นได้รู้จักและซื้อผ้าแพรวาเพื่อนำไปตัด หรือเป็นของฝากที่หลากหลาย กลุ่มของภรรยาดังกล่าวยังแยกเป็นหลายกลุ่ม กล่าวคือถ้าเป็นภรรยาข้าราชการระดับสูงก็จะนิยมซื้อผ้าแพรวาที่มีราคาแพง และเป็นผ้าชนิดพิเศษ (สุพัน สุวงทา. 2544: สัมภาษณ์)

2. **กลุ่มแม่บ้าน** เป็นกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหมแพรวาโดยตรง กลุ่มนี้จะนำเอาผ้าแพรวาไปออกร้านแสดงและจำหน่ายตามวาระและโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะในระยะหลังที่มีงานเทศกาลต่าง ๆ ของทางจังหวัดและทางอำเภอ ก็มักจะมีการแจ้มายังกลุ่มแม่บ้านเพื่อนำเอาผ้าแพรวาไป

แสดงและจำหน่าย เช่น งานกาชาด งานจิตรแพรวาราชนิโหมไทย นอกจากนี้บทบาทของกลุ่มแม่บ้านก็คือ การเปิดศูนย์แพรวาเพื่อออกร้านแสดง และจำหน่ายที่บ้านโพนโดยตรง ซึ่งมีผลต่อการเดินทางมาเยี่ยมชมและเลือกซื้อสินค้าดังกล่าวของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง

3. ร้านค้า เป็นร้านค้าที่จำหน่ายทั้งปลีกและส่ง ร้านค้าดังกล่าวเป็นของเอกชน มีทั้งที่บ้านโพน อำเภอกำม่วง และในตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ นอกจากนี้ร้านจำหน่ายผ้าแพรวายังกระจายอยู่ทั่วประเทศ โดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครและตัวจังหวัดทั่วไป สำหรับร้านค้าในเขตบ้านโพนและอำเภอกำม่วงจะจำหน่ายผ้าแพรวาเป็นสินค้าหลักเพียงอย่างเดียว ส่วนร้านค้านอกเขตดังกล่าวมักจะจำหน่ายผ้าแพรวารวมอยู่ในกลุ่มของสินค้าผ้าพื้นเมืองชนิดอื่นๆ ด้วย อย่างไรก็ตามร้านค้าใดก็ตามที่จำหน่ายผ้าทอพื้นบ้าน จะต้องมิผ้าแพรวารวมอยู่ในกลุ่มของสินค้าผ้าพื้นเมืองชนิดอื่น ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามร้านค้าใดก็ตามที่จำหน่ายผ้าทอพื้นบ้าน จะต้องมิผ้าแพรวารวมจำหน่ายอยู่ด้วยเสมอ มิเช่นนั้นจะถือว่าเป็นการจำหน่ายที่ไม่สมบูรณ์นั่นเอง (นะ ศรีบัว, 2544: สัมภาษณ์)

กลุ่มผู้บริโภคผ้าแพรวาบ้านโพน

กลุ่มสตรีเป็นกลุ่มผู้บริโภคผ้าแพรวามีกลุ่มเดียวที่เป็นกลุ่มใหญ่ในระยะแรก ซึ่งเป็นบุคคลชั้นสูงของสตรี โดยมีผู้อำนวยการหน่วยสันติภาพของสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ให้นำเอาผ้าแพรวาเข้าไปเผยแพร่ นอกจากนี้ก็มีศิลปินและภรรยา คือ คุณอวบ สานะเสน ศิลปินที่มีชื่อเสียงเป็นผู้นำไปด้วย

พ.ศ. 2521 เป็นปีที่เริ่มต้นที่ผ้าแพรวาถูกนำออกไปจำหน่ายยังต่างถิ่น โดยหน่วยสันติภาพสหรัฐอเมริกา ผ้าแพรวาที่นำออกจำหน่ายระยะแรกดังกล่าวนี้ เป็นผ้าเบี่ยงแบบดั้งเดิมโบราณดังที่บรรพชนเคยทำมา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2527 ผ้าแพรวาก็ยังคงเป็นแบบดั้งเดิม

พ.ศ. 2529 คุณวรรณนิภา โพนะทา ได้เป็นตัวแทนผู้เผยแพร่วัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยนำผ้าแพรวาและการทอผ้าแพรวาออกเผยแพร่ ตลาดผ้าแพรวาจึงมีความกว้างขวางขึ้น ผลจากการเป็นตัวแทนเผยแพร่วัฒนธรรมแพรวา ทำให้คุณวรรณนิภา ได้รับพระราชทานรางวัลผู้นำสตรีดีเด่นและผู้เผยแพร่วัฒนธรรมไทย

จากการเผยแพร่และการใช้ในกลุ่มผู้นำสตรีดังกล่าวทำให้ตลาดผ้าแพรวามีการขยายตัวกว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ตลาดผ้าแพรวาเริ่มเป็นที่นิยมอย่างเห็นได้ชัด ประธานสภาสตรีในสมัยนั้นจึงได้แนะนำให้ผ้าแพรวามีขนาดรองรับการใช้สอยอย่างอื่นได้ คือจากผืนผ้าที่กว้างเพียง 12 นิ้ว เป็น 18 นิ้ว ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณภาพสินค้า ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ผ้าแพรวาจึงมีโอกาสนำไปเป็นส่วนหนึ่งในจำนวนหลายอย่างของสินค้าจิตรลดา ซึ่งนับเป็นการเปิดเผยตัวและขยายตลาดอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น (หนู ทะนาจันทร์, 2544: สัมภาษณ์)

การจัดการจำหน่ายที่ร้านค้าจิตรลดา บ้านโพธิ์

ปัจจุบันสมาชิกมีผลิตผ้าแพรวาในกลุ่มมี 40 คน แต่ที่ทอผ้าแพรวาส่งจิตรลดามี 20 คน วิธีการส่งผ้าไปยังสวนจิตรลดา ส่งโดยทางไปรษณีย์โดยจัดส่งไปพร้อมกัน แต่แยกเป็นผลงานของแต่ละคน พร้อมกับแนบสำเนาบัตรประชาชนของตนไว้ที่ผ้าแพรวาของตัวเอง จากนั้นก็จัดส่งเมื่อผ้าแพรวาไปถึงร้านจิตรลดา การรับซื้อจะรับซื้อโดยไม่จำกัดจำนวน อย่างไรก็ตามจะมีสตรีเจ้าหน้าที่ระดับสูงเป็นคนคัดเลือกผ้า ซึ่งเป็นการคัดเลือกโดยจำแนกตามคุณภาพของเนื้อผ้าแต่ละผืน พร้อมกับประเมินราคาแล้วส่งเงินมาให้ช่างทอชาวบ้านโพธิ์ตามที่อยู่ในสำเนาบัตรประจำตัวประชาชนที่แนบมากับผืนผ้า ทั้งนี้การจำหน่ายที่ร้านค้าจิตรลดาช่างทอผ้าแพรวาไม่มีสิทธิในการตั้งราคาของตนได้

การประเมินผ้าแพรวา ฝ่ายประเมินที่ร้านค้าจิตรลดาจะประเมินจากขนาดของผ้า ความกว้างความยาว และมีการนับลายและความยากง่ายของตัวลาย ฯลฯ อย่างไรก็ตามช่างทอจะได้ราคาที่สูงกว่าการจำหน่ายตามท้องตลาดทั่วไปซึ่งนับว่าเป็นราคาที่ดี เป็นความประสงค์ของชาวบ้าน

สำหรับสินค้าประเภทผ้าทอที่จิตรลดา ถือว่าผ้าแพรวาจัดอยู่ในกลุ่มผ้าที่มีเกรดสูงในอันดับ 1 ของประเทศ ด้วยการยอมรับว่า จุดเด่นของผ้าแพรวา คือเป็นผืนผ้าที่มีลวดลายสวยงามอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีการออกแบบตกแต่งมาก ผ้าแพรวาก็จะสวยงามในตัว

กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนผ้าแพรวาบ้านโพธิ์

1. สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

พระองค์มีส่วนในการเผยแพร่ผ้าแพรวาโดยเมื่อพระองค์เสด็จต่างประเทศก็จะทรงนำผ้าแพรวาไปเผยแพร่ด้วยภายใต้ตราสัญลักษณ์ของร้านจิตรลดา

2. กลุ่มสมาคมสตรีแห่งชาติ

เป็นส่วนสำคัญด้านการตลาดและเป็นตลาดใหญ่ของผ้าไหมแพรวา ด้วยกลุ่มสตรีดังกล่าวมีบทบาทในฐานะผู้นำสตรีไทย ซึ่งเป็นผู้บริโภคผ้าไปแพรวา และสวมใส่ในกรณีต่าง ๆ รวมทั้งการออกงานสังคมสำคัญ การถ่ายแบบ และการเดินทางออกไปประชุมสัมมนานอกประเทศ กลุ่มสมาคมสตรีแห่งชาติก็นำผ้าแพรวาไปเผยแพร่ด้วยเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสวมใส่ผ้าแพรวาของกลุ่มสตรีแห่งชาติดังกล่าว ในช่วงเวลาหรือกิจกรรมต่าง ๆ นับเป็นการแสดงสินค้าผ้าแพรวาให้เป็นที่รู้จัก หรือเป็นการโชว์ผ้าแพรวาในฐานะสินค้าให้กระจายไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผ้าแพรวานอกจากจะตัดเพื่อสวมใส่โดยตรงแล้วยังเป็นของที่ระลึก ของขวัญที่มีคุณค่าได้อย่างดีอีกด้วย

3. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งในการส่งเสริมและเผยแพร่ผ้าแพรวาให้เป็นที่ยอมรับทั้งในส่วนของภายในประเทศและต่างประเทศ ด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นำเอาผ้าแพรวาเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยเพื่อการท่องเที่ยว ไม่ว่าลักษณะรูปแบบของผืนผ้าโดยตรง หรือภูมิปัญญาและกระบวนการทอผ้าที่ประณีตลึบซับซ้อนและสวยงามยิ่ง รวมทั้งการให้โอกาสแก่ช่างทอผ้าแพรวาบ้านโพน นำกระบวนการทอผ้าแพรวาออกไปทอสาธิตในการเปิดตัวการท่องเที่ยวไทย ณ ประเทศต่าง ๆ อยู่เสมอ ทำให้ส่งผลสะท้อนกลับต่อผ้าแพรวาค่อนข้างจะดีมาก

4. สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ

สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงต่อการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าแพรวาให้เป็นที่รู้จักและนิยมในการบริโภคมากยิ่งขึ้น สวช.จะเข้ามาเป็นทุนในการให้การสนับสนุนการจัดนิทรรศการทางวัฒนธรรม การแนะนำลูกค้าทั้งภายในและต่างประเทศ สวช.จึงเป็นผู้เผยแพร่หลักต่อผ้าไหมแพรวาบ้านโพนอีกหน่วยงานหนึ่ง จนกล่าวได้ว่าการเปิดตัวเองสู่สาธารณชนของผ้าแพรวาที่ประสบความสำเร็จ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินงานของ สวช.

ลักษณะวิถีคิดและลักษณะร่วมทางสังคมของชุมชนบ้านโพน

1. โครงสร้างทางสังคม

ชุมชนผู้ไทบ้านโพนจำนวน 5 หมู่บ้าน เป็นสังคมเกษตรกรรมซึ่งมีโครงสร้างทางสังคมดังนี้คือ

1. สถาบันครอบครัว ชาวบ้านโพนมีลักษณะของครอบครัวขยาย มีสมาชิกในครอบครัวเป็นจำนวนมาก บางครอบครัวจะมี ตา ยาย พ่อ แม่ และ ลูก ๆ หรือบางครอบครัวจะมี ปู่ ย่า พ่อ แม่ ลูก ๆ หรืออาจจะเป็นญาติพี่น้องอื่น ๆ เช่น ลุง ป้า อยู่ด้วยกันก็ได้ ลักษณะเช่นนี้แสดงถึงวัฒนธรรมแบบเอื้อเฟื้อค้ำจุนตามแนวคิดแบบตะวันตกออกไป และการนับถือสกุลเมื่อสมรสแล้วภรรยาจะใช้สกุลฝ่ายสามี มีการแบ่งหน้าที่ระหว่างสมาชิกในครอบครัวกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ปู่ ย่า หรือ ตา ยาย จะคอยดูแลบ้าน ช่วยเลี้ยงดูหลาน ๆ ตอนที่ลูก ๆ ออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนบิดา จะเป็นสมาชิกในครอบครัวที่ค่อนข้างทำงานหนักที่สุด เช่น ไถนา ไถไร่ หรือออกหาอาหาร ตามห้วยหนอง คลอง บึง หรือ ตามป่า มาเลี้ยงครอบครัว ในบางครั้งถ้าครอบครัวนั้นมีลูกชายก็จะไปช่วยพ่อ และเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์ไปในตัวด้วย ส่วนงานในบ้านจะเป็นหน้าที่ของภรรยา และลูกสาว เช่น การทำหน้าที่แม่บ้าน การดูแลบ้าน การทอผ้าแพรวา เป็นต้น และเด็ก ๆ ที่อยู่ในวัยเรียน ก็จะเรียนหนังสือ ในเวลาว่างก็จะช่วยกันทำงานช่วยพ่อแม่ และพ่อแม่ก็จะให้เรียนรู้การทำงานต่าง ๆ ตั้งแต่ยังเยาว์ จะเห็นได้จาก เด็กหญิงชาวบ้านโพน สามารถทอผ้าแพรวาได้ตั้งแต่อายุ 7-8 ขวบ เป็นเพราะการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนขยัน

ขันแข็งของพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย นั่นเอง ชาวผู้ไทบ้านโพนจะพึ่งพาอาศัยกันในด้านต่าง ๆ เช่น การใช้แรงงานด้านการผลิตภายในครอบครัว หากเป็นการอาศัยแรงงานกันระหว่างเครือญาติ หรือกลุ่มบุคคลบ้านใกล้เคียงกันจะเป็นลักษณะการลงแขก เช่น การลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว หรือ การออกหาปลา จะช่วยกันหลาย ๆ ครอบครัว เมื่อได้ปลามาก็จะจัดสรรปันส่วนเท่า ๆ กัน ทุกคน

2. สถาบันทางศาสนาและความเชื่อ ชาวผู้ไทบ้านโพนจะนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีวัดในหมู่บ้านจำนวน 3 วัด ได้แก่ วัดป่ารังสีปวิรรณ วัดโพธิ์ชัยศรีวิไล และวัดโพธิ์ศรี เป็นศูนย์รวมพัฒนาจิตใจของหมู่บ้านพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษ ชาวผู้ไทเรียกผีตัวเดียวกันว่าถลา ซึ่งเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ เวลาชาวผู้ไทมีญาติเดินทางไปมาเยี่ยมจะบอกกล่าวถลาว่ามีพี่น้องมาเยี่ยม การบอกถลา คือ การเอาเหล้าโรงหรือที่เรียกว่าเหล้าขาวพร้อมรูปเทียนมาไหว้ผีบรรพบุรุษที่เรียกว่าการเซ่นผีเอือนแก้ว ผีตาแฮก ผีจุดบั้งไฟ เพื่อให้ชาวผู้ไทที่แวะมาเยี่ยมเยือนปลอดภัย มีความสุขสบาย เป็นความเชื่อที่อยู่เหนือธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง และยังปรากฏเห็นคอนปู่ตาอันเป็นที่ตั้งศาลปู่ตาตามความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ว่าผีปู่ตาจะคุ้มครองดูแลหมู่บ้าน ดูแลผู้คนและสัตว์เลี้ยงให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น โดยจะมีชาวผู้ไทที่ว่างจากการทำงาน จะมารวมกลุ่มกันหาบน้ำมารดน้ำต้นไม้ ดอกไม้บริเวณคอนปู่ตาให้มีความร่มรื่น อยู่ตลอดเวลา

3. สถาบันการศึกษา มีอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ และโรงเรียนชุมชน โพนพิทยาคม เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา ประจำตำบลโพน ซึ่งมีการเปิดหลักสูตรการสอนวิชาชีพท้องถิ่น คือการทอผ้าแพรวา และ เป็นโรงเรียนเดียวเรียนทั้ง 5 หมู่บ้านและมีนักเรียนจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมเรียนด้วย

4. สถาบันการปกครอง การปกครองของบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน 932 ครัวเรือน รวมประชากร ชาย 1,914 คน รวมประชากรหญิง 1,901 คน รวมประชากรทั้งหมด 3,815 คน ขึ้นตรงต่อ สำนักงานเทศบาลตำบลโพน (สา จันทะหงษ์, 2544: สัมภาษณ์)

2. ค่านิยมและ อรรถาธิบาย

ชุมชนผู้ไทบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ถือว่าการยกย่องสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่ปลูกฝังให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนต้องนับถือ ดูแลเอาใจใส่กันและกัน ให้เกียรติกัน และปฏิบัติต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง มีความเข้าใจกัน เกิดความผูกพันกัน ทุกคนในชุมชนทุกครอบครัวถือเป็นญาติพี่น้องกัน มีค่านิยมเรื่องการนับถือบุคคล ค่านิยมเรื่องบุญเรื่องกรรม

ค่านิยมทางด้านสังคม เป็นค่านิยมพื้นฐานของสังคมชาวผู้ไท บ้านโพน เป็นส่วนที่ช่วยให้บุคคลอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เช่นค่านิยมด้านความดี ความมีเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความพอใจในการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี ความพอใจในการประกอบสัมมาอาชีพ สิ่งเหล่านี้เป็นค่านิยมพื้นฐานของชาวผู้ไท บ้านโพน ซึ่งถูกปลูกฝังอย่างถาวร และได้ถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง

ค่านิยมในการนับถือบุคคล คือ นับถือผู้มีบุญคุณ เช่น บิดา มารดา ครู อาจารย์ เป็นต้น นับถือผู้สูงอายุ โดยผู้เยาว์จะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่ รู้จักแสดง กิริยามารยาทสุภาพ อ่อนน้อม กับทุกคน นับถือผู้มั่งมีทรัพย์แล้วนิยมนำบุญให้ทาน ญาติพี่น้องได้ ฟังพาอาศัยกัน นับถือผู้ที่มีการศึกษา โดยส่งเสริมให้บุตร-ธิดาได้ศึกษาเล่าเรียน นับถือบุคคลที่เป็น คนดี มีศีลธรรม ขยันหมั่นเพียร ประกอบอาชีพสุจริต ปฏิบัติอยู่ในทำนองคลองธรรมและกฎเกณฑ์ ที่สังคมตั้งไว้ และค่านิยมในเรื่องบุญกรรม ซึ่งใช้เป็นสิ่งควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม ด้วย เชื่อในเหตุผลที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ประพฤติตนให้อยู่ในพรหมวิหารสี่ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น อ่อนน้อมถ่อมตน และผลของการทำความดีในชาตินี้จะส่งผลไปยังชาติหน้าด้วย

ปัจจุบันชาวผู้ไท บ้านโพน ยังคงยึดมั่นค่านิยม และยังสั่งสอนบุตรหลานของตนให้ เป็นคนมีความกตัญญูรู้คุณและนับถือบุคคลที่ควรนับถือเป็นผลทำให้ ชาวบ้านโพนทุกคนต่างมี อหิชาศัยไมตรี เป็นที่น่าประทับใจของผู้มาเยือน ซึ่งเป็นผลมาจากพื้นฐานการอบรมสั่งสมจากบรรพบุรุษของของพวกเขานั้นเอง

ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว

เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านโพน นักท่องเที่ยวจะพบกับอหิชาศัยไมตรีอันดีของชาว บ้าน สตรีชาวบ้านโพนเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มพ่อบ้านเป็นผู้ อยู่เบื้องหลังของพฤติกรรมในการต้อนรับ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมในการแสดงออก ในการต้อนรับ นักท่องเที่ยวของหญิงและชาย ในชุมชนบ้านโพนมิได้แตกต่างกันไปมากนัก โดยทั่วไปแล้วหากนัก ท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวัฒนธรรมผู้ไทอย่างไม่เป็นทางการนัก ทางชุมชนก็ปล่อยให้เป็นที่ของ กลุ่มแม่บ้าน เช่น ในกรณีที่นักท่องเที่ยวเดินทางผ่านมาแวะเยี่ยมชม รวมทั้งซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหม แพรวในช่วงเวลาอันสั้นรวดเร็ว กลุ่มแม่บ้านซึ่งมีประมาณ 300 ครอบครัวมีศูนย์วิจิตรแพรวาเป็นที่ จัดแสดงผ้าไหมแพรวาลวดลายต่าง ๆ ก็จะเป็นผู้ต้อนรับจับคู่โดยรวมกันมาต้อนรับตามความเหมาะสมของจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งโดยปกติก็จะแบ่งหน้าที่มาดูแลศูนย์วิจิตรแพรวา วันละ 5 คน ต่อหมู่บ้านสลับสับเปลี่ยนกันไปหมู่บ้านละ 1 วัน ต่อสัปดาห์

สำหรับการต้อนรับอีกรูปแบบหนึ่งเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ในกรณีที่นักท่องเที่ยวได้นัดแนะกับชาวบ้านล่วงหน้าว่ามีความประสงค์ จะเยี่ยมชมวัฒนธรรมชาวผู้ไท ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นต้องการสัมผัสกับบรรยากาศแบบผู้ไท สัมผัสภาษา การแต่งกาย ดนตรีการแสดงรวมทั้งอาหารพื้นบ้าน ซึ่งชาวผู้ไทบ้านโพนมีความสามารถจัดหาสิ่งเหล่านั้นได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยในช่วงเป็นก่อนรับประทานอาหารชาวบ้านโพน จะออกมารวมกัน ภายใต้อาคารของความเป็นผู้ไท และมีการบายศรีสู่ขวัญนักท่องเที่ยว ซึ่งก็จะชมการแสดง ดนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้านผู้ไทไปด้วย ในขณะเดียวกัน ชาวผู้ไทนับเป็นกลุ่มชนที่มีศิลปการแสดงใน

ภาพ การแสดงฟ้อนผู้ไท
ต้อนรับประธานและผู้มาร่วมงานเปิดศูนย์วัฒนธรรม
ผู้ไท บ้านโพน

ภาพ การฟ้อนละคอน เป็นการฟ้อนที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนผู้ไท บ้านโพน

ภาพ นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับผ้าไหมแพรวาได้ดูนักเรียนผู้ไท
ภายในศูนย์วิจิตรแพรวา บ้านโพน

ภาพ นักท่องเที่ยวกำลังเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวาในศูนย์จิตรแพรวา

สายเลือด มีความเป็นกวีและศิลปินในตนเอง เห็นได้จากเอกลักษณ์ลำผู้ไท และฟ้อนผู้ไท จนฝ่ายนาฏศิลป์ กรมศิลปากรได้นำไปพัฒนาเป็นท่าฟ้อนและจังหวะรำ อย่างไรก็ตามบางส่วนของชุมชนผู้ไท บ้านโพนเองก็ยังรักษาและได้ใช้ศิลปะการรำ-การฟ้อน ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างน่าสนใจ เช่น การรำลงช่วงเข็นฝ้าย รำฟ้อนทอผ้า รำละคอน ที่มีจังหวะเร้าใจ รำสาวไหม ฯลฯ นอกจากนี้โดยหน้าที่ของชาวผู้ไท พวกเขานับเป็นผู้ที่ทางจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ให้ความสำคัญในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง และได้นำชาวผู้ไท บ้านโพน ไปฟ้อนและลำต้อนรับผู้คน หรือการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองเป็นประจำ การฟ้อนรำของผู้ไท บ้านโพน จึงสามารถสัมผัสได้โดยง่าย

ด้านรูปแบบของการท่องเที่ยว

จากข้อมูลด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชนผู้ไทบ้านโพนที่ได้เสนอเบื้องต้นแล้วนั้น ศักยภาพดังกล่าวสามารถนำมาสู่การท่องเที่ยวในชุมชนบ้านโพนได้ 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวแบบไป – กลับ ในเวลา 1 วัน และการท่องเที่ยวแบบค้างคืนที่ใช้เวลามากกว่า 1 วัน

การท่องเที่ยวแบบไป – กลับ เวลาภายใน 1 วัน

1.1 การท่องเที่ยวผจญภัยแหล่งท่องเที่ยวเสริม

การท่องเที่ยวผจญภัยแหล่งท่องเที่ยวเสริม คือ พิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ และวัดพุทธนิมิต ภูคำว อำเภอสหัสขันธ์ แล้วเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านโพน หรือท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านโพนแล้ว เดินทางไปท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเสริม แสดงในรูปของเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

แบบ ก หากเริ่มเดินทางมาจากกาฬสินธุ์หรือขอนแก่น

08:00 – 10:00 น.	- ชมพิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ศึกษาแหล่งฟอสซิลไดโนเสาร์ที่สมบูรณ์ที่สุดและใหญ่ที่สุดของประเทศไทยที่ภูคุ้มข้าวอำเภอสหัสขันธ์
	- ท่องเที่ยวธรรมชาติบนภูคำว ชมโบสถ์ไม้แกะสลักและ สถาปัตยกรรมสลักไม้ที่นำขึ้นมาจากใต้เขื่อนลำปาวและนมัสการพระพุทธไสยาสน์ตะแคงขวา สมัยทวารวดีศึกษาสถานปฏิบัติธรรมอันสงบของสงฆ์ที่ดำเนินมาตั้งแต่บรรพกาล
12:00 น.	- เดินทางจากวัดพุทธนิมิตภูคำวถึงชุมชนผู้ไทบ้านโพน แหล่งผลิตผ้าไหมแพรวา
12:00 – 16:00 น.	- เข้าสู่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท รับประทานอาหารกลางวัน

ชุมชนผู้ไท ซึ่งหากมาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการจัดการด้านอาหารกลางวันผู้ไท ในบรรยากาศแบบผู้ไทโบราณ ประกอบการฟ้อนผู้ไท

- ชมพิพิธภัณฑ์ผู้ไทบ้านโนน
- ชม ศึกษา และร่วมกิจกรรมการฝึกสอนการทอผ้าแพรวา จากชาวผู้ไท
- ศึกษาวิถีชีวิตผู้ไทบ้านโนน ที่ฝ่ายหญิงทอผ้าแพรวา ในขณะที่ฝ่ายชายจักสานในหมู่บ้าน ซึ่งวิถีชีวิตดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่เกือบทั่วทุกครัวเรือน ยกเว้นเฉพาะร้านค้าและข้าราชการจากต่างถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อผ้าไหมแพรวาจากชาวบ้านดังกล่าวนี้ได้ด้วย
- เลือกซื้อผ้าไหมแพรวา ณ ศูนย์จักรแพรวา ศูนย์แสดงจำหน่ายผ้าไหมแพรวาของชุมชน
- เดินทางกลับ

แบบ ข หากเริ่มเดินทางจากจังหวัดอุดรธานี หรือเส้นทางสายมิตรภาพ เข้าสู่บ้านโนนตามเส้นทางสายอำเภอกุมภวาปี ศรีธาตุ คำม่วง กาฬสินธุ์ ซึ่งจะถึงชุมชนบ้านโนนก่อน ดังนี้

08:00 – 13:00 น.

- เข้าสู่ชุมชนผู้ไทบ้านโนน ชมพิพิธภัณฑ์ผู้ไทบ้านโนน
- ชม ศึกษา และร่วมกิจกรรมทอผ้าแพรวาจากชาวผู้ไท
- ศึกษาวิถีชีวิตผู้ไทบ้านโนน ที่ฝ่ายหญิงทอผ้าแพรวา ฝ่ายชายจักสานในหมู่บ้าน ซึ่งวิถีชีวิตดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่เกือบทั่วทุกครัวเรือน ยกเว้นเฉพาะร้านค้าและข้าราชการจากต่างถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อผ้าไหมแพรวาจากชาวบ้านดังกล่าวนี้ได้ด้วย
- เลือกซื้อผ้าไหมแพรวา ณ ศูนย์จักรแพรวา ศูนย์แสดงจำหน่ายผ้าไหมแพรวาของชุมชน
- รับประทานอาหารกลางวันที่ชุมชนผู้ไท ซึ่งหากมาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการจัดการด้านอาหารกลางวันผู้ไท ในบรรยากาศแบบผู้ไทโบราณประกอบการฟ้อนผู้ไท

13:00 – 14:00 น.

- เดินทางจากบ้านโนน ถึงแหล่งท่องเที่ยวเสริม
- ท่องเที่ยวธรรมชาติบนภูค่าว ชมโบสถ์ไม้แกะสลักและ

สถาปัตยกรรมสลักไม้ที่นำขึ้นมาจากใต้เขื่อนลำปาว และ
นมัสการพระพุทธไสยาสน์ตะเคิงขวา สมัยทวารวดีศึกษา
สถานปฏิบัติธรรมอันสงบของสงฆ์ที่ดำเนินมาตั้งแต่
บรรพกาล

- ชมพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ศึกษาแหล่งฟอสซิลไดโนเสาร์ที่
สมบูรณ์ที่สุดและใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ที่ภูมู่ข้าว
อำเภอห้วยซัน
- เดินทางกลับ

1.2 การท่องเที่ยวเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทบ้านโนน

การท่องเที่ยวเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทบ้านโนน หมายถึง การมุ่งเข้ามาท่องเที่ยวเฉพาะในชุมชนผู้ไทบ้านโนน โดยตรงนั้นสามารถดำเนินการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของบ้านโนน คือ

- เข้าสู่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทบ้านโนน รับประทานอาหารที่บ้านโนน ซึ่งหากมาเป็น
กลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการจัดการด้านอาหารกลางวันผู้ไท ใน
บรรยากาศแบบผู้ไทโบราณ ประกอบการฟ้อนผู้ไท
- ชมพิพิธภัณฑ์ผู้ไทบ้านโนน
- ชม ศึกษาวิถีชีวิตผู้ไทบ้านโนน ที่ฝ่ายหญิงทอผ้าแพรวา ฝ่ายชายจักสาน
ในหมู่บ้าน ซึ่งวิถีชีวิตดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่เกือบทั่วทุกครัวเรือน ยกเว้น
เฉพาะร้านค้าและร้านอาหารจากต่างถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อ
ผ้าไหมแพรวาจากชาวบ้านดังกล่าวนี้ได้ด้วย
- เลือกซื้อผ้าไหมแพรวา ณ ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา ศูนย์แสดงจำหน่ายผ้าไหม
แพรวาของชุมชน
- วัดบ้านโนน และวัดป่าบ้านโนน ซึ่งยังคงรักษาสภาพป่าไว้อย่างสมบูรณ์
เป็นการท่องเที่ยวในระบบนิเวศน์ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเฉพาะภายในชุมชนบ้านโนน ยังมีกรณีพิเศษ คือ กรณีงาน
บุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือเทศกาลพิเศษต่าง ๆ ซึ่งในวันดังกล่าว ชาวผู้ไทบ้านโนน
จะร่วมแรงร่วมใจกันแสดงออกให้ปรากฏถึงความเป็นผู้ไท โดยการแต่งกายแบบดั้งเดิมของผู้ไท
แทบทุกคน รวมทั้งรูปแบบอาหารการกินที่ชาวผู้ไทบ้านโนน นำมาเลี้ยงแขกและนักท่องเที่ยวอีก
ด้วย

การท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน หรือมากกว่านี้

การจัดการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน หรือมากกว่านั้นจะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวภายในชุมชนผู้ไทบ้านโปนได้ในระดับลึก ซึ่งนอกจากการท่องเที่ยว และการต้อนรับนักท่องเที่ยวตามประเด็นการจัดการท่องเที่ยวใน 1 รอบวันแล้วชาวผู้ไทบ้านโปนยังสามารถดำเนินกิจกรรมการต้อนรับการท่องเที่ยวเพิ่มเติมได้ดังนี้

2.1 การจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญแบบชาวผู้ไท

2.2 การรับประทานอาหารกลางวัน และอาหารค่ำท่ามกลางการชมศิลปะการแสดงและการละเล่นพื้นเมืองของชาวผู้ไท เช่น รำละคอน ฟ้อนผู้ไท รำผู้ไท การแสดงโปงลางและลงช่วง กล้วยผูกเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว

2.3 การเข้าพักอาศัยในเรือนผู้ไทกับชาวบ้านโปนแต่ละหลังคาเรือน เพื่อเรียนรู้การดำรงและการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไทบ้านโปน ซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับการทอผ้าไหมแพรวา

2.4 การร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด ชาวผู้ไทบ้านโปนเป็นชุมชนที่มีความผูกพันในการทำบุญ และการไปทำบุญของชาวผู้ไทจะแต่งกายด้วยชุดผู้ไทเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนของผู้หญิงและคนชรา ท่านทั้งหลายจะแต่งกายด้วยผ้าสีขาว สะพายตะกร้าอาหารไปถวายอาหารอย่างงดงาม และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมส่วนนี้ได้ โดยเฉพาะในช่วงบุญปีใหม่ บุญพระเวส บุญสงกรานต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งมีความสำคัญและยิ่งใหญ่ของชาวบ้าน

เส้นทางท่องเที่ยว กรุงเทพฯ – จังหวัดกาฬสินธุ์

การเดินทางท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ ถึง จังหวัดกาฬสินธุ์นั้น สามารถเดินทางได้หลายทาง คือ

การเดินทางโดยรถยนต์

กรุงเทพ – มหาสารคาม - กาฬสินธุ์

เส้นทางกรุงเทพฯ – มหาสารคาม – กาฬสินธุ์ ระยะทางประมาณ 519 กิโลเมตร ออกเดินทางโดยรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางหมายเลข 1 ถึงจังหวัดสระบุรี หลักกิโลเมตรที่ 107 เลี้ยวขวาเข้าสู่เส้นทางหมายเลข 2 ตามเส้นทางถนนมิตรภาพ ถึงอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แล้วเลี้ยวขวาเข้าสู่เส้นทางหมายเลข 23 มุ่งสู่อำเภอบ้านไผ่เข้าสู่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยระยะทางจาก อำเภอบ้านไผ่ถึงอำเภอบรบือประมาณ 70 กิโลเมตร จากนั้นมุ่งสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามเส้นทางมหาสารคาม – กาฬสินธุ์ หมายเลข 213 ด้วยระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร

กรุงเทพฯ – ขอนแก่น - กาฬสินธุ์

เส้นทาง กรุงเทพฯ – ขอนแก่น – กาฬสินธุ์ ระยะทางประมาณ 520 กิโลเมตร เส้นทางนี้ไม่เลี้ยวขวาที่อำเภอบ้านไผ่ แต่จะตรงดิ่งไปที่จังหวัดขอนแก่นตามเส้นทางหมายเลข 2 จากนั้นจึงเลี้ยวขวาเข้าประตูเมืองขอนแก่นมุ่งสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามเส้นทางหมายเลข 209 ด้วยระยะทางประมาณ 75 กิโลเมตร

การเดินทางด้วยรถไฟ

การเดินทางด้วยรถไฟ นักท่องเที่ยวจะต้องขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟหัวลำโพง โดยลงปลายทางที่จังหวัดขอนแก่น จากนั้นนั่งรถยนต์ หรือรถประจำทางต่อไปที่ตัวจังหวัดกาฬสินธุ์อีกประมาณ 75 กิโลเมตร

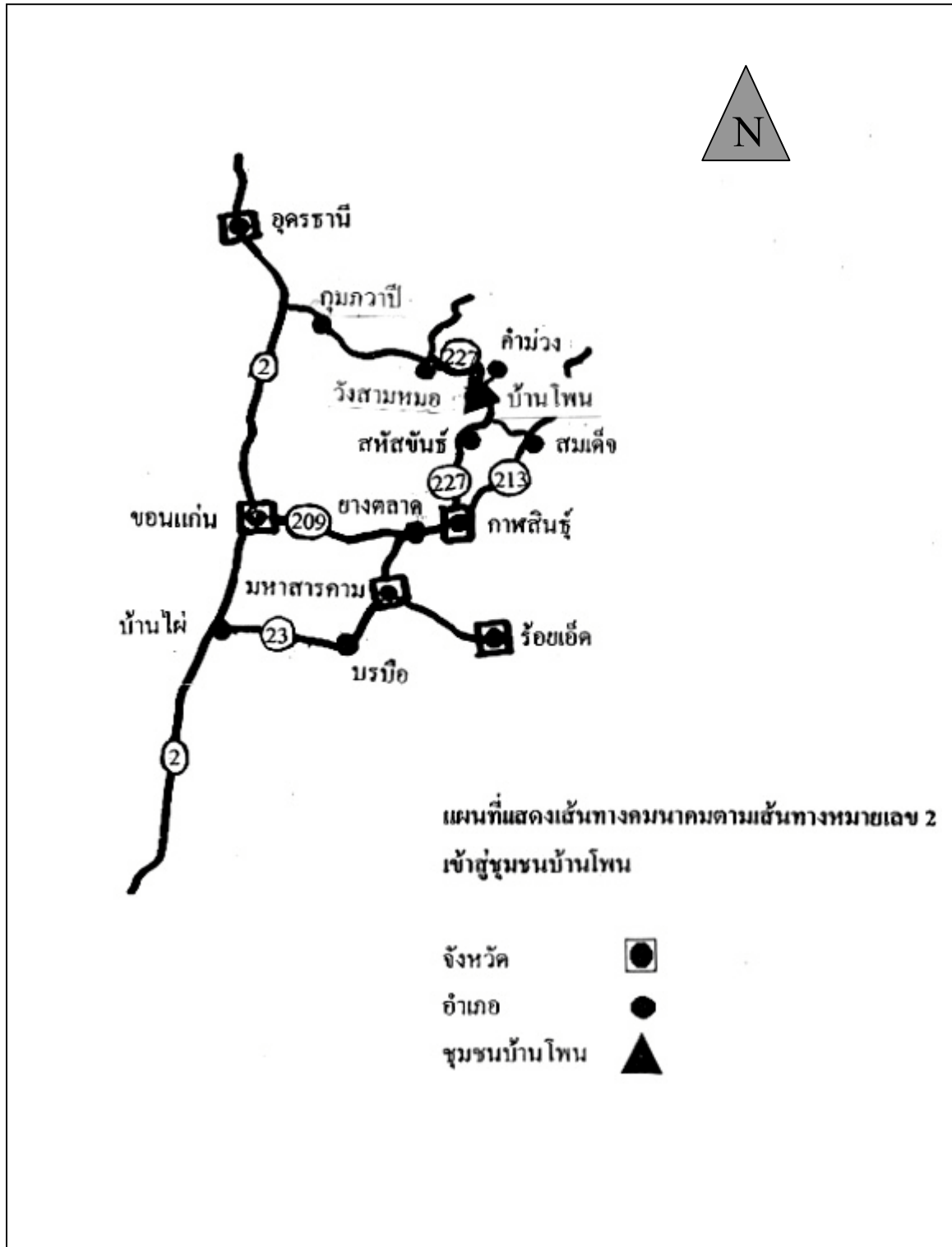
การเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง

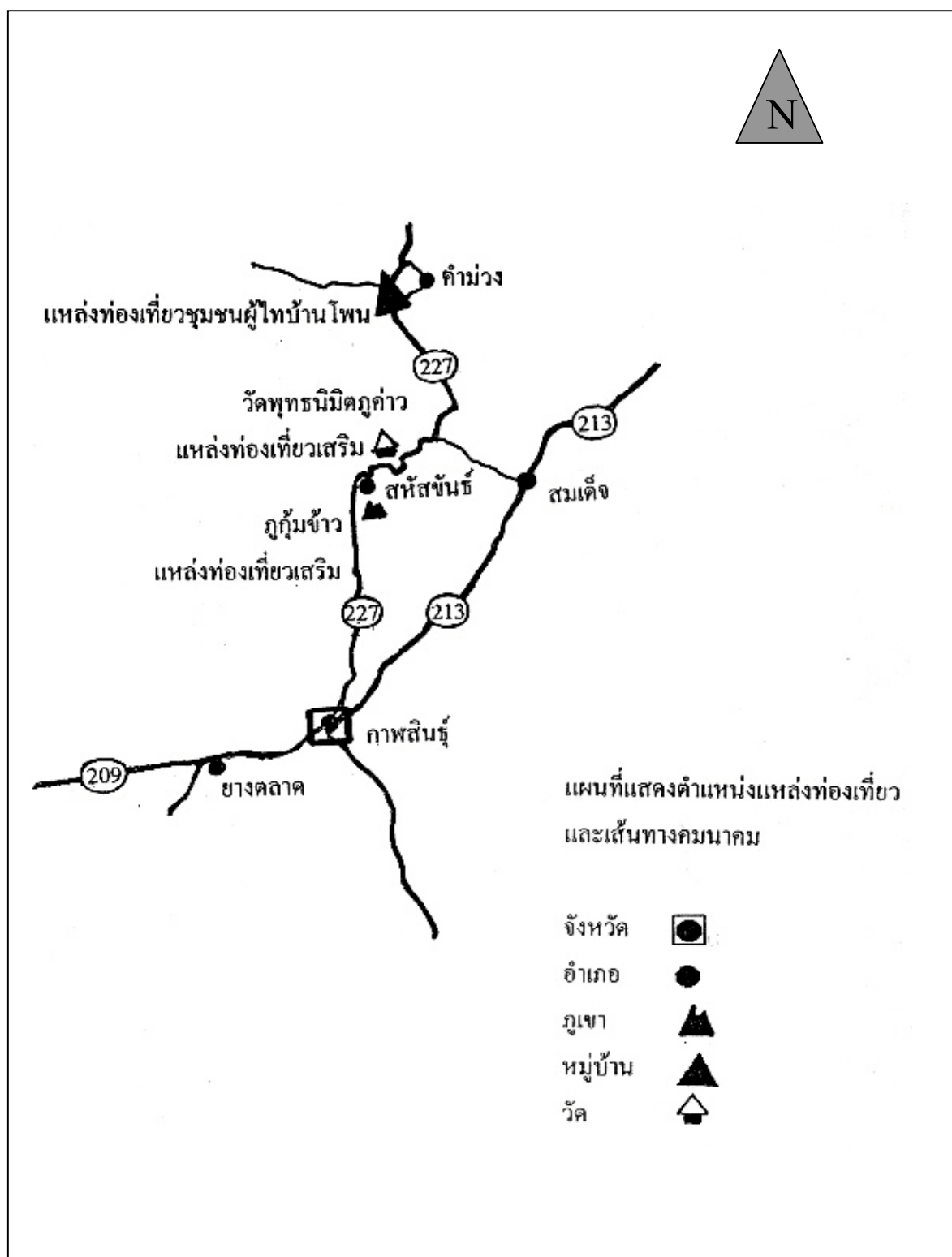
การเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง บริษัทขนส่งจำกัด (บขส.) เปิดบริการเดินรถจาก กรุงเทพฯ – กาฬสินธุ์มีรถธรรมดาและรถปรับอากาศทุกวัน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสอบถามรายละเอียดต่าง ๆ ในการเดินทางได้จากสถานีขนส่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (หมอชิตใหม่) โทรศัพท์ 0-2936-2841-8 หรือ บริษัทแสงประกายเดินรถ จำกัด โทรศัพท์ 0-2936-0321, 0-2936-0371

การเดินทางโดยเครื่องบิน

โดยเส้นทาง กรุงเทพฯ – ขอนแก่น นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยเครื่องบิน ของ บริษัทการบินไทย จำกัด จากสนามบินดอนเมือง กรุงเทพฯ ไปลงที่สนามบินขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยใช้เวลาประมาณ 45 นาที จากนั้นจึงนั่งรถต่อไปที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ระยะทางอีกประมาณ 78 กิโลเมตร สามารถสอบถามรายละเอียดการเดินทางได้ที่ โทรศัพท์ 0-2280-0070-80, 0-2280-0060 (กรุงเทพฯ) และที่จังหวัดขอนแก่นได้ที่โทรศัพท์ 0-4322-7701-5

เส้นทาง กรุงเทพฯ – ร้อยเอ็ด สนามบินจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอีกจุดหนึ่งของเป้าหมายแรกในการเดินทางสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งจัดการบินโดยบริษัท พี บี แอร์ จำกัด ระยะเวลาในการเดินทางจาก กรุงเทพฯ – ร้อยเอ็ด อยู่ที่ 45 นาที เท่ากับการเดินทางจาก กรุงเทพฯ – ขอนแก่น แต่ต่างกันที่ระยะทางจากร้อยเอ็ด – กาฬสินธุ์ ซึ่งระยะทางเพียง 47 กิโลเมตรเท่านั้น และสามารถติดต่อกับบริษัท พี บี แอร์ จำกัด หมายเลขโทรศัพท์ 0-2261-0221-5 ที่กรุงเทพฯ และติดต่อที่สนามบินร้อยเอ็ดได้ที่ 0-45351-8570

ด้านที่พักและสิ่งแวดล้อม

ที่พักแบบ Home stay

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** ในชุมชนผู้ไท บ้านโพน เกิดจากทางจังหวัดกาฬสินธุ์ได้เล็งเห็นความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของชาวบ้านโพนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตผลหัตถกรรมพื้นบ้าน “ผ้าไหมแพรวา” ที่ขึ้นชื่อจนได้รับการขนานนามว่าเป็นราชินีแห่งไหมไทย สร้างชื่อเสียง สร้างงาน และนำรายได้เข้าสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ปีละกว่า 20 ล้านบาท จนผ้าแพรวากลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นอย่างหนึ่งของจังหวัด ประกอบกับทางจังหวัดประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** ที่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ โดยบ้านโคกโก่งได้รับรางวัล อุตสาหกรรมท่องเที่ยวยอดเยี่ยม ประจำปี พ.ศ. 2543 (Thailand Tourism Award) ประเภทแหล่งท่องเที่ยวเมืองและชุมชนในการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวครั้งที่ 3 จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ดังนั้นจังหวัดกาฬสินธุ์โดยผู้ว่าราชการ นายชัยรัตน์ มาประณีต ร่วมกับนายกเหล่ากาชาด นางเบญจมาศ มาประณีต ซึ่งได้ประชุมคณะผู้นำชาวบ้านโพน และนำตัวแทนชาวบ้านโพนไปศึกษาดูงานการท่องเที่ยวที่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ เพื่อที่จะได้นำมาเป็นแบบอย่าง

ในระยะเวลาต่อมาทางจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ดำเนินการสร้างบ้านทรงผู้ไท จำนวน 4 หลัง ภายในบริเวณที่ชุมชนใกล้กับศูนย์วิจัยตราแพรวา โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นที่พักนักท่องเที่ยว และเพื่อการเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยวที่ไม่มีเวลามากพอ จากการผลักดันของทางจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** ในหมู่บ้านทั้ง 5 ของบ้านโพนทำให้ชาวบ้านเกิดวิธีคิดอยู่ 2 วิธีคิด คือ

1. นักท่องเที่ยวควรจะพักที่บ้านทั้ง 4 หลัง ที่ทางจังหวัดสร้างเอาไว้ โดยชาวบ้านโพนจะรับหน้าที่ในการดูแลเรื่องความเป็นอยู่ อาหารการกินของนักท่องเที่ยว โดยการแบ่งหน้าที่ของผู้ในชุมชน

2. เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักกับครอบครัวของชาวบ้านที่สมัครใจโดยการกระจายความรับผิดชอบตามวาระที่ตกลงกันในแต่ละครั้งของหมู่บ้าน

ทั้งสองแนวคิดเป็นประเด็นที่ยกขึ้นมาอภิปรายกันอยู่เนือง ๆ เมื่อมีการประชุมของหมู่บ้าน ในช่วงต้นปี 2545 แต่ยังหาข้อยุติที่แน่นอนไม่ได้

กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายในระบบ Home stay

การกำหนดกลุ่มเป้าหมายการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** มีดังนี้คือ

1. กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงวิชาการ กลุ่มนี้หมายถึงบุคคลหรือคณะที่มีความต้องการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนผู้ไท บ้านโพน เพื่อนำไปใช้ทางวิชาการอันได้แก่ นักคิด นักเขียน นัก

วิจัย นักมานุษยวิทยา หรือนักวิชาการทั่ว ๆ ไป ซึ่งในที่นี้ หมายถึงนักท่องเที่ยวที่เป็นคนไทย และคนต่างประเทศด้วย

2. กลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน การพักผ่อนหย่อนใจโดยการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** ที่บ้านโพน เป็นอีกจุดหนึ่งที่น่าจะเป็นไปได้มาก โดยใช้องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเป็นจุดขาย กล่าวคือ เป็นการพักผ่อนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชมการทอผ้าไหมแพรวา ชมสินค้าพื้นบ้าน ชมสวนผลไม้ และวิถีชีวิตตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวผู้ไทโดยทั่ว ๆ ไป การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะเกิดผลดีกับนักท่องเที่ยวในแง่ของการได้เข้าใจวัฒนธรรมผู้ไท การได้เลือกซื้อสินค้าผ้าไหมแพรวาที่ดีที่สุดจากผู้ผลิตต้นแบบ ในราคาต้นทุน รวมทั้งการได้สัมผัสความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ

จุดเด่นของการท่องเที่ยวแบบ Home stay

สภาพสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านโพนนับได้ว่าเป็นจุดเด่นที่สามารถให้คุณค่าแก่นักท่องเที่ยวแบบ **Home stay** ได้ กล่าวคือ ปัจจุบัน โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชาวผู้ไท บ้านโพน ยังปรากฏให้เห็นอยู่อย่างเหนียวแน่น เช่น การนับถือผู้ใหญ่ การรวมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมทางศาสนา หรืองานประเพณีต่าง ๆ ตามแบบนิยมของชาวพุทธทั่วไป นอกจากนั้นด้านวัฒนธรรมการทอผ้าไหมแพรวาก็เป็นกิจกรรมอันปรากฏเป็นปกติวิสัยของชาวบ้านโดยสภาพบ้านแต่ละหลังของชาวบ้านโพนส่วนใหญ่ยังนิยมปลูกสร้างแบบใต้ถุนสูงเพื่อใช้วางกี่ทอผ้าไหม นอกจากนั้นการทำไร่ ทำนา รวมทั้งวัฒนธรรมการรับประทานอาหาร ภาษาดนตรี เสื้อผ้า การแต่งกายทั้งหลาย ยังคงมีให้ศึกษาอยู่เป็นอันมาก

สำหรับการยอมรับนักท่องเที่ยวเพื่อเข้ามาพักกับครอบครัวยังเป็นภาพลักษณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จากการศึกษาของคณะวิจัยพบว่า ในช่วงระยะจากเดือนพฤศจิกายน 2544 ถึงเดือนสิงหาคม 2545 ไม่ปรากฏมีนักท่องเที่ยวแบบ **Home stay** เข้าพักแม้แต่คนเดียว สำหรับความต้องการรับนักท่องเที่ยว ในรูปแบบ **Home stay** โดยเข้าพักกับครอบครัวของชาวบ้านโพน มีสูงประมาณ 200 หลังคาเรือนของครอบครัวทั้งหมด ส่วนที่เหลือเสนอแนะให้บ้านผู้ไทที่สร้างขึ้นใหม่ 4 หลัง เป็นเรือนพักของนักท่องเที่ยว

สภาพปัญหา

1. ความคาดหวังของชาวบ้านต่อการเกิดการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** ยังปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ปรากฏมีนักท่องเที่ยวแบบ **Home stay** เข้ามาใช้บริการแม้แต่กลุ่มเดียว ทั้งนี้เพราะขาดการสนับสนุนและขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. การก่อสร้างบ้านผู้ไท จำนวน 4 หลัง ยังขาดความเหมาะสมต่อการเข้าพักของนักท่องเที่ยวทั้งนี้เพราะสภาพบ้านภายในไม่แน่นอนหนา ประกอบกับขาดการจัดการด้านเครื่อง

ใช้สอย สำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนั้น บ้านผู้ไททั้ง 4 หลัง ยังถูกล้อมรอบด้วยบ้านของชาวบ้าน หากนักท่องเที่ยวเข้ามาพักก็จะมีความรู้สึกว่าเหมือนเป็นการแสดงละครให้ชาวบ้านหรือแขกที่มาซื้อหาผ้าแพรวาบริเวณศูนย์วิถีชีวิตแพรวาคู ดังนั้นความเหมาะสมในจุดก่อสร้างบ้านผู้ไทขึ้นใหม่นี้จึงมีน้อย

ปัจจุบัน หากการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** จะเกิดขึ้นได้ จึงน่าจะอยู่ในประเด็นที่เข้าพักอาศัยกับครอบครัวของชาวบ้านโพนเท่านั้น อย่างไรก็ตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะทำให้การศึกษาเกี่ยวกับชาวบ้านโพนเป็นแนวปฏิบัติ ต่อนักท่องเที่ยวและการป้องกันภัย อันจะเกิดกับนักท่องเที่ยวและภัยที่เกิดจากนักท่องเที่ยวเอง

สิ่งอำนวยความสะดวก

ความพร้อมด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนด้านต่าง ๆ คือ ด้านระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว นั้น ชุมชนบ้านโพนมีความพร้อมด้านบ้านเรือนในชุมชน เพราะชาวบ้านโพนนิยมสร้างบ้านเรือนขนาดใหญ่ มีห้องน้ำ ห้องส้วมและการรักษาความสะอาดในตัวเรือนได้ดี ประกอบกับพวกเขาได้ใช้พื้นที่บนเรือนและใต้ถุนเรือนเป็นสถานที่ทอดผ้า จึงมีความเหมาะสมและเป็นความพร้อมด้านการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ สำหรับ น้ำ ไฟ ในหมู่บ้านชาวบ้านโพนใช้น้ำประปาและน้ำบาดาล มีไฟฟ้าและโทรศัพท์ใช้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีตมีสถานีอนามัย 1 แห่ง พร้อมทั้งจะให้บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหารในบ้านโพนมีเพียง 6 ร้าน เนื่องจากว่าชาวบ้านโพนส่วนใหญ่ยังใช้ชีวิตวิถีชนบทโดยการประกอบอาหารเอง หากนักท่องเที่ยวมีปริมาณมากจะต้องนัดแนะให้ชาวบ้านประกอบอาหารให้รับประทาน อาหารที่ชาวบ้านโพนรับประทานเป็นอาหารพื้นบ้านอีสานทั่วไป นอกจากนั้นยังมีอาหารตามสั่ง บางรายการที่สามารถจัดทำให้นักท่องเที่ยวได้

เส้นทาง เข้า-ออกบ้านโพนนั้น มีปรากฏดังนี้ คือ

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 227 สายบ้านโพน – บ้านคำพิมูล – อำเภอสว่างสามหมอก (28 กิโลเมตร ทางทิศตะวันตก) - อำเภอสว่างสามหมอก – อุดรธานี หรือวาริชภูมิ - สกลนคร
2. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2298 บ้านโพน – อำเภอสว่างสามหมอก ระยะทาง 30 กิโลเมตร
3. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2253 บ้านโพน – ทางแยกปากทางบ้านดงแหลม อำเภอสหัสขันธ์ ระยะทาง 28 กิโลเมตร
4. ทางหลวง ร.พ.ช. บ้านโพน – อำเภอคำม่วงเป็น ระยะทาง 6 กิโลเมตร การเดินทางไปบ้านโพน เดินทางโดยรถโดยสารประจำทางมี 3 สาย คือ สายกาฬสินธุ์ – วังสามหมอก สายกาฬสินธุ์ – คำม่วง และ สายสมเด็จ – คำม่วง

บทที่ 5

บทบาทและศักยภาพขององค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านโพน

1. องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในชุมชนบ้านโพน

ชุมชนบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีองค์กรภายในชุมชนที่สำคัญ และมีบทบาทต่อศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ของชุมชนที่สำคัญคือ

องค์กรและหน่วยงานภาครัฐ

สำนักงานเทศบาลตำบลโพน

สำนักงานเทศบาลตำบลโพน ได้รับการประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลตำบลโพน เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 110 ตอนที่ 116 ลงวันที่ 23 สิงหาคม 2536 และได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลโพนตามพระราชบัญญัติการเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลเป็นเทศบาลเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2542

เทศบาลตำบลโพน ตั้งอยู่ระหว่าง กิ่งอำเภอสามชัย กับ อำเภอสมเด็จ มีเนื้อที่ 7.66 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ตำบลโพนหมู่ 1-5 อยู่ห่างจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ประมาณ 68 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ หลักเขตที่ 1 ตั้งบนริมถนนบ้านโพนคำม่วง ด้านทิศตะวันออกอยู่ห่างจากจุดศูนย์กลางสะพานลำห้วยยาง 600 เมตร

ทิศตะวันออก หลักเขตที่ 2 ตั้งบนริมถนนบ้านโพน- บ้านคำสมบุรณ์ อยู่ห่างจากจุดเริ่มต้นทางแยกหมู่ 3 ตำบลโพน 1,000 เมตร เลี้ยวริมห้วยสมอทบถึงหลักเขตที่ 4 หลักเขตที่ 3 ตั้งบนริมฝั่งห้วยสมอทบด้านทิศตะวันตก อยู่ห่างจากจุดกลางถนนในแนวตั้งฉาก 600 เมตร

ทิศใต้ หลักเขตที่ 4 ตั้งบนริมฝั่งห้วยสมอทบ บนถนนบ้านโพน – บ้านหนองซ่องแมว

ทิศตะวันตก หลักเขตที่ 5 ตั้งบนเชิงสะพานริมฝั่งห้วยสังกะ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2253 บ้านโพน-อำเภอวังสามหมอ

เทศบาลตำบลโพนเป็นหน่วยงานและองค์กรที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการด้านต่าง ๆ ของชุมชน คือ เทศบาลตำบลโพน เทศบาลตำบลโพนมีที่ตั้งอยู่ริมถนนทางเข้าหมู่บ้านด้านทิศใต้ มีการวางโครงสร้างการบริหารงานเช่นเดียวกับเทศบาลอื่น ๆ ตามกฎหมายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น มีนายกเทศมนตรีเป็นผู้นำ มีการวางแผนดำเนินงานด้านต่าง ๆ ภายในชุมชน โดยเฉพาะการวางแผนเป้าหมายทิศทางการพัฒนาเขตเทศบาลตำบล

ปัจจุบัน เทศบาลตำบลโพนได้รับรู้ถึงศักยภาพที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง คือการเป็นชุมชนที่เป็นต้นแบบการผลิตผ้าไหมแพรวา และได้รับการพัฒนาให้เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ธรรมของจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนั้นทางจังหวัดจึงมีโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการใช้กรณีผ้าไหมแพรวา และวัฒนธรรมผู้ไท มีการจัดสรรงบประมาณลงมาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว การส่งเสริมวัฒนธรรม และการให้ทางชุมชนเข้ามามีบทบาทในจังหวัดกาฬสินธุ์ในการจัดงานประจำปีที่น่าเอาผ้าไหมแพรวาและวัฒนธรรมผู้ไทบ้านโพนมานำเสนอ มาออกร้านจำหน่าย การต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองกาฬสินธุ์ ฯลฯ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการจัดงานส่วนใดก็ตาม ในส่วนของบ้านโพน เทศบาลโพนจะเป็นกลุ่มหลักในการรับนโยบายมาสานต่อให้เป็นจริงในเชิงปฏิบัติ นอกจากนี้ ในส่วนของการดำเนินกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในชุมชน เทศบาลตำบลโพนจะเป็นกลุ่มหลักที่มีส่วนต่อการกำหนดทิศทาง และเป็นผู้ดำเนินการหลัก เพราะมีความพร้อมด้านบุคลากรการทำงาน และทรัพยากรด้านอื่น ๆ

ในส่วนของการท่องเที่ยว สมาชิกเทศบาลตำบลโพน จึงเป็นกลุ่มองค์กรชุดแรกที่ได้พยายามมองหาทิศทางในการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชนของตน โดยได้มีการศึกษาดูงานการท่องเที่ยวที่จังหวัดต่าง ๆ ทั้งทางภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคอีสาน และได้นำมาวางแผนด้านการท่องเที่ยวของตนให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่จะเกิดขึ้นในบ้านโพน

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านโพนในปัจจุบัน โดยเทศบาลตำบลโพนในปัจจุบันยังไม่ได้ข้อตกลงที่ชัดเจน ยังเป็นช่วงระหว่างการแสวงหาทิศทางและนโยบายที่ชัดเจนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชนของตน

สาธารณสุขตำบลโพน

ในด้านการให้ความร่วมมือกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชาวบ้านโพน ทางหน่วยงานสาธารณสุขได้รับเชิญให้เข้าร่วมช่วยเหลือดูแลด้านสุขภาพหรือการรักษาพยาบาลในเทศกาลสำคัญ ๆ เช่น งานบุญบั้งไฟ งานลอยกระทง บุญผะเหวด บุญปีใหม่ เป็นต้น สำหรับในกิจกรรมงานบุญอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงมา หรือมีขนาดเล็กลงมาทางหน่วยงานสาธารณสุขจะประจำอยู่ที่สถานีอนามัย คอยให้การช่วยเหลือตามภาระหน้าที่ตามปกติ สถานะการท่องเที่ยวที่ผ่านมาตลอดปี พ.ศ. 2545 ปริมาณนักท่องเที่ยวในชุมชนค่อนข้างน้อย จึงไม่ค่อยเป็นปัญหาแก่พนักงานสาธารณสุขมากนัก สำหรับแนวโน้มที่จะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นและมีรูปแบบการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ทางสำนักงานเทศบาลตำบลโพนจะขอความร่วมมือจากสาธารณสุขอำเภอคำม่วงอีกตามสถานการณ์และโอกาส

เทศบาลตำบลโพนมีสถานอนามัย 1 แห่ง ขนาด 1 เตียง มีบุคลากร 3 คน เป็นเจ้าหน้าที่ 2 คน ภารโรง 1 คน ให้บริการแก่ประชาชนเขตเทศบาลตำบลโพนและเขต อบต. โพนทั้งหมดรวม 10 หมู่บ้าน อัตราส่วนเจ้าหน้าที่ต่อประชากร 1/5,000 คน มีคลินิก 1 แห่ง

2. องค์การภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนบ้านโพน อำเภอลำมั่ง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 (ขอนแก่น) เป็นผู้ให้การสนับสนุนร่วมกับจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยทางจังหวัดกาฬสินธุ์ส่วนต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดกาฬสินธุ์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ ได้จัดให้เกิดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงนำเอาประเพณีวัฒนธรรมผู้ไทบ้านโพน มานำเสนอในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น การจัดงานกาชาด การนำเอาการทอผ้าและวัฒนธรรมการฟ้อนรำของชาวผู้ไทบ้านโพนไปนำเสนอเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชนระดับประเทศ โดยการนำเอาช่างทอผ้าแพรวาบ้านโพนไปจัดการเผยแพร่และสาธิตการทอผ้าแพรวาตามประเทศต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ในครั้งล่าสุด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้การสนับสนุนในการจัดงานแสงสีเสียง ในการเปิดศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทบ้านโพน โดยมี กำหนดจัดพิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา บ้านโพน ตำบลโพน จังหวัดกาฬสินธุ์ ขึ้นอย่างเป็นทางการ ในวันอาทิตย์ที่ 10 กุมภาพันธ์ 2545 โดย ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี นายปองพล อดิเรกสาร ให้เกียรติเดินทางมาเป็นประธานในพิธีเปิด ในงานผู้ร่วมงานและนักท่องเที่ยวได้ชมวิถีชีวิตของชาวผู้ไท ขั้นตอนการผลิตผ้าไหมแพรวา และการจัดจำหน่ายผ้าไหมแพรวาจากชาวผู้ไทโดยตรง

ในการจัดงานครั้งนี้ ได้มีการแสดงประกอบ แสง สี เสียง (Mini Light and Sound) ซึ่งจัดแสดงเป็นพิเศษ เพื่อแสดงภาพวิถีชีวิตของชาวผู้ไท เริ่มตั้งแต่อดีตกาลมาจนถึงปัจจุบันผสมผสานกับวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไท และที่สำคัญจัดแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้านโพน และความผูกพันกับผ้าไหมแพรวา ซึ่งเริ่มตั้งแต่การทอผ้าไหมในระยะแรก ๆ เรื่อยมาจนถึงผ้าไหมแพรวาที่มีลวดลายสวยงาม และมีชื่อเสียงโด่งดังจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่าเป็นราชินีแห่งไหม

โดยเจตนาของทางจังหวัดกาฬสินธุ์ในการร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ครั้งนี้ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการร่วมกันจัดกิจกรรมครั้งใหญ่มานั้น ก็เพื่อเป็นการนำเสนอชุมชนวัฒนธรรมผู้ไทบ้านโพนให้เป็นที่ประจักษ์ แก่สาธารณชนทั่วประเทศ เพราะกิจกรรมครั้งนี้ เป็นการผนึกประสานความร่วมมือกันระหว่างจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาครัฐบาล และสื่อมวลชนระดับชาติ โดยจำแนกบทบาทกล่าว คือ

จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้จัดสรรงบประมาณเพื่อการก่อสร้างบ้านผู้ไท ขึ้นที่บริเวณศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทบ้านโพน ด้วยงบประมาณ 3 ล้านบาทเศษ จากนั้นก็ได้ทำการเปิดงานโดยร่วมกับวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ เป็นผู้มาศึกษาวิถีชีวิต สร้างเรื่องราว ออกแบบ และกำกับการแสดงตลอดรายการ ซึ่งมีนางเบญจมาศ มาประณีต นายกเหล่ากาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้กำกับการ

ภาพ พิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท บ้านโนน

ภาพ ชาวบ้านโพน กำลังผูกผ้าให้กับประธานพิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท บ้านโพน

ภาพ พิธีเปิดศูนย์วิจัยตราแพรวา บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์
 อาจารย์สุรศักดิ์ พิมพ์เสน หัวหน้าโครงการวิจัย
 กำลังแจ้งจุดมุ่งหมายการวิจัย แก่สมาชิกชุมชนบ้านโพน

แสดงอาวุธ และควบคุมดูแลการแสดงอย่างใกล้ชิดตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดการแสดง ในวันเปิดงานที่มีผู้เข้าชมทั้งภาครัฐบาล ประชาชนและสื่อมวลชน นอกจากนี้ทางจังหวัดจะเป็นเจ้าภาพในการติดต่อประสานงานต่าง ๆ จนแล้วเสร็จงาน

ชุมชนบ้านโพน ชาวบ้านโพน ทุกภาคส่วนของชุมชนได้เข้ามาร่วมมือกันอย่างแข็งขัน เข้มขันในการนำเสนอตนเอง โดยจำแนกบทบาทที่เกี่ยวข้องได้ คือ

1. อบต. และหน่วยงานราชการเป็นเจ้าภาพหลักด้านการจัดสรรบุคลากร และผลงานกับสมาชิกของชุมชนเพื่อให้เกิดการแสดงงานแสง สี เสียง อย่างมีคุณภาพ
2. สมาชิกชุมชน ทั้งหมดเป็นนักแสดง โดยการแสดงบทบาทตั้งแต่ชาวผู้ไทมีการอพยพลงมาจากตอนเหนือของเวียดนาม เข้าสู่ลาว และเข้าสู่ประเทศไทย มาปักหลักสร้างถิ่นฐานอยู่ในบริเวณปัจจุบัน พร้อมกับการสร้างสมวัฒนธรรม ดำเนินวิถีชีวิตและวิถีสังคมของตนอย่างมีอัตลักษณ์ และในที่สุดก็ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของทางจังหวัด ซึ่งในส่วนนี้ ชาวบ้านโพน ต่างตั้งใจแสดงงานอย่างดี
3. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นผู้สนับสนุนด้านงบประมาณและวางแผนการเผยแพร่กิจกรรมครั้งนี้ต่อสาธารณชน ในระดับหนึ่ง
(เทศบาลตำบลโพน. 2544)

สถาบัน องค์การสำคัญ และบทบาทหน้าที่ในบ้านโพน

1. ศูนย์วิถีชีวิตแพรว

ศูนย์วิถีชีวิตแพรวเกิดขึ้นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากเมื่อผ้าไหมแพรวเป็นที่นิยมของผู้คนอย่างสูง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ระยนั้นชาวบ้านโพนได้นำผ้าแพรวไปแสดงตามงานต่าง ๆ เช่น งานกาชาดของจังหวัด และเริ่มมีร้านค้าจำหน่ายแพรวทั้งในจังหวัดและในหมู่บ้านโพน ทางกลุ่มแม่บ้านได้ปรึกษาหารือกันถึงการจะได้อาคารแสดงและจำหน่ายผ้าแพรว จึงไปพบ ส.ส.จังหวัดกาฬสินธุ์ท่านขุนทอง ภูผิวดือน ท่านสนับสนุนเป็นเงินงบประมาณ 400,000 บาท จึงได้สร้างศูนย์ฯ โดยมีชื่อเริ่มต้นว่า “ศูนย์วิถีชีวิตแพรว”

การจัดการกลุ่มจำหน่ายโดยการเปลี่ยนกันดูแลเป็นสัปดาห์ และรับผ้าแพรวของสมาชิกชุมชนมาจำหน่าย เมื่อจำหน่ายได้จะหักเข้าศูนย์ฯ 50 บาท การจำหน่ายผ้าจะเป็นผ้าที่ผลิตในเขตบ้านโพนเพียงแห่งเดียว นอกจากนั้นทางศูนย์ยังทำหน้าที่ดูแลเรื่องการติดต่อประสานงานทั้งปวง เช่นการแบ่งหน้าที่กันไปแสดงสินค้าเมื่อได้รับการติดต่อไปออกร้านทั้งในเขตจังหวัดและในระดับประเทศ

กลุ่มผ้าไหมแพรวาบ้านโพน

กลุ่มสตรีความเป็นมาของกลุ่มสตรี เริ่มจากปี 2520 สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมชาวอำเภอคำม่วง และทรงพอพระทัยผ้าแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพน จึงทรงมีพระราชดำริให้กลุ่มแม่บ้านรวมกลุ่มกัน เพื่อการผลิตผ้าไหมแพรวาอย่างครบวงจร หลังจากนั้นจึงมีการตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขึ้นมา โดยมีแม่คำใหม่เป็นประธานกลุ่ม ประธานคนที่ 2 คือแม่เพื่อน คนที่ 3 คือแม่คำสอน เป็นประธาน 4 วาระ (คราวละ 4 ปี) จนมาถึงประธานคนปัจจุบันคือแม่เนงลักษณ์ ซึ่งในช่วงหลังคนรู้จักในนามของกลุ่มผ้าไหมแพรวา และมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การสนับสนุน เช่น ธ.ก.ส. พัฒนาชุมชน ส.ป.ก. และอื่น ๆ

โครงสร้างการบริหาร

ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขา เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ ปฏิคม และ คณะกรรมการ ซึ่งในปัจจุบันมีคณะกรรมการ 300 กว่าคน จากเริ่มแรกมีเพียง 45 คน กรรมการบริหารทุกตำแหน่งมาจากการเลือกตั้งของกลุ่มแม่บ้าน โดยมีหน้าที่ในการบริหารจัดการเกี่ยวกับ กิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ ทั้งภายนอกและภายใน กล่าวคือทั้งที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมของจังหวัดหรือหน่วยงานอื่น ๆ และกับกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน

กลุ่มจะส่งเสริมสมาชิกในกระบวนการผลิตไปจนถึงกระบวนการจำหน่าย โดยสมาชิกจะเอาผลผลิตของตนมารวมไว้ที่ศูนย์เพื่อรอการจำหน่าย และแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นตัวแทนเข้ามารับผิดชอบการจำหน่ายที่ศูนย์สัปดาห์ละ 5 คน

ผ้าของสมาชิกแต่ละชิ้นที่นำมารวมกันขายที่ศูนย์เจ้าของผ้าจะเป็นผู้ตั้งราคาขึ้นเอง เมื่อขายได้จะหักเงินจากราคาขายได้ 2 % เป็นค่าบำรุงศูนย์

ศูนย์วิจิตรแพรวามีเงินกองทุนเป็นสวัสดิการสำหรับสมาชิกมากู้ยืมเพื่อใช้เป็นเงินลงทุนในการผลิตผ้า เป็นทุนหมุนเวียนในกลุ่มสมาชิก

จังหวัดกาฬสินธุ์ได้ส่งเสริมให้มีการไปออกสาธิตออกร้านในงานเทศกาลต่าง ๆ ในจังหวัดและต่างจังหวัด เช่น งานกาชาด ออกร้านที่โรงแรมริมปาว งาน 12 สิงหาคมแห่งชาติแห่งใหม่ งานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยการไปออกร้านต่าง ๆ จะใช้เงินกองทุนของศูนย์เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับสมาชิกในการเดินทาง ค่าเช่าที่ออกร้านและอื่น ๆ

การก่อสร้างอาคารศูนย์

พื้นที่ที่ทำการศูนย์เดิมเป็นที่ราชพัสดุ ส่วนอาคารเริ่มแรกได้รับความอนุเคราะห์จากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ความคาดหวังของชาวบ้าน

หลังจากผ้าไหมแพรวาแพร่หลายเป็นที่รู้จักตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับประเทศ รวมถึงในระดับโลก ทำให้ชาวบ้านโพนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและอยากรักษาชื่อเสียงของผ้าไหมแพรวาไว้คงอยู่ตลอดไป

ส่งเสริมให้ชาวบ้านอนุรักษ์การผลิตผ้าเชิงประณีต ซึ่งเป็นการธำรงเอกลักษณ์ของผ้าแพรวาซึ่งมีความละเอียดประณีต งดงาม อย่างมีคุณภาพ

ส่งเสริมการผลิตงานผ้าแพรวาที่มีคุณค่า อยากให้มีการให้ความรู้แก่ชาวบ้านด้านการตลาด การค้าผ้า การจัดการ การปรับปรุงเทคนิคการผลิต การประยุกต์ลายผ้าเพื่อให้เกิดลายอย่างประณีตสวยงาม

สำหรับศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหม แพรวา บ้านโพน

เป็นศูนย์แสดงวิถีชีวิตของชาวผู้ไท เป็นศูนย์แสดงและจำหน่ายผ้าไหมแพรวาแบบครบวงจร ภายในศูนย์ฯ ประกอบด้วย อาคารพิพิธภัณฑ์ผู้ไท อาคารวิจิตรแพรวา อาคารเรือนผู้ไท 4 หลัง ได้แก่ เรือนเบญจมาศ เรือนดาวเรือง เรือนทานตะวัน เรือนพุดตาล และอาคารจำหน่ายของที่ระลึก รวมทั้งเวทีการแสดงกลางแจ้งและลานจอดรถเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการปรับปรุงศูนย์วัฒนธรรมฯ แห่งนี้ โดยได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเทศบาลตำบลโพน เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบ Package Tour/Home Stay อีกแห่งหนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์

บ้านผู้ไท ภายใต้การดูแลของศูนย์วิจิตรแพรวา

จังหวัดกาฬสินธุ์ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2543 มีงบประมาณมาจากกระทรวงมหาดไทยและโครงการพัฒนาชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยว 3,200,000 บาท มาประชุมที่หอเฉลิมพระเกียรติ มีคนมาประชุมประมาณ 100 คน มีสมาชิกบ้านโพน, สมาชิกเทศบาลบ้านโพน, หน่วยงานราชการ อำเภอกำแพง, กำนัน (นายทองมูล ลามุล) ได้มีการสร้างบ้านผู้ไทให้จำนวน 4 หลัง สร้างศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท จัดวัฒนธรรมผู้ไทให้อยู่ในแบบการท่องเที่ยว จัดให้ใช้บ้านผู้ไทเป็นแบบโฮมสเตย์ จัดให้แม่บ้านไปดูงานที่บ้านโคกโก่งในรูปแบบการทำโฮมสเตย์ ซึ่งมีงบประมาณส่วนหนึ่งมาสนับสนุน เข้ามาตั้งศูนย์วิจิตรแพรวาและได้มีการดูแลอยู่แล้วในรูปแบบกลุ่ม

สภาพการใช้งานของบ้านผู้ไท ทั้ง 4 หลัง ยังไม่เคยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก เนื่องจากสภาพของบ้านขาดความเหมาะสมในการเข้าพัก เช่น ขาดเครื่องใช้ที่เหมาะสม ขาดการดูแลทำความสะอาด รวมทั้งบริเวณแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการเข้าพัก นอกจากนั้นยังขาดความแน่นหนา มีคิติดอย่างใดก็ตามบ้านผู้ไททั้ง 4 หลัง ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์สำหรับโชว์ให้นักท่องเที่ยวแวะเวียนเข้าไปซื้อสินค้าที่ศูนย์วิจิตรแพรวาได้ชม และในการจัดงานแสดง แสง สี เสียง ของชาวบ้านโพนที่ผ่านมา ก็ได้ใช้เป็นฉากของการแสดง และใช้เป็นจุดแสดงสินค้า ในโอกาสต้อนรับนักท่องเที่ยวชุดใหญ่ ที่เดินทางมาจากต่างถิ่น ส่วนปัญหาที่ตามมาของการก่อสร้างบ้านผู้ไททั้ง 4 หลัง คือ การจัดการเรื่องค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการดูแลรักษา เช่น ค่าไฟ เป็นต้น ทำให้รายได้ในการขายผ้าไหมแพรวาซึ่งบางช่วงขายได้น้อยไม่พอต่อการนำมาใช้จ่าย และในเรื่องของการบริการห้องน้ำ มีปัญหาอยู่ กับรายจ่ายค่าน้ำ การดูแลรักษาความสะอาด และอุปกรณ์ที่จำเป็นอื่น ๆ ภาระต่าง ๆ จึงต้องเป็นภาระ

ภาพ เรือนผู้ไท ภายในศูนย์วัฒนธรรม
“เรือนดาวเรือง”

ภาพ เรือนผู้ไท ภายในศูนย์วิจัยไพรทรวา
“เรือนเป็ญจมาศ”

ภาพ เรือนผู้ไท ภายในศูนย์วิจัยไพรแวง
“พุดตาล”

ภาพ เรือนผู้ไท ภายในศูนย์วิจัยไพรแวง
“เรือนทานตะวัน”

ภาพ เรือนผู้ไท ภายในศูนย์วิจัยไพรทรวา
“เรือนเบ็ญจมาศ”

ภาพ ห้องน้ำที่ใช้การไม่ได้ของศูนย์วิจัยตราเพชรฯ ชุมชนผู้ไทบ้านโพธิ์เนื่องจากก่อสร้างในบริเวณที่ลุ่ม น้ำท่วมถึงในฤดูฝน

การบริหารของเจ้าหน้าที่ศูนย์ไปโดยปริยาย ดังนั้นการสร้างบ้านผู้ไทให้กับชุมชนบ้านโพน จึงกลายเป็นปัญหาการดูแลและค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มสตรีแม่บ้านบ้านโพน

(นงลักษณ์ ศรีบุญจันทร์. 2544)

2. โรงเรียน

สถานศึกษา 1 แห่ง แบ่งเป็นโรงเรียนชุมชนโพนวิทยาคม สังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ 1 โรงเรียน ทำการเรียนการสอนตั้งแต่ อนุบาล 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน 1 แห่ง รับผิดชอบโดยวัดโพธิ์ชัย มีบุคลากร 5 คน

ในส่วน of สถานศึกษาทั้งสองแห่งนับว่ามีบทบาทต่อการส่งเสริมศักยภาพของชุมชนผู้ไทบ้านโพนในลักษณะต่าง ๆ เป็นอย่างมาก เพราะว่า เป็นสถานที่ที่มีบุคลากรที่มีศักยภาพ และสำนึกแห่งความภาคภูมิใจต่อความเป็นชาวผู้ไทของตน กล่าวคือ ข้าราชการครูดังกล่าว ร้อยละ 95 เป็น ชาวบ้านโพนโดยกำเนิด ดังนั้น พวกเขาจึงนอกจากจะมีความสามารถด้านการทอผ้า และมีภูมิรู้ ภูมิธรรมและการดำเนินชีวิตแบบชาวผู้ไททั่วไปแล้ว คณะครูยังมีบทบาทในการเป็นฟันเฟืองสำคัญต่อการนำเสนอ และเป็นแกน นำเป็นที่ปรึกษาด้านวัฒนธรรม เพื่อประสานกับทางอำเภอและทางจังหวัดเสมอมา

ในทางรูปธรรม สถาบันการศึกษาในเขตบ้านโพนที่มีส่วนต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของชาวบ้านโพน คือ

1.เป็นมัคคุเทศน์นำพาการท่องเที่ยว และให้ความรู้แก่ผู้มาเยือน นอกจากนี้ ทางโรงเรียนยังมีการจัดการเรียนการสอนด้านมัคคุเทศน์เพื่อนำเสนอวิถีวัฒนธรรมให้กับนักเรียนของตน เพื่อให้สามารถให้ความรู้แก่บุคคลต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมที่เข้ามาเยือน

2.จัดหลักสูตรท้องถิ่นให้มีการทอผ้าแพรวา ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดการเชื่อมโยงและส่งต่อวัฒนธรรมการทอผ้าไหมแพรวาแก่เยาวชน และนอกจากนี้ รายวิชาอันเป็นหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ยังสามารถเชื่อมโยงสู่กรณีการท่องเที่ยวได้ กล่าว คือ นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเยี่ยมชมกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวได้ทุกวัน

3.การกำหนดให้คณะครูและนักเรียนโรงเรียนทุกคนแต่งกายด้วยชุดผู้ไท ทุกวันพุธ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนอกจากจะเป็นการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกต่อการพัฒนาความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวผู้ไทโดยตรงแล้ว ยังเป็นศักยภาพหนึ่งที่สำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสู่เขตชุมชนบ้านโพนในวันพุธซึ่งสามารถมองเห็นภาพที่ชวนประทับใจดังกล่าวได้ (ลำแพน สระทอง. 2544)

3. วัด

ชาวบ้านโพน เป็นชุมชนที่มีการนับถือพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง มีวัดอยู่ภายในชุมชน 3 วัด คือ วัดโพธิ์ชัย วัดโพธิ์ศรีวิสัย และวัดวังยี่ปลาวัน ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีวัฒนธรรมแบบผู้ไท สืบทอดบรรพบุรุษดั้งเดิม มีประเพณีฮีต 12 คอง 14

ภาพ เส้นทางเข้าสู่วัดป่าโพธิ์ศรีวิสัย

ภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพของสภาพป่าภายในวัด
ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ของพีชพันธุ์น่านาชนิด

ภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพของสภาพป่าภายในวัด
ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ของพืชพันธุ์นานาชนิด

ภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพของสภาพป่าภายในวัด
ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ของพีชพันธุ์น่านาชนิด

ในทางวัฒนธรรม วัดดังกล่าว ได้มีส่วนสำคัญในการบ่มเพาะความคิด จิตสำนึก และแบบแผนการดำเนินชีวิตภายใต้วิถีความเชื่อแบบพุทธศาสนา มาตราบนปัจจุบัน นอกจากนี้วัดดังกล่าว ยังมีส่วนสำคัญยิ่งต่อมิติแห่งอัตลักษณ์ที่สามารถเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ

ชาวผู้ไทบ้านโพนเป็นพุทธศาสนิกชนที่เข้มแข็ง มีการทำบุญในตอนเช้าเพล และมีการทำบุญตามเทศกาลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ในกรณีดังกล่าวนี้ ชาวผู้ไทบ้านโพนจะแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้ไท ทั้งด้านเสื้อผ้า การมวยผมของสตรีสูงวัย การเดินทางไปสู่วัดด้วยการสะพายตะกร้าแขวนบรรจุข้าว ปลา อาหารเพื่อนำไปถวายพระภิกษุสงฆ์ โดยเฉพาะในเทศกาลระหว่างวันเข้าพรรษา ชาวบ้านโพนวัยกลางคนขึ้นไปจะนิยมปฏิบัติธรรม ตั้งแต่การถือศีล 8 การไปพักผ่อนในวัดเพื่อปฏิบัติธรรมอย่างเข้มข้น ซึ่งภาพดังกล่าวเป็นภาพทางวัฒนธรรมที่งดงาม มีมิติทั้งด้านมานุษยวิทยา และสังคมวิทยาให้สัมผัสและศึกษาอย่างน่าประทับใจ (พระครูโพธิ์ชัยพัฒนาคณ. 2544)

4. กลุ่มสังคมภายในชุมชน

ในชุมชนผู้ไท บ้านโพนมีกลุ่มสมาชิกต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของสังคมอยู่หลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ฆกส. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสตรีสหกรณ์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่ม อสม. กลุ่มเยาวชน กลุ่มฌาปนกิจกิจ และกลุ่มสตรีทอผ้าไหมแพรวา กลุ่มเหล่านี้มีรูปแบบโครงสร้างองค์กร มีการจัดการที่เป็นระบบ กลุ่มที่มีบทบาทมากต่อการท่องเที่ยวคือ กลุ่มสตรีทอผ้าไหมแพรวา เพราะเป็นกลุ่มที่ทำรายได้เข้าสู่หมู่บ้านสูงสุด นอกจากนี้ยังมีบทบาทด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดเตรียมอาหาร เตรียมการแสดง ต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากนั้น มีอีกสองกลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ แต่มีบทบาทต่อการท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มพ่อบ้านอาวุโส และกลุ่มแม่บ้านอาวุโส กลุ่มพ่อบ้านอาวุโสมีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ มีการรวมกันเป็นจุด ๆ ในหมู่บ้าน เพื่อผลิตงานหัตถกรรมด้านจักสาน ประเภทต่าง ๆ เช่น ภาชนะที่ใช้บรรจุสิ่งของคล้ายตะกร้า เรียกเป็นภาษาผู้ไทว่า “กระมอง” นอกจากนี้ยังจักสาน ไช ตะกร้า สุ่ม และเครื่องจักสานอื่น ๆ อีกมากมาย นอกจากนี้กลุ่มสตรีอาวุโสเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากต่อประเพณีดั้งเดิมโดยกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านอาวุโส คือ การดูแลต้อนรับแขกที่เข้ามาเยี่ยมเยือนทางด้านประเพณี เช่น งานทอดผ้าป่า ทอดกฐิน หรืองานประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนาตามความเชื่อต่าง ๆ

5. ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน

การคมนาคมและการสื่อสาร การสื่อสารและโทรคมนาคมศึกษาจากเอกสารข้อมูลพื้นฐานของทางเทศบาลชุมชนบ้านโพนทั้งสิ้น 932 ครัวเรือน มีโทรศัพท์แบ่งเป็นโทรศัพท์บ้าน 111 หมายเลข โทรศัพท์สาธารณะจำนวน 3 หมายเลข, มีแบบหยอดเหรียญ 2 หมายเลข, มีแบบใช้บัตร TOT 1 หมายเลข และเส้นทางการคมนาคมมีถนน คสล.จำนวน 16 สาย อยู่ในสภาพชำรุด

3 สาย มีถนนดินและลูกรัง 13 สาย อยู่ในสภาพชำรุด 8 สาย สาธารณูปโภคเหล่านี้ไม่นับว่ามีความพอเพียงต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านปัจจุบัน แต่หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสู่หมู่บ้านเป็นจำนวนมาก อาจจะไม่ใช่เอื้ออำนวยมากนัก

น้ำประปา ศึกษาการใช้น้ำประปาจากการประปาหมู่บ้านและการสัมภาษณ์กลุ่มแม่บ้าน และศึกษาเอกสารข้อมูลพื้นฐานของทางเทศบาลมีประปาหมู่บ้านทุกหมู่บ้านโดยสถานีอนามัยตำบลโพธิ์เป็นผู้ดำเนินการผลิตน้ำประปาโดยใช้น้ำจากฝายเจ้าคุณแต่ปัญหาคือน้ำประปาขุ่นทำให้ราษฎรหมู่บ้าน 1 กับหมู่บ้าน 5 หันไปใช้น้ำใต้ดินหรือน้ำบาดาลเนื่องจากมีน้ำบาดาล ความใสและสะอาดจนสามารถนำมาปรุงอาหารได้ ส่วนราษฎรหมู่บ้าน 2, 3 และ 4 ยังใช้น้ำประปาอยู่เช่นเดิม

ไฟฟ้า ศึกษาด้านการใช้ไฟฟ้าจากการสัมภาษณ์คณะเทศมนตรีและศึกษาจากเอกสารข้อมูลพื้นฐานของทางเทศบาลจำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ 853 ครัวเรือน นอกจากนั้นหน่วยงานราชการมีไฟฟ้าใช้อย่างพอเพียงสำหรับศูนย์วิจิตรแพรวาเมื่อได้รับการพัฒนาแล้วก็มีไฟฟ้าใช้อย่างพอเพียงทั้งอาคารและบริเวณถนนภายใน (เทศบาลตำบลโพธิ์, 2544)

ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านโพธิ์กับจังหวัดกาฬสินธุ์

1. สัญลักษณ์ของจังหวัด

ตราประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นรูปบึงใหญ่ ตฤณชาติ และเมฆพยับฝน หมายถึงสัญลักษณ์ของความชุ่มชื้น อุดมสมบูรณ์ของภูมิภาค ทิวเขาตรงสุดขอบฟ้าคือแนวกันเขตแดนกับจังหวัดใกล้เคียง น้ำในบึงที่มีสีดำ เพื่อให้ตรงกับชื่อของจังหวัดกาฬสินธุ์ ตั้งเป็นเมืองเมื่อ พ.ศ. 2336 แยกออกจากจังหวัดมหาสารคาม เมื่อ พ.ศ. 2490 ให้ชื่อย่อว่า “กส”

ฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ
วัฒนธรรมผู้ไท ผ้า
ไหมแพรวา
ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว
ไดโนเสาร์สตัว์โลกล้านปี

(<http://www.tat.or.th/thai/tourinfo/northeast/kalasin/.2544>)

คำขวัญประจำจังหวัด คือ “เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สตัว์โลกล้านปี” คำขวัญข้างต้นคือ สื่อแทนของกาฬสินธุ์ที่มีอยู่มากมายที่รอผู้ค้นหา และท่องเที่ยว ให้รู้ให้เห็นว่า แผ่นดินนี้ฉาบทาไปด้วยสี

ลังคาม ผู้คนที่ไม่มีไตรจิต ธรรมชาติและวิถีชีวิตอันหลากหลายเหมือนเพชร ได้ถูกเก็บซ่อนไว้ใน
อ้อมกอดของธรรมชาติ เพชรที่รอคอยนักท่องเที่ยวผู้รู้คุณค่าแห่งเพชร ทุกเส้นทางของการท่องเที่ยว
มีน้ำใจและไม่ตรีของชาวกาฬสินธุ์ นี่คือสมบัติของแผ่นดินที่มอบให้แก่ผู้มาเยือน

ซึ่ง ประโยคที่ว่า ผ้าไหมแพรวา นั่นคือ ผ้าไหมแพรวาจากบ้านโพน อำเภอกำม่วง
นั่นเอง

2. ผ้าไหมแพรวาเป็นศิลปหัตถกรรมที่ได้รับการเชิดชูและขยายผลด้านต่าง ๆ

ระบบเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจทั่วไป ประชากรมีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนา,
ทำไร่อ้อย, ทำสวนผลไม้ประเภทพุทราเป็นหลัก นอกจากนั้นก็จะมีรายได้จากการขายผ้าไหมแพรวา
การอุตสาหกรรมมีโรงสีข้าวอยู่ 16 โรง มีผู้ประกอบการธุรกิจบริการน้ำมันที่จัดทะเบียนในเทศ
บาล 4 ร้าน มีร้านอาหารจำนวน 5 ร้าน มีร้านขายของชำ 10 ร้าน มีร้านขายผ้าไหมแพรวา
5 ร้าน มีตลาดสดสำหรับซื้อขายสินค้า 1 แห่ง

การท่องเที่ยว ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่เกี่ยวกับกิจกรรมผ้าไหม ตั้ง
แต่ผลิตจนจำหน่าย ซึ่งทำให้บ้านโพน มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว

มหกรรมโปงลาง แพรวา และกาชาด

งานกาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ จัดขึ้นระหว่างวันที่ 26 กุมภาพันธ์ – 6 มีนาคม ของทุกปี
ณ บริเวณสนามหน้าศาลากลางจังหวัด กิจกรรมที่น่าสนใจเริ่มด้วย ขบวนแห่คำขวัญจังหวัด อำเภอ
ต่าง ๆ ในวันเปิดงาน การประกวดดนตรีโปงลาง สาวคิดไห การประกวดธิดาแพรวา ตลอดจนการ
ออกร้านนิทรรศการของหน่วยงานของภาครัฐและเอกชน

การจัดการท่องเที่ยวของทางจังหวัดในงานแสดง แสง สี เสียง

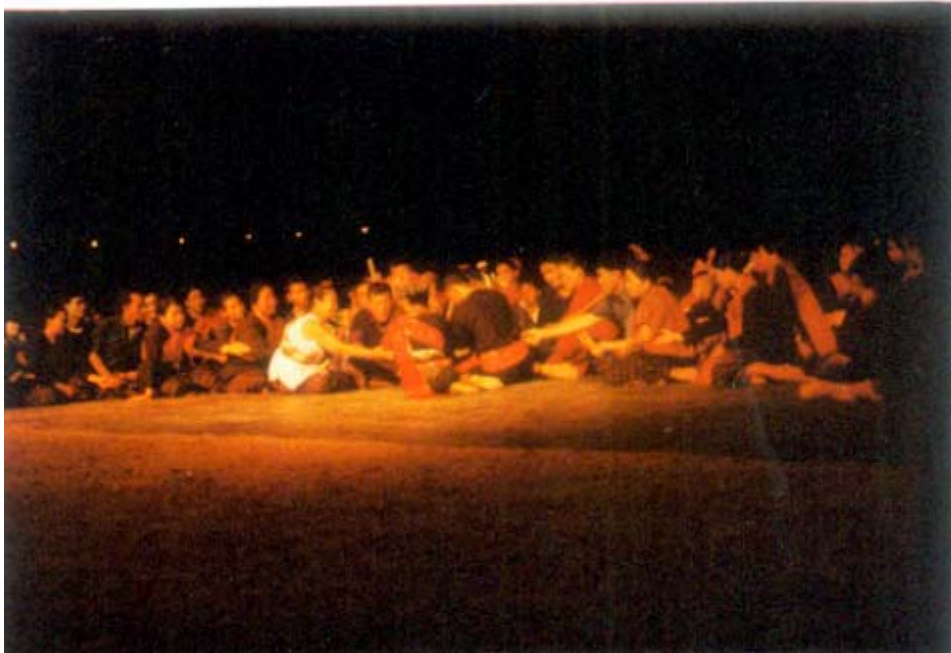
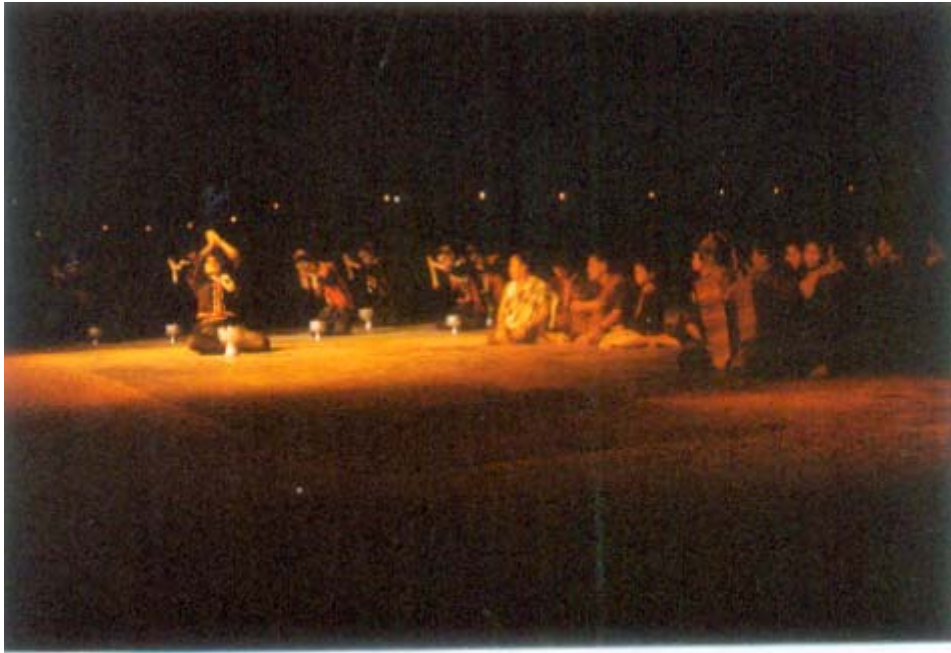
พิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทผ้าไหมแพรวาบ้านโพน อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

จังหวัดกาฬสินธุ์ร่วมกับเหล่ากาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ และสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรม
หญิงจังหวัดกาฬสินธุ์ กำหนดจัดพิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทผ้าไหมแพรวาบ้านโพน ตำบลโพน
อำเภอกำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ขึ้นอย่างเป็นทางการ ในวันอาทิตย์ที่ 10 กุมภาพันธ์ 2545 โดย
ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี (นายปองพล อดิเรกสาร) ให้เกียรติเดินทางมาเป็นประธานในพิธีเปิด
ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา ในงานผู้ร่วมงานและนักท่องเที่ยวจะได้ชมวิถีชีวิตของชาว
ผู้ไท ขั้นตอนการผลิตผ้าไหมแพรวา และการจัดจำหน่ายผ้าไหมแพรวาจากผู้ไทโดยตรง

การจัดงานครั้งนี้สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง ร่วมกับคณะกรรมการเหล่ากาชาด
จังหวัดกาฬสินธุ์ และวิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ โดยการสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 (ขอนแก่น) ได้จัดการแสดงประกอบแสง

ภาพ นายกเหล่ากาชาดกาฬสินธุ์ กำกับการแสดง แสง สี เสียง
ในงานแสดงแสง สี เสียง เปิดศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท บ้านโพน

ภาพ ส่วนหนึ่งของบรรยากาศแสดง แสง สี เสียง

เสียง (Mini Light and Sound) ซึ่งจัดแสดงขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อแสดงภาพวิถีชีวิตของชาวผู้ไท เริ่มตั้งแต่อดีตกาลมาจนถึงปัจจุบันผสมผสานกับวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไท บ้านโพน เช่น พิธีลงข่วง พิธีเหยา พิธีแต่งงานของชาวผู้ไท และที่สำคัญจะจัดแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้านโพน และความผูกพันกับผ้าไหมแพรวา ซึ่งเริ่มตั้งแต่การทอผ้าไหมในระยะแรก ๆ เรื่อยมาจนถึงเป็นผ้าไหมแพรวาที่มีลวดลายสวยงาม และมีชื่อเสียงโด่งดังจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่าเป็น **ราชินีแห่งไหมไทย**

สำหรับศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทผ้าไหม แพรวา บ้านโพน เป็นศูนย์แสดงวิถีชีวิตของชาวผู้ไท เป็นศูนย์แสดงและจำหน่ายผ้าไหมแพรวาครบวงจร ภายในศูนย์ประกอบด้วย อาคารพิพิธภัณฑ์ผู้ไท อาคารจิตรแพรวา อาคารเรือนผู้ไท 4 หลัง ได้แก่ เรือนเบญจมาศ เรือนดาวเรือง เรือนทานตะวัน เรือนพุดตาล และอาคารจำหน่ายของที่ระลึก รวมทั้งเวทีการแสดงกลางแจ้งและลานจอดรถเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

เรื่องย่อการแสดงแสง สี เสียง

เรื่อง วิถีชีวิตวัฒนธรรมชาวบ้านโพน

องค์ที่ 1: ย้อนอดีตชาวผู้ไท

ฉากที่ 1 บทบรรยายดินแดนอันอุดมสมบูรณ์ที่ประกอบไปด้วยแหล่งน้ำ และธรรมชาติอันเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่การทำมาหากินได้มีชาวผู้ไท กลุ่มหนึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานสร้างบ้านแปลงเมืองแล้วตั้งชื่อว่าบ้านโพน

องค์ที่ 2: วิถีชีวิตชาวผู้ไท

ฉากที่ 1 บรรยายการทำมาหากินชาวบ้านโพนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี ยึดอาชีพหลักทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ อยู่กันแบ่งปันกันพี่น้อง

การแสดง รำสักร่มจับปลา เชิงแฮ่ไข่มดแดง เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวบ้านการทำมาหากิน

ฉากที่ 2 ครอบครัวทุกคนได้อยู่พร้อมหน้า ได้พูดคุยปรึกษาหารือ แสดงให้เห็นถึงความสุขของชีวิตครอบครัว

การแสดง ครอบครัวนั่งรับประทานอาหาร

ฉากที่ 3 ภาพการลงข่วงเงินฝ้ายแสดงให้เห็นถึงประเพณีที่สืบทอดต่อมาเป็นเวลาช้านาน บ้านใดมีลูกสาวก็จะฝึกงานบ้านงานเรือนการฝีมือ และผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะคอยสังเกตอยู่ห่าง ๆ ว่าชายหนุ่มที่มาสนใจลูกสาวตนคือใคร และมีคุณสมบัติอย่างไร

ฉากที่ 4 ภาพบทการแสดงพิธีเหยา

บทบรรยายเมื่อหมอเหยาทำพิธีแล้วจึงได้รู้ว่าผีดาโกรธที่ไม่บอกกล่าวเรื่องแต่งงาน

ของลูกหลาน จึงทำพิธีบอกกล่าวและขอขมาผีตา

ฉากที่ 5 ภาพพิธีแต่งงานฝ่ายเจ้าบ่าวเคลื่อนขบวนขันหมากมาที่บ้านเจ้าสาว มาหยุดที่บันไดผ่านการล้างเท้าเขย และประตุงเงินประตูทอง เพื่อเข้าพิธีสูตรขวัญ การสมมาญาติและผู้ที่เกี่ยวข้อง

องค์ที่ 3: กำเนิดแพรวาราราชินีแห่งไทย

ฉากที่ 1 ฉากเฉลิมฉลอง บทบรรยายที่กล่าวถึงชาวบ้านได้ช่วยกันทำมาหากิน สร้างฐานะ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมชาวอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงทอดพระเนตรเห็นชาวผู้ไทบ้านโพน แต่งกายแบบผู้ไทห่มสไบผ้าไหมแพรวาสีแดงเหมือนกันหมด พระองค์สนพระทัยมากจึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานเส้นไหมสีต่าง ๆ ให้ชาวล้านทองส่งสำนักพระราชวัง นับแต่นั้นมาการทอผ้าไหมชาวบ้านโพน อำเภอคำม่วง ก็อยู่ในโครงการศิลปาชีพ จากนั้นผ้าไหมแพรวาได้รับการเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมอย่างสูงทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จนได้รับสมญาว่า “ผ้าไหมแพรวาราราชินีแห่งไทย”

การจัดงานพิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมผ้าไหมแพรวาบ้านโพนครั้งนี้ ทางจังหวัดเข้ามาเกี่ยวข้องโดยได้ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานด้านต่าง ๆ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นประธานอำนวยการ มีนายกเหล่ากาชาดและนายกสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิง จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นหัวหน้าคณะทำงานฝ่ายจัดการแสดง แสง สี เสียง ซึ่งนับเป็นการให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่องานวัฒนธรรมผ้าไหมแพรवादังกล่าว

(พิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมผ้าไหมแพรวา บ้านโพน, แผ่นพับ. 2545)

จากโครงการในพระราชดำริ ที่เข้าไปในพื้นที่บ้านโพนดังกล่าวข้างต้น ส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้านโพนและกลุ่มผู้ไทเจ้าของวัฒนธรรมผ้าทอ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม

1.1 ชาวบ้านมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีรายได้เพิ่มเติมจากอาชีพเกษตรกรรม มีเงินทองพอที่จะปรับปรุงความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น กล่าวคือแต่เดิมชาวบ้านมีฐานะยากจนมาก เมื่อโครงการฯ เข้าไปก็ทำให้มีโอกาสปลูกบ้านเรือนหรือซ่อมแซมบ้านเรือนให้อยู่ใสภาพดีขึ้น มีความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถซื้อที่ดินและส่งลูกหลานให้ได้รับการศึกษาสูงขึ้น

1.2 การผสมผสานงานศิลปะผ้าแพรวาเพื่อใช้สอยและเพื่อคุณค่าอื่น ๆ ทางสังคมกับการเป็นศิลปะเพื่อการค้า สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่น่าสนใจ โดยสอดคล้องกับรสนิยมของผู้ซื้อ ด้วยการพัฒนารูปแบบให้สามารถนำผ้าแพรวาไปตัดเป็นกระโปรงและเสื้อได้ โดยทอเป็นลาย 2 เมตร ทอเป็นผ้าสี 3 เมตร รวมเป็น 5 เมตร เรียกว่าผ้าชุด ซึ่งเดิมทีเคยจะเป็นเพียงผ้าเบี่ยง

ปัจจุบันการทอผ้าแพรวกลายเป็นสินค้าที่มีบทบาทสำคัญในเชิงเศรษฐกิจของหมู่บ้าน เป็นอาชีพเสริมหลังฤดูการทำนาของชาวบ้าน ซึ่งนอกจากเพื่อส่งเข้ามาลนิส่งเสริมศิลปาชีพแล้ว บางส่วนก็ไว้ขายให้พ่อค้าที่เข้ามารับซื้อถึงหมู่บ้าน หรือบางส่วนก็นำไปขายที่ร้านรับซื้อในตัวอำเภอ บางแห่งชาวบ้านก็รับด้ายสำเร็จมาทอเป็นผืนแล้วรับค่าจ้างทอก็มี นับว่าเป็นรายได้อีกหนึ่งทางหนึ่งของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านบางครอบครัวก็ทอผ้าเป็นอาชีพหลัก เพราะสามารถทำรายได้ให้มากกว่าการทำนา

1.3 สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงดีขึ้น เนื่องจากสามารถประกอบหัตถกรรมทอผ้าเป็นอาชีพเสริม มิใช่เพียงเพื่อการใช้สอยเช่นในอดีต จะเห็นได้ว่าสตรีชาวบ้านโพนเป็นแกนนำในกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย และเป็นฟันเฟืองสำคัญในงานศิลปวัฒนธรรมทั้งระดับจังหวัดและหมู่บ้าน เป็นแกนนำของชุมชนในการใช้ศิลปะแพรวให้เป็นທີ່ท่องเที่ยวไปไกล

2. ด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม

2.1 การที่ทรงส่งเสริมให้ใช้ไหมพื้นเมือง ขณะที่ร้านค้าของเอกชนจะส่งเสริมให้ใช้ไหมพันธุ์ผสม จึงเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้ชาวบ้านผลิตไหมพื้นเมืองขึ้นใช้ตามวิถีชีวิตเดิม โดยไม่ต้องพึ่งเส้นไหมจากโรงงานที่มาจากตัวไหมพันธุ์ผสม ยิ่งกว่านั้นเส้นไหมพื้นเมืองแม้จะผ่านกรรมวิธีในการผลิตที่ซับซ้อน แต่ก็ให้ผลคุ้มค่าเพราะเมื่อทอเป็นผืนผ้าเสร็จแล้วจะมีราคาสูงกว่าผ้าทอจากพันธุ์ไหมผสม เพราะมีความงามวิจิตรงดงามมากกว่า

2.2 การที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงส่งเสริมผ้าไหมแพรวด้านต่าง ๆ จึงเท่ากับทรงอนุรักษ์เอกลักษณ์และพัฒนาตลาดการทอผ้าแพรว ให้ช่างทอหาแสวงหาตลาดเก่า ๆ ด้วย ขณะเดียวกันทรงส่งเสริมให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด เช่น การจัดประกวดผ้าทอในแต่ละปีที่เสด็จแปรพระราชฐานมาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พระตำหนักภูพานพระราชนิเวศน์ ทำให้ผ้าแพรวได้รับการพัฒนาคุณค่าทั้งในเชิงฝีมือและเทคนิคกลวิธีอย่างต่อเนื่องโดยมิได้หยุดนิ่งอยู่กับที่

การที่ทรงส่งเสริมให้ใช้ผ้าไหมแพรวและทรงรับซื้อผลผลิตดังกล่าวเท่ากับช่วยอนุรักษ์ผ้าไหมแพรวไว้ เพราะล้าพังความต้องการจากร้านค้าเอกชนอาจไม่เพียงพอ และร้านค้าบางแห่งอาจดราคารับซื้อ ทำให้ชาวบ้านไม่ยอมผลิตเพราะไม่คุ้มกับการลงทุน ลงแรงและเวลา ผ้าแพรวเป็นผ้าที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงอนุรักษ์ของเดิม คือให้ชาวบ้านทอหลายลายในผืนหนึ่งดังสมัยก่อน เพราะชาวบ้านมักทอผ้าไหมแพรวเพียงลายเดียวในปัจจุบัน เนื่องจากทำได้ง่ายและใช้เวลาไม่นาน ในขณะที่การทอหลายลายต้องใช้ความประณีตความวิริยะอุตสาหะ และใช้เวลานานกว่าจะผลิตได้แต่ละผืน คือประมาณ 2-3 เดือน จึงทำให้ผ้าแพรวมีราคาแพง แต่ขณะเดียวกันก็เป็นที่ยอมรับเพราะความงามเชิงศิลปะตามแบบโบราณของชาวผู้ไทบ้านโพน จังหวัดกาฬสินธุ์

2.3 การที่ทรงอุปถัมภ์ช่างทอผ้ามือดีให้เป็นครูฝึก ณ ศูนย์ศิลปาชีพต่าง ๆ ซึ่งสตรีชาวบ้านโพนหลายคนมีโอกาไปเป็นผู้ฝึกในโครงการของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ อาทิงานคำสอน สระทอง ทำให้ศิลปะผ้าแพรวาจากท้องถิ่นนี้ได้มีโอกาสเผยแพร่ไปยังชุมชนอื่น ๆ ด้วย จึงเป็นการอนุรักษ์สืบทอดและเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน

อนึ่งผลกระทบที่สำคัญต่อวิถีชีวิตชาวผู้ไทบ้านโพนอีกประการหนึ่งคือ การที่ชาวบ้านสามารถมีรายได้จากการทอผ้าดังกล่าว ก็ทำให้สามารถดำเนินวิถีชีวิตในชนบทที่คุ้นเคยได้โดยไม่ต้องอพยพเข้ามาทำมาหากินในกรุงเทพ ดังแต่ก่อน จึงเท่ากับเป็นการช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชาวชนบทเข้าสู่กรุงเทพ อันเป็นการช่วยลดปัญหาที่จะตามมาอื่นๆ เช่น ปัญหาวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาการลักพาตัวเป็นพินัย เป็นต้น

ประการสำคัญสมเด็จพระราชินีนาถได้ทรงทำให้บ้านโพนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มบุคคลชั้นสูง และทำให้ทางจังหวัดกาฬสินธุ์ให้การดูแลกิจกรรมการทอผ้าแพรวา และการส่งเสริมบ้านโพนในมิติต่าง ๆ รวมทั้งการท่องเที่ยวด้วย กล่าวคือ

จังหวัดกาฬสินธุ์โดยหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชนได้เล็งเห็นคุณค่าของผ้าไหมแพรวา อันเป็นผลจากการที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเป็นองค์ราชูปถัมภ์ และด้วยคุณค่าในตัวของผ้าไหมแพรวาเอง กอปรกับจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่มีชาวผู้ไทเจ้าของวัฒนธรรมการทอผ้าแพรวาอาศัยหนาแน่น จึงเข้ามาถึงคุณค่าผ้าไหมแพรวาด้านต่างๆ ดังนี้

1. การสร้างเป็นคำขวัญจังหวัด และนำมาเป็นหนึ่งในสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล จากนโยบายการใช้วัฒนธรรมเข้ามาผสมผสานกับการปกครอง จังหวัดกาฬสินธุ์จึงได้สร้างคำขวัญจังหวัด ซึ่งได้เชิดชูผ้าไหมแพรวาและวัฒนธรรมผู้ไทอย่างโดดเด่น กล่าวคือ

เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา

ผาสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี

นอกจากนี้ในช่วงของรัฐบาลปัจจุบันที่เน้นการส่งเสริมสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล อันเป็นแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชน โดยให้แต่ละชุมชนมีผลิตภัณฑ์ดีเด่นอย่างน้อยหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยเป็นผลิตภัณฑ์ที่อยู่บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหรือตำบลนั้น ในส่วนของอำเภอคำม่วงกับกิ่งอำเภอสหัสขันธ์ได้คัดเลือกเอาผ้าไหมแพรวา เป็นสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลดังกล่าวทันที

2. การส่งเสริมให้ชุมชนบ้านโพนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการใช้กรณีการทอผ้าไหมแพรวาเป็นเอกลักษณ์นำ ดังนี้

การสร้างศูนย์วิจิตรแพรวา โดยทางจังหวัดกาฬสินธุ์

การสร้างเสริมคุณค่าของผ้าไหมแพรวาบ้านโพนให้เป็นที่ยอมรับนั้น ทางจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดได้มอบหมายให้เป็นหน้าที่ของทางฝ่ายแผนการจังหวัดร่วมกับนายกเทศมนตรีบ้านโพน

ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์และนายกเทศมนตรีได้มอบหน้าที่การบริหารงานจัดการ การท่องเที่ยวบ้านโพน ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทและวิจิตรแพรวาบ้านโพน ให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลและบริหารงานเองทั้งหมด โดยมีเทศบาลตำบลบ้านโพน และชุมชนทั้ง 5 หมู่เข้าร่วมมือกัน ซึ่งในขณะนี้ศูนย์วัฒนธรรมสร้างเสร็จแล้ว แต่ยังไม่สมบูรณ์เพราะจะมีการตกแต่งเพิ่มเติมอีกบางส่วน เพราะยังมีเงินงบประมาณเหลืออยู่ 5 แสนบาทเศษ ซึ่งทางกระทรวงมหาดไทยแนะนำว่าไม่ต้องคืน แต่ให้นำไปทำโครงการอื่นต่อไป จึงมีนโยบายว่าจะนำมาตกแต่งที่พักนักท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งหมด 4 หลัง โดยจะเพิ่มห้องน้ำ สถานที่ที่ใช้สำหรับจัดแสดงผ้าแพรวา และอื่น ๆ ตามสมควร

รูปแบบของศูนย์ด้านการท่องเที่ยว คือ เป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถพักอาศัยได้โดยมีจุดขายคือ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวผู้ไท โดยจะมีชาวบ้านชาวผู้ไทมาพักในที่พักด้วย (ชาวบ้านจะจัดเวรกันเองในชุมชน) และจะมีการส่งวิทยุนักท่องเที่ยว เป็นการต้อนรับแขกของชาวผู้ไท ตอนเย็นจะมีพาแลง นอกจากนี้ยังมีการนำเอาวิถีชีวิต วัฒนธรรม การทอผ้า การจักสานของชาวผู้ไทมาทำในที่พักอีกด้วย บทบาทของทางจังหวัดกับโครงการนี้คือ จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาและสนับสนุนโครงการ โดยส่วนราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการนี้มีดังนี้

1. ท.ท.ท. มีบทบาท คือในการประชาสัมพันธ์โครงการนี้ให้กับนักท่องเที่ยว
2. ผู้ว่าราชการจังหวัด มีบทบาทในการวางแผน นโยบาย และงบประมาณในการสนับสนุน
3. ท่านนายกเหล่ากาชาด และนายกสมาคมวัฒนธรรมหญิงโดยคุณเบญจมาศ มาประณีต ผู้ซึ่งเป็นแนวคิดริเริ่มโครงการนี้ มีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุน ด้านงบประมาณ และด้านสำนักงานจังหวัด
4. ศูนย์วัฒนธรรม มีบทบาทในการศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผ้าแพรวาไม่ว่าจะเป็นความเป็นมา ประวัติการทอผ้า ศักยภาพ และพัฒนาการด้านการทอผ้า ตั้งแต่อดีต (โบราณ) ว่ามีวิธีการอย่างไร และด้านการจัดงานประกวดผ้าแพรวา
5. สมาคมวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ มีบทบาทในการร่วมเป็นกรรมการในระดับจังหวัด จัดงานแพรวากาชาด และงานอื่น ๆ ที่ทางจังหวัดมอบหมาย
6. พัฒนาการจังหวัดและพัฒนากำเภอ มีบทบาทในด้านอาชีพ การตลาด และการพัฒนาฝีมือ โดยการจัดประชุมหรือการศึกษาดูงาน เป็นต้น

7. ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าแพรวา ซึ่งในส่วนนี้จะมียุทธศาสตร์ในการประกวดผ้าแพรวา คือ เป็นคณะกรรมการตัดสิน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญนี้จะเป็นผู้คัดเลือกที่ทางจังหวัดมอบหมาย

8. ชุมชนผู้ไท โดยเป็นผู้นำของชุมชนหรือกลุ่มชาวบ้าน โดยคุณยายคำสอน สระทอง นางนงลักษณ์ และคณะกรรมการบริหารกลุ่มสตรีทอผ้า

9. นายกเทศมนตรี ตำบลโพธิ์นาคะเทศมนตรี และผู้อำนวยการโรงเรียนโพธิ์นาคะพิทยาคม มีหน้าที่บริหารงาน

10. เอกชน มีบทบาทในการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการเผยแพร่ผ้าแพรวา ด้านการตลาด ทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป (เช่น ด้านการขาย และการฝากขายของชาวบ้าน) แต่ยังมีปัญหาคือด้านราคาที่สูง

ความเป็นมาของโครงการนี้ เป็นผลมาจากความต้องการของนักท่องเที่ยว กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และแนวคิดของจังหวัดที่ต้องการมีจุดเด่นให้กับจังหวัด

จุดขายของโครงการนี้คือ ชุมชนผู้ไท วิถีชีวิต วัฒนธรรมการทอผ้า และวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทเอง และยังสามารถให้นักท่องเที่ยวพักกับชุมชนและชาวบ้านอีกด้วย นอกจากนี้ทางจังหวัดได้มีแนวคิดที่จะทำป้ายการท่องเที่ยว โดยจะบอกถึงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ ทางแยกต่าง ๆ โดยจะจัดทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของโครงการนี้คือยังไม่มีศูนย์กลางในการขายทัวร์ ส่วนมากทัวร์ที่เข้ามาจะเข้ามาติดต่อกับจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนองศักยภาพของทัวร์ ในการสร้างความสนใจ ตื่นเต้น ให้กับนักท่องเที่ยว ทางจังหวัดโดยฝ่ายแผนการจังหวัดจึงวางแผนแนวทางแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. จัดตั้งชมรมผู้ประกอบการการท่องเที่ยว เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงาน
2. มีบริษัททัวร์ที่มีคุณภาพและมีไกด์นำเที่ยว ที่สามารถสร้างความบันเทิงให้ความรู้และรายละเอียดกับนักท่องเที่ยวได้ดี
3. จัดทำเอกสารขึ้นเพื่อการเผยแพร่ สร้างความสนใจให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบถึงคุณค่า
4. ทำการจัดการเตรียมชาวบ้านให้มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และจัดหานักวิชาการในด้านนี้ด้วย

3. การจัดงานผ้าไหมแพรวาเป็นงานประจำจังหวัดกาฬสินธุ์

จากการที่แต่ละจังหวัดพยายามแสวงหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนมานำเสนอ ในมิติต่าง ๆ จังหวัดขอนแก่นได้จัดงานประจำปีคืองานไหมขอนแก่น ซึ่งเป็นงานใหญ่เพื่อเชิดชูผ้าไหมที่ผลิตขึ้นในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งผ้าแพรวาบ้านโพธิ์ในช่วงระยะแรกนั้นแม้ว่าจะเป็นผืนผ้าที่อยู่ในพระราชูปถัมภ์ และมีความงดงามยิ่งก็ยังไม่จัดจำหน่ายในลักษณะเปิดร้านในงานเทศกาลแห่งจำหน่ายในงานโปงลางจังหวัด กรณิดังกล่าวทำให้สภาวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ โดย

คุณพรรณิ บุญเพิ่ม เจ้าของโรงแรมริมปาวที่เล็งเห็นความสำคัญของผ้าไหมแพรวา และเป็นความจำเป็นต่อการนำผ้าไหมแพรวามาเชิดชูอย่างจริงจัง

การประชุมของสภาวัฒนธรรมประจำจังหวัด ซึ่งที่ ผอ.สุพิน สุวงทา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโพนรวมอยู่ด้วย จึงเห็นการร่วมกันจัดงานที่เชิดชูผ้าแพรวาให้เป็นรูปธรรม โดยจัดงานประกวดธิดาแพรวา และกิจกรรมเกี่ยวกับผ้าแพรวาจึงจัดงานมหกรรม “โปงลางแพรวาและกาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์” ซึ่งนำเอาวัฒนธรรมการแสดงโปงลางผสมกับวัฒนธรรมการทอผ้าแพรวาของชาวบ้านโพนมาเชิดชู

ในบรรยากาศงานดังกล่าวหน่วยงานต่าง ๆ ที่ออกร้านไม่ว่าจะเป็นเกษตร ศึกษา สาธารณสุข ต่างล้วนนำมาผ้าแพรวาของบ้านโพนไปออกร้าน และในขณะเดียวกันชาวบ้านโพนก็นำผลงานแพรวาของตนไปออกร้าน เป็นคืน รวมถึงการยกขบวนพ็อนรำไปแสดงด้วย และในลำดับต่อมาได้จัดเป็นงาน **วิจิตรแพรวาราชนิโหมไทย** ซึ่งเป็นการร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งทางจังหวัด สภาวัฒนธรรม และชาวล้านโพน ประเพณีงานดังกล่าวเต็มไปด้วยผู้คนที่สวมชุดที่ตัดเย็บผ้าแพรวารวมทั้งผู้ร่วมขบวนแห่ ซึ่งทำการเปิดตัวอย่างยิ่งใหญ่ ในปี พ.ศ. 2544 ได้จัดการแสดงแสง สี เสียง โดยมีดาราร่วมแสดงหลายคน

4. การจัดประกวดแข่งขันผ้าแพรวา

กิจกรรมที่มีส่วนส่งเสริมและยกระดับหรือรักษาระดับคุณภาพของผ้าไหมแพรวาเป็นอย่างดี และทำให้ชุมชนบ้านโพนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในฐานะชุมชนที่เป็นแหล่งผลิตและกำเนิดวัฒนธรรมการทอผ้าไหมแพรวา และส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อเข้าไปชื่นชมสัมผัสวัฒนธรรมการทอผ้าแพรวา ก็คือการจัดประกวดผ้าไหมแพรวา การจัดประกวดดังกล่าวมีทั้งการจัดประกวดที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ และการประกวดในงานกาชาดและงานวิจิตรแพรวาของทางจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นการทอด้วยผ้าเกาะพิเศษ มีการเลือกเส้นไหมที่ประณีต สม่่าเสมอ ผ่านกระบวนการย้อม ทอ และการออกแบบสีสันทันอย่างวิจิตรบรรจงที่สุด ซึ่งนอกจากจะทำให้ช่างทอได้รับเงินรางวัลแล้ว ผ้าทอดังกล่าวจะมีราคาสูงตามไปด้วย

5. จังหวัดกาฬสินธุ์ได้กำหนดให้ข้าราชการมีการสวมชุดประเพณีสัปดาห์ละ 1 วัน

จากการเสริมสร้างคุณค่าด้านนี้ เป็นสิ่งที่น่าชื่นชม กล่าวคือข้าราชการในจังหวัดกาฬสินธุ์ได้มีความตระหนักถึงคุณค่าผ้าไหมแพรวา จึงได้นำเอาผ้าไหมแพรวามาตัดชุดอย่างเป็นเอกลักษณ์ของตน ซึ่งนอกจากการสวมใส่ใน 1 วันต่อสัปดาห์แล้ว ข้าราชการจำนวนมากยังมีชุดผ้าแพรวาอีกหลายชุด และบางคนก็แต่งกายด้วยผ้าแพรวาเป็นประจำ โดยเฉพาะข้าราชการระดับสูงของจังหวัดกาฬสินธุ์แทบทุกคนต่างล้วนตระหนักและสวมใส่ผ้าแพรวา จนกลายเป็นคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ในที่สุด (สุพิน สุวงทา. 2545: สัมภาษณ์)

6. จังหวัดกาฬสินธุ์ได้สร้างพิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์

จัดขึ้นที่ชั้น 1 อาคารศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์ ในสถานที่ดังกล่าวได้มีการนำเสนอวิถีชีวิตของชาวผู้ไทจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในส่วนของข้อมูลภาคเอกสาร ภาคความรู้ และข้อมูลด้านวัตถุสิ่งของ ในนิทรรศการถาวรดังกล่าวมีการทำเสนอการทอผ้าแพรวา และผ้าแพรวาของจังหวัดกาฬสินธุ์อย่างโดดเด่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของผ้าที่ได้รับรางวัล และยังประกวดทั้งดงามบรรจง การได้จัดเจ้าหน้าที่เฝ้าดูแลเพื่อให้ความรู้แก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชม ในเวลาราชการ

พิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์

พิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์ตั้งอยู่ที่ อาคารศาลากลางจังหวัดกาฬสินธุ์หลังเดิม ประกอบด้วยนิทรรศการถาวรด้านศิลปวัฒนธรรมของเมืองกาฬสินธุ์ด้านต่าง ๆ คือ วิถีชีวิตของชาวกาฬสินธุ์ ภายในพิพิธภัณฑ์ได้จำแนกเป็นห้องต่าง ๆ คือ และตั้งชื่อตามห้องที่บ่งบอกถึงศิลปวัฒนธรรมของทางจังหวัด คือ ห้องผ้าแคดสงยาง ห้องเจ้าเมืองต่าง ๆ ห้องคนศิรีกาฬสินธุ์ ห้องบรรยายสรุป ห้องวิถีชีวิตของชาวผู้ไท ห้องเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ห้องแสดงผ้าไหมแพรวา ห้องจำหน่ายผ้าไหมแพรวา ห้องโปงลาง ห้องอ้อย ห้องมันสำปะหลัง ห้องข้าว

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีความเป็นมาจากการเริ่มต้นคิดของนายชัยรัตน์ มาประณีต ผู้ว่าราชการจังหวัด กับนางเบญจมาศ มาประณีต ภริยาผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ในฐานะนายกเหล่ากาชาดได้เล็งเห็นว่าอาคารศาลากลางหลังเก่าซึ่งทิ้งร้าง ควรได้รับการปรับปรุงให้เกิดประโยชน์และทำนุบำรุงให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์ เพื่อให้ผู้คนได้ทราบถึงความเป็นมาและวัฒนธรรมที่งดงามของตน ตลอดจนบุคคลที่สำคัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ และเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบและมีความภาคภูมิใจในประวัติของจังหวัดกาฬสินธุ์

กล่าวสำหรับห้องผ้าไหมแพรวา เป็นการนำเสนอผ้าไหมแพรวาอย่างครบวงจร ในรูปของนิทรรศการถาวร โดยภาคความรู้ ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับความเป็นมา เกี่ยวกับผ้าในวิถีชีวิตของชาวผู้ไท การผลิตผ้าไหมแพรวา และผ้าไหมแพรวากับสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่มีต่อการสร้างเสริมคุณค่าและพัฒนาให้ผ้าไหมแพรวา กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่มีค่าและเป็นความต้องการของผู้คนอย่างกว้างขวาง

ในส่วนของนิทรรศการถาวร ห้องผ้าไหมแพรวาได้นำเสนอผ้าไหมแพรวาด้วยการติดตั้ง จักรวาง ผ้าไหมแพรวาไว้อย่างงดงาม โดยได้นำเอาผ้าไหมแพรวาที่ได้รับรางวัล และมีความประณีตสวยงามตามหลักการพิจารณาคุณค่าของผ้าไหมแพรวามานำเสนออย่างครอบคลุมประเภทของผ้าไหมแพรวาแบบต่าง ๆ

สถานที่แห่งนี้จึงเป็นการจัดการด้านการนำเสนอ ในระดับเบื้องต้นสำหรับผู้คนที่ไม่มีโอกาสเดินทางเข้าไปยังเขตวัฒนธรรมของชาวผู้ไท หรือไม่กี่เพื่อเป็นการให้ความรู้เบื้องต้นแก่ประชาชนก่อนจะเดินทางไปสู่บ้านโปนต่อไป (พิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์. มปป. แผ่นพับ)

พิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์จึงจัดเป็นสถานที่สำคัญในการเสนอ และสร้างเสริมคุณค่าผ้าไหมแพรวาแก่ประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดอื่น ๆ ที่ประสงค์จะสัมผัสกับวัฒนธรรมชาวผู้ไท โดยเฉพาะวัฒนธรรมการผลิตผ้าแพรวาอย่างเป็นระบบ จึงเป็นการขยายความเข้าใจเบื้องต้นต่อการรับรู้และชื่นชมผลงานของชาวผู้ไทได้เป็นอย่างดี และมักจะเป็นจุดเริ่มต้นสู่การเข้าไปเยือนถิ่นผู้ไทบ้านโปนในฐานะนักท่องเที่ยว ที่ต้องการเยี่ยมชมชุมชนผลิตผ้าแพรวาจริงในลำดับต่อไปด้วย

การจัดการงานหลักของจังหวัดกาฬสินธุ์ที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมแพรวา

การจัดการงานหลักของจังหวัดกาฬสินธุ์ที่เกี่ยวข้องกับผ้าไหมแพรวามี 2 งานใหญ่ ๆ คือ

1.งานกาชาด

งานกาชาดเป็นงานประจำปีที่น่าเสนอความเคลื่อนไหวในภาพรวมของจังหวัดกาฬสินธุ์ที่น่าเสนอและออกฐานของหน่วยงานราชการทุกแห่ง ทุกอำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์ ในงานดังกล่าวมีภาคส่วนของวัฒนธรรมหลักคือการแสดงวงโปงลาง และผ้าไหมแพรวาก็เป็นส่วนหนึ่งของงานกาชาดด้วย โดยเป็นการออกร้านจำหน่าย การฟ้อนแพรวา และการประกวดธิดากาชาดที่แต่งกายด้วยผ้าไหมแพรวาด้วย

2.งานวิจิตรแพรวาราชนิแห่งใหม่

งานวิจิตรแพรวาราชนิแห่งใหม่ เป็นการจัดงานเพื่อผ้าแพรวาโดยตรง งานดังกล่าวนี้เป็นงานของสภาวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นผู้ริเริ่ม มีสถานที่จัดที่โรงแรมริมปาว เริ่มต้นจัดในวันที่ 12 สิงหาคม ทั้งนี้เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ แต่ด้วยความไม่สะดวกด้วยเป็นวันที่ภาคราชการมีการจัดงานถวายความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระราชินี ในปีต่อ ๆ มาจึงเลื่อนการจัดเป็นหลังวันที่ 12 สิงหาคม ซึ่งแล้วแต่ว่าปีใดทางสภาวัฒนธรรมจะกำหนดให้เป็นวันใด

กิจกรรมในงานวิจิตรแพรวาราชนิแห่งใหม่ ล้วนดำเนินไปและเกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมคุณค่าและยกระดับผ้าไหมแพรวาให้เป็นที่ประจักษ์อย่างกว้างขวาง โดยมีกิจกรรมสำคัญภายในงาน ดังนี้

2.1 ประกวดผ้าไหมแพรวา งานดังกล่าวได้มีการจัดประกวดผ้าไหมแพรวาที่งดงาม และมีความประณีตบรรจง มีคุณค่าเพียบพร้อมทั้งด้านการย้อม การทอ และสุนทรียภาพในผืนผ้า ซึ่งนับเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดให้ช่างทอผ้าไหมแพรวาได้พัฒนาคุณภาพและพัฒนาสุนทรียภาพ

ในผ้าไหมแพรวาไม่ให้ตกต่ำ หรือโน้มไปตามลักษณะความต้องการของตลาดที่ผันแปรไปตามกำลังซื้อจนเกินไป

2.2 ประกวดผู้แต่งกายงามด้วยผ้าไหมแพรวา ในงานวิจิตรแพรวาราชาธิเนแห่งใหม่นี้ ผู้คนที่เข้าร่วมกิจกรรมแทบทุกคนจะสวมใส่ชุดที่ตัดด้วยผ้าไหมแพรวา และตกแต่งประดับประดาด้วยผ้าไหมแพรวา อย่างเป็นเอกภาพ สร้างความรู้สึกถึงพลังในวัฒนธรรมผ้าไหมแพรวาของผู้ไทกาพลินธุ์เป็นอย่างมาก พร้อมกันนี้ คณะกรรมการจัดงานก็จะมีการสำรวจผู้แต่งกายด้วยผ้าไหมแพรวาทั้งดงาม แล้วคัดเลือกให้ขึ้นรับรางวัล กิจกรรมดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาผ้าไหมแพรวาสู่การออกแบบตกแต่งเป็นชุดสวมใส่ของช่างตัดผ้าที่หลากหลายยิ่งขึ้น

2.3 ประกวดนางแบบนายแบบที่แต่งกายด้วยผ้าไหมแพรวา นางแบบและนายแบบดังกล่าวมีทั้งบุคคลสำคัญทั้งภาคราชการและธุรกิจเอกชน และนางแบบที่มีรูปร่างงดงาม ซึ่งต่างล้วนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดผ้าไหมแพรวาที่ได้รับการออกแบบตัดเย็บอย่างงดงาม

ภาพ ผ้าไหมแพรวาที่จัดให้นักท่องเที่ยวชม
ในศูนย์วิถีชีวิตแพรวาบ้านโพน

ภาพ ผ้าไหมแพรวาที่จัดแสดง
ให้เยี่ยมชมในศูนย์วิถีชีวิตแพรวาบ้านโพน

ภาพ การเดินแฟชั่นผ้าไหมแพรวา
จากงานวิจิตรแพรวาราชนีแห่งใหม่

ภาพ การเดินแฟชั่นผ้าไหมแพรวา
จากงานวิจิตรแพรวาราชนีแห่งใหม่

ภาพ ร้านแสดงสินค้า ในงานวิจิตรแพรวาราชนิแห่งใหม่

บทที่ 6

แหล่งท่องเที่ยวเสริมที่ส่งผลต่อศักยภาพการท่องเที่ยวบ้านโพน

นอกจากกรณีบ้านโพน ซึ่งเป็นชุมชนวัฒนธรรมจะมี ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในมิติต่าง ๆ ในบทข้างต้นแล้ว บ้านโพนยังมีแหล่งท่องเที่ยวแวดล้อมที่เป็นองค์ประกอบเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนบ้านโพนด้วย ที่สำคัญคือ หลุมขุดค้น ศูนย์วิจัย และพิพิธภัณฑ์ ไดโนเสาร์ ภูคุ้มข้าว และวัดพุทธนิมิตภูค่าว

อำเภอสหัสขันธ์

ประวัติความเป็นมา

อำเภอสหัสขันธ์เป็นอำเภอหนึ่งซึ่งถือกำเนิดขึ้นในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งเมื่อบ้านแก่งสำโรง ได้รับการโปรดเกล้าฯ ยกสถานภาพขึ้นเป็นเมืองกาฬสินธุ์แล้วนั้น ครั้งต่อมาเมื่อปีชาลจุลศักราช 1216 (พ.ศ. 2397 ร.ศ. 73 ค.ศ. 1854) “พระยาไชยสุนทร” (กึ่ง) เจ้าเมืองกาฬสินธุ์ กับราชวงศ์เกษ มีเรื่องบาดหมางกันมาเป็นเวลานานแล้ว เป็นความกดดัน ครั้งสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 “ราชวงศ์เกษ” จึงขอให้เจ้าพนักงานกราบบังคมทูลพระมหากษัตริย์ฯ ขอแยกจากเมืองกาฬสินธุ์ไปตั้งอยู่ที่บ้านสระบัว ริมลำน้ำป่าว น้ำดอกไม้ ด้านฝั่งตะวันตก จึงโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ราชวงศ์เกษเป็น “พระราชภูธรบริหาร” เป็นเจ้าเมืองมณฑลไชย และขนานนามบ้านสระบัวขึ้นเป็นเมืองมณฑลไชย จึงมีท้องตราพระราชสีห์ ขึ้นมาให้แบ่งเขตเมืองกาฬสินธุ์ออกเป็นเขตแดน เมืองมณฑลไชยจึงได้เกิดการวิวาทกันขึ้นอีก ด้วยเรื่องแบ่งปันเขตแดนไม่เป็นที่ตกลงกันได้

ท้าวแสน บุตรเจ้าเมืองมณฑลไชย และอุปฮาด (กิก) พร้อมด้วยครอบครัวและบริวาร จึงได้อพยพไปตั้งอยู่ที่ “บ้านโคกใหญ่” (บ้านโคกใหญ่อัตตะขันธ์ ตำบลเว่อ อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจุบันนี้) กาลต่อมา “ท้าวแสน” พาครอบครัวและบริวารอพยพไปตั้งที่อยู่ใหม่ “ที่บ้านโคกกำพันลำ” (คือบ้านโคกกำพันลำ ตำบลท่าคันโท อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ ในปัจจุบัน) เมื่อปี พ.ศ. 2405 จึงโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ท้าวแสนเป็น “พระประชาชนบาล” เป็นเจ้าเมือง และขนานนามบ้านโคกกำพันลำขึ้นเป็นเมือง “อัตตะขันธ์” ต่อมา ได้ย้ายเมืองไปตั้งอยู่ที่ “บ้านโพน” (คือบ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ในปัจจุบัน)

เมื่อปี พ.ศ. 2459 ได้ย้ายเมืองไปตั้งอยู่ที่ “บ้านโนนศิลา” (คือบ้านโนนศิลา ตำบลโนนศิลา อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจุบันนี้) การย้ายไปตั้งเมืองขึ้นใหม่นี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอันเป็นนามธรรม ซึ่งนับว่าเป็นประวัติศาสตร์ให้คนอนุชนรุ่นหลังได้รับ

มรดกสืบทอดกันมาตราบนานเท่าทุกวันนี้ ได้ขนานนามเมืองขึ้นใหม่เป็น “เมืองสหัสขันธ์” ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเพื่อเอกเขภาวน ห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ระยะทางประมาณ 33 กิโลเมตร

หลุมขุดค้น ศูนย์วิจัย และพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ภูคุ้มข้าว

ความเป็นมาหรือจุดเริ่มต้นของพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์เริ่มจาก เมื่อ พ.ศ. 2513 พระครูวิจิต สหัสคุณ เจ้าอาวาสวัดสักระวันได้ฝึกสมาธิวิปัสสนากัมมฐาน ปรากฏภาพสัตว์ขนาดใหญ่ขึ้นในสมาธิหลายตัว ซึ่งอยู่เชิงเขาด้านทิศใต้ของวัดพบกระดูกสัตว์ขนาดใหญ่บางส่วนโผล่ขึ้นจากแอ่งหิน แต่ยังไม่ทราบว่าป็นฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์ จึงได้นำกระดูกนั้นมาเก็บไว้ในวัด เรื่องราวของการพบกระดูกสัตว์ขนาดใหญ่ได้แพร่ไปสู่ชาวบ้านที่มาทำบุญในวัด ปี พ.ศ. 2521 นายวรารุช สุธีธร นักธรณีวิทยาและคณะจากกรมทรัพยากรธรณีได้เดินทางมาสำรวจธรณีวิทยาบริเวณนี้ พบตัวอย่างดังกล่าวจึงได้แจ้งว่าเป็นซากฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์ ปี พ.ศ. 2523 คณะสำรวจธรณีวิทยาไทยฝรั่งเศสได้นำกระดูกเหล่านั้น 3 ท่อนไปศึกษาพบว่าเป็นส่วนของกระดูกขาหน้าของไดโนเสาร์ “ซอโรพอด (Sauropod) จนกระทั่งปีพ.ศ. 2537 จึงได้ทำการสำรวจขุดค้นในชั้นหินเสาข้าว (Sao Khua Formation) ยุคครีเตเชียสตอนต้น (Early Cretaceous) อายุประมาณ 130 ล้านปี แหล่งขุดค้นแหล่งนี้พบกระดูกไดโนเสาร์ชนิดกินพืชประมาณ 600 ชิ้น ซึ่งมีไดโนเสาร์อย่างน้อย 6 ตัว ลักษณะของกระดูกถูกน้ำพัดมากองรวมกัน

ภูคุ้มข้าวเป็นแหล่งที่พบซากฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์แหล่งใหญ่และสมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทย ซึ่งได้จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์รอบ ตั้งอยู่ที่สถานีวิจัยไดโนเสาร์ภูคุ้มข้าวตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาภูคุ้มข้าวทางด้านทิศใต้ของวัดสักระวัน ห่างจากสิ่งก่อสร้างภายในวัดประมาณ 100 เมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอสหัสขันธ์ประมาณ 2.5 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ตามเส้นทางหมายเลข 227 ประมาณ 28 กิโลเมตร

ในส่วนของสภาพของแหล่งท่องเที่ยว สภาพภายนอกรอบ ๆ สถานีวิจัยไดโนเสาร์เป็นไหล่เขาเตี้ย ๆ มีบางส่วนลาดชัน มีถนนตัดรอบภูคุ้มข้าวเป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร สะดวกต่อการสัญจรด้วยยานพาหนะ สำหรับขับเที่ยวชมบริเวณรอบ ๆ ภูคุ้มข้าว นอกเขตถนนรอบเขาเป็นที่ดินของราษฎรซึ่งใช้ประโยชน์จากดินในการทำการเกษตร มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นบริเวณรอบ ๆ ไกลออกไปจึงเป็นทุ่งนาและป่าละเมาะเชิงเขา สภาพทิวทัศน์ไกลออกไปจะมีภูเขาเรียงรายโดยล้อมภูคุ้มข้าวอยู่ห่าง ๆ แลดูสวยงาม ภูเขาเหล่านี้เป็นภูเขาที่อยู่ในเทือกเขากาฬสินธุ์

ระยะทางจากสิ่งก่อสร้างภายในวัดถึงอาคารบรรยายซึ่งเป็นอาคารเดียวกันกับที่สร้างครอบคลุมหลุมฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์ประมาณ 100 เมตร มีหุ่นไดโนเสาร์พันธุ์ต่าง ๆ ถูกสร้างขึ้นเรียงรายกันไว้เป็นที่พักนักท่องเที่ยวนิยมถ่ายรูปพร้อมกับรูปปั้นไดโนเสาร์เหล่านั้น ด้านหน้าของอาคารจัดเป็นสวนหย่อมขนาดเล็กมีแผ่นหินป้ายชื่อสถานีตั้งอยู่ สภาพภายในอาคารที่ขุดพบ

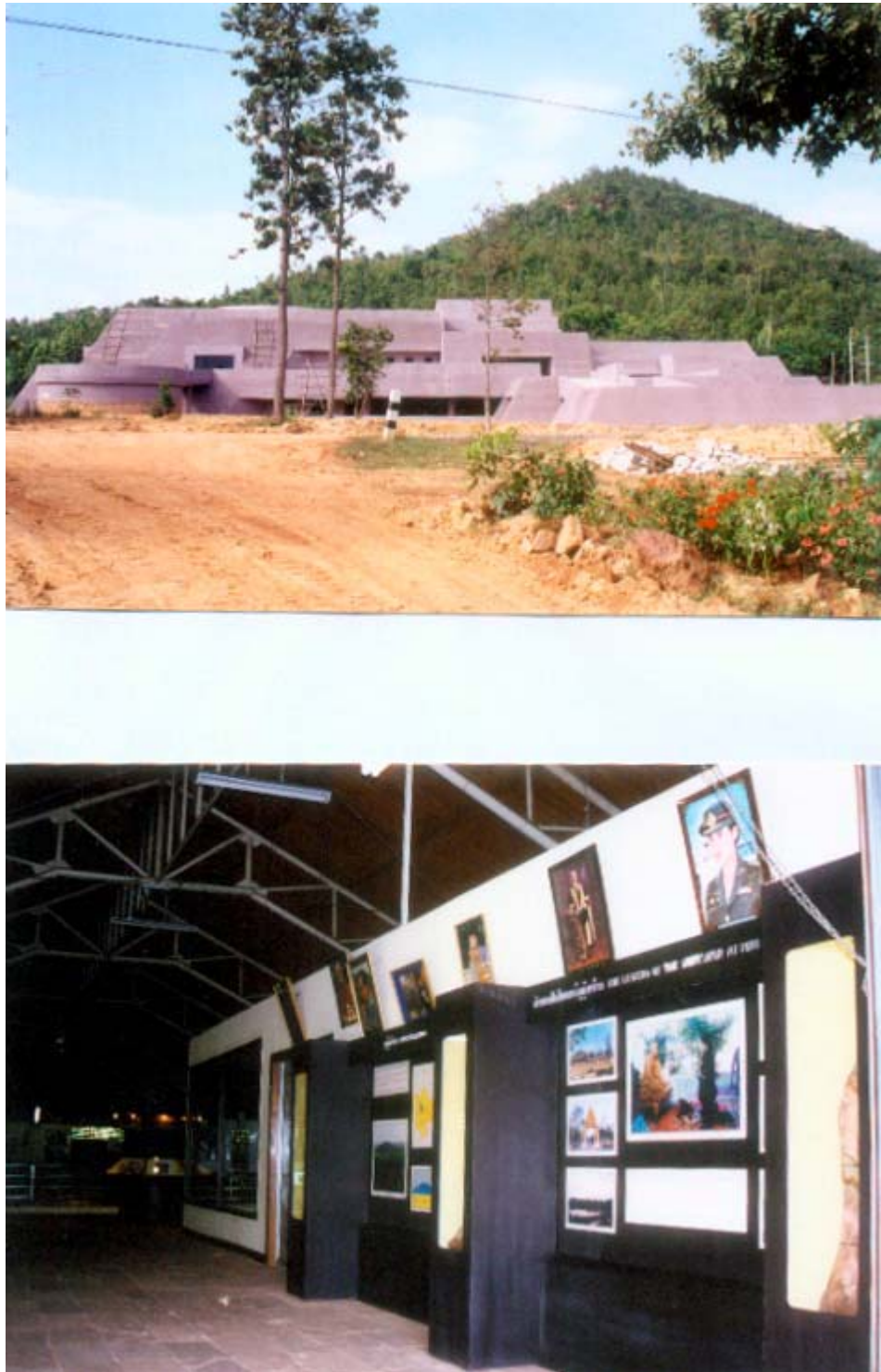
ภาพ ภูคุ้มช้าง และอาณาบริเวณรอบๆ
ซึ่งประกอบไปด้วยทุ่งนาและบ้านเรือนของชาวบ้าน

ภาพ ป้ายประตูสู่ภูเก้า ต้อนรับสู่พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ภูเก้า

ภาพ พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ภูเก้า

ภาพ พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ภูถ้ำขาว

ภาพ พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ภูถ้ำมั่ว

ซากฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์จัดให้มีห้องบรรยายพิเศษบริการนักท่องเที่ยว รอบ ๆ หลุมฟอสซิลจัดให้มีนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับไดโนเสาร์พันธุ์ต่าง ๆ และที่พบในหลุมที่สถานีวิจัย ไดโนเสาร์ภูมู่่มข้าว รวมทั้งภาพการขุดค้นในช่วงแรก ๆ

ถัดจากอาคารหลุมฟอสซิล กระดูกไดโนเสาร์ลงไปด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 50 เมตร เป็นอาคารปฏิบัติการเก็บรักษาและซ่อมแซม ซึ่งฟอสซิล กระดูกไดโนเสาร์ส่วนใหญ่ถูกนำไปซ่อมแซมและเก็บรักษาไว้ที่นั่น เพื่อเตรียมนำไปไว้ในอาคารพิพิธภัณฑ์ ซึ่งขณะนี้กรมทรัพยากรธรณีกำลังก่อสร้างใช้เป็นทั้งศูนย์การวิจัย ห้องปฏิบัติการเก็บรักษา ส่วนจัดนิทรรศการปัจจุบันยังไม่แล้วเสร็จ

กล่าวสำหรับพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูมู่่มข้าว อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ นับว่าเป็นทรัพยากรทางความรู้ ทางธรณีวิทยา และทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอันล้ำค่าของประเทศไทยเลยทีเดียว โดยเฉพาะจากภาพความสมบูรณ์ของกระดูกไดโนเสาร์ สภาพการจัดบริเวณหลุมขุด ไดโนเสาร์ ให้เป็นที่เดินชมได้เป็นอย่างดี และมีการให้ความรู้แก่ผู้มาเที่ยวชมได้อย่างครอบคลุม ทั้งภาคเอกสาร ไปสเตอร์ การประชาสัมพันธ์ การบรรยายประกอบสไลด์และวีดีโอ

ดังนั้น พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จึงมีผู้คนเดินทางมาชมกระดูกไดโนเสาร์อย่างต่อเนื่อง เป็นจำนวนมากโดยที่ทางพิพิธภัณฑ์มิได้เก็บค่าเข้าชมแต่อย่างใด (พระครูวิจิต สหัสคุณ. 2545)

จากกรณีดังกล่าวนี้พิพิธภัณฑ์ซากฟอสซิลกระดูกไดโนเสาร์ภูมู่่มข้าวจึงมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์เป็นศักยภาพต่อการท่องเที่ยวในฐานะแหล่งท่องเที่ยวเสริมบ้านโพน กล่าวคือ จุดที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ซากฟอสซิลไดโนเสาร์ภูมู่่มข้าวตั้งอยู่ในเขตเทศบาลอำเภอสหพันธ์ ซึ่งอยู่บนเส้นทางเดินทางไปยังบ้านโพนโดยเดินทางทางไปตามถนนหมายเลข 227 สามารถแวะเข้าชมวัดพุทธนิมิตภูค่าแล้วเดินทางผ่านไปยังบ้านโพน แยกตรงทางแยกไปอำเภอสว่างแดนดินกับอำเภอม่วงสามสิบไปตามถนนหมายเลข 2253 ระยะทาง 40 กิโลเมตร เศษ หรือใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 40 นาที ก็จะเดินทางถึงชุมชนบ้านโพนได้อย่างสะดวก

วัดพุทธนิมิตภูค่า

วัดพุทธนิมิตภูค่าวมักจะถูกเรียกขานโดยย่อว่า วัดภูค่า ตั้งอยู่บนภูค่าวัดริมชายฝั่งทิศใต้ของสายน้ำจากเขื่อนลำปาว เมื่อมองออกไปจากจุดของภูค่าจะเห็นทัศนียภาพที่สวยงาม โดยสถานที่ตั้งของวัดภูค่า อยู่บ้านนาสีนวล ตำบลสหพันธ์ อำเภอสหพันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากอำเภอสหพันธ์ประมาณ 7 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากเส้นทางหลักจากสหพันธ์ไปยังบ้านโพน วัดภูค่าอยู่ในท่าเลกการเดินทางระหว่างพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูมู่่มข้าว และมีชื่อเสียงเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ตะเคงซ้าย ไม่มีเกตุมาลา มีความยาว 2 เมตร กว้าง 50 เซนติเมตร ภายในวัดยังมีอุโบสถไม้แบบเปิด แกะสลักลวดลายสวยงามตามประเพณี หน้าต่าง เพดาน

เป็นภาพพุทธประวัติศาสดาชาดก และพระเครื่องรุ่นต่าง ๆ (จังหวัดกาฬสินธุ์. 2544 : M6)

อย่างไรก็ตามในทางความเชื่อด้านอำนาจเหนือเหตุผล ถือว่าบริเวณนี้เป็นเทพภูมิ เป็นที่สถิตของเทพทั้งสี่ทิศ มีหน้าที่ดูแลรักษาองค์พระในถ้ำภูค่าว เทพเหล่านี้เป็นใหญ่ในหมู่พระและอมนุษย์ มีอำนาจให้คุณให้โทษ โดยเฉพาะการเสริมสร้างให้ผู้มาบำเพ็ญเพียรภาวนา ประมวลธรรม ดังนั้น สถานที่ดังกล่าวจึงเป็นวิปัสสนาสถานของพระสงฆ์ผู้คงแก่การบำเพ็ญเพียรมาโดยตลอด ครอบคลุมปัจจุบัน

จากความเชื่อดังกล่าว ประกอบกับลักษณะพิเศษแห่งพุทธลักษณะ และทัศนียภาพบนเขาซึ่งงดงามมาก พระพุทธไสยาสน์ภูค่าวจึงมีนักท่องเที่ยวขึ้นไปนมัสการอย่างต่อเนื่อง และเป็นจุดสำคัญโดยเฉพาะเมื่อพสกนิกรประกอบพิธีของวัด คือ โบสถ์ พิพิธภัณฑสถานพระพุทธรูป ภูมิสงฆ์ไม้ และการจัดสภาพแวดล้อมภายในบริเวณวัด

ถ้ำภูค่าว

ถ้ำภูค่าวอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอสหัสขันธ์ ระยะทาง 8 กิโลเมตร สันนิษฐาน ภูภูนี้จะตั้งชื่อตามรูปลักษณะของภูภูนี้ เพราะมีรูปลักษณะคล้าย ๆ “ภู” หรือ “คัน” “คร่าว” ลักษณะภูภูนี้ไม่สูง ไม่ยาวเท่าใดนัก ทางด้านทิศใต้เป็นหินภูเขาสูงประมาณ 2 เส้น เป็นแนวยาวไปตามทิศตะวันออก – ตะวันตก ยาวประมาณ 20 เส้น ด้านทางทิศเหนือเป็นดินเนินสูงขึ้นมาประกอบกันเป็นไหล่เขา ถ้าจะหันหน้ามองดูไปทางด้านทิศเหนือแล้ว ก็เหมือนกับยืนอยู่บนเนินหินลาด ปนดินลูกกรวด และเนินลาดลงทางทิศเหนือเป็นดินร่วน

สภาพธรรมชาติครั้งก่อนนั้น เป็นป่าดงพงไม้ขึ้นอยู่หนาแน่น มีไม้รัง ไม้เต็ง ไม้พวง และไม้อื่น ๆ อีกมากมาย มีสภาพเป็นป่าดงดิบ มีหมู่บ้านที่อยู่รายรอบจำนวนหนึ่ง ประการสำคัญที่ภูค่าวมีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ คือ ถ้ำพระ และวัดพระพุทธรูปภูค่าว

“ถ้ำพระ” ลักษณะถ้ำ เป็นเพิงผาประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์สลักหิน พระอรหันตจิณาสพ พระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า ไสยาสน์ ข้างซ้ายนั้น เป็นแผ่นหินชะง่อนยื่นออกมาขนาดยาวประมาณ 6 เมตรเศษ และมีหินแผ่นหนึ่งรองรับอยู่ข้างในถ้ำ ในลักษณะทางขวาง หินก้อนนี้มี ความยาวประมาณ 3 เมตร หินแต่ละอันเป็นแผ่นหินมงคลที่ประดิษฐานสลักรูปองค์พระอรหันตจิณาสพ ไสยาสน์ พระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า พระอัครสาวกเบื้องซ้ายขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยไสยาสน์ข้างซ้าย หันเศียรไปทางทิศอาคเนย์ ผินพักตร์ ไปทางทิศใต้

ผินหลังไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ องค์พระมีความยาว 2 เมตร กว้าง 50 เซนติเมตร หน้าถ้ำกว้างประมาณ 5 เมตร สูงจากพื้นถึงเพดานถ้ำประมาณ 3 เมตร หน้าพระลานยาว 10 เมตร ต่อมาปี 2490 ได้มีการปรับปรุงขยายบริเวณหน้าพระลานออกและเทพื้นคอนกรีตราบเรียบ พอแก่การกราบไหว้ได้สะดวกและทำแท่นบูชาในถ้ำพระนี้โดยก่อเป็นแท่นอิฐจันทร์ 3 ชั้น โดยการนำของพระมหาอาคม เทษุตตโม ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ แต่องค์พระที่มีอยู่ในถ้ำนี้จะเกิดมีขึ้นครั้ง

ใด เมื่อไร ใครเป็นผู้สร้าง ไม่มีผู้ใดทราบได้แน่นอน เพราะไม่มีประวัติที่เป็นหลักฐานการสร้างไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้เลย และช่างผู้แกะสลักองค์พระในถ้ำก็ไม่ได้จารึก วัน เดือน ปี ไว้ในสมัยนั้น เมื่อคนรุ่นหลังได้มาพบเห็นก็ไม่ทราบว่าพระในถ้ำนี้มีมาตั้งแต่เมื่อใด เมื่อปี พ.ศ. 2484 สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (อ้วน ตีสสมหาเถระ) ได้ขึ้นมาตรวจการสังฆมณฑลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพักจำวัดที่วัดกลางมาลัย เมื่อเสร็จสังฆกิจกลับกรุงเทพมหานคร ได้มีบัญชาให้อธิบดีกรมศิลปากร รับผิดชอบเป็นปฐนียวัตถุโบราณแห่งแรกในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ จากลักษณะรูปแบบน่าจะเป็นพระอรหันต์ชีนาสพ พระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า อัครสาวกเบื้องซ้าย ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยให้ข้อสังเกตไว้ว่าที่ “เศียรพระ” ไม่มี “เกศ” นิ้วหัตถ์ นิ้วบาท มีลักษณะเหมือนนิ้วมือนิ้วเท้ามนุษย์สามัญธรรมดา

แต่ถ้าเป็นองค์พระรูปองค์พระพุทธรูปเจ้านั้น ที่พระเศียรต้องมีเกศอยู่เบื้องบน นิ้วพระหัตถ์เสมอกัน เว้นนิ้วพระอังคุ นิ้วพระบาทเสมอกัน นี่ถือเป็นพุทธลักษณะ นับว่าช่างผู้แกะสลักเป็นบุคคลคนที่ฝีมือ และเข้าใจใน “พุทธลักษณะ” และ “สาวกลักษณะ” เป็นเลิศ และเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันสูง คือมีอิทธิบาทธรรม 4-ประการเปี่ยมล้นอยู่ในจิตใจ มิฉะนั้นจะไม่สามารถแกะสลักหินศิลาแลงทั้งแท่งให้เป็น “รูปองค์พระ” ในถ้ำนี้สำเร็จได้ นับว่าเป็นบุคคลควรแก่การยกย่องสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง

โดยประวัติศาสตร์เชิงเล่าขานกล่าวสืบทอดต่อกันมาแต่โบราณหลายชั่วอายุคนแล้วว่า “พระไสยาสน์” ในถ้ำนี้ได้มีมาแต่ครั้งหลังจากการสร้าง สมโภช พระธาตุพนมเล็กน้อย ผู้เล่าบอก ว่า ครั้งเมื่อพระเจ้าศรีโคตรบูรณ์ พร้อมด้วยเจ้าพญาทั้ง 5 อันมี พญาศรีโคตรบูรณ์ เป็นต้น เป็นประธานสมัยนั้น ขอมยังเจริญรุ่งเรืองอยู่ และมีอาณาเขตกว้างแผ่ไพศาลไปไกลมาก

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 8 โดยมีพระมหากัสสปเถระเจ้าเป็นองค์ประธาน พร้อมด้วยพระอรหันต์ชีนาสพ 500 องค์ ได้อัญเชิญพระอัฐกะธาตุบรมสาริกธาตุของพระองค์พระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาโดยทางญาณวิถีอากาศลงสู่ “ภูกำพร้าว” (วัดธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ปัจจุบันนี้) อันเจ้าพระยาทั้ง 5 และมีเจ้าพระยาศรีโคตรบูรณ์ เป็นต้น ได้พร้อมใจกันก่อสร้าง “อุโมงค์ โดยเอาดินดิบมาก่อเรียงกันขึ้นเป็นรูปเตาสี่เหลี่ยม เสร็จแล้วเอาไฟเผาให้สุกที่หลัง” มีประตูปิดเปิดทั้ง 4 ด้าน สูงประมาณ 5 เมตรเศษ เมื่อเสร็จแล้วกระทำพิธี “ฐาปนา” พระอัฐกะธาตุไว้ในอุโมงค์ นั้น (เรียกว่าพระธาตุพนม) พระมหากัสสปเถระเจ้าพร้อมด้วยหมู่พระอรหันต์ชีนาสพ 500 องค์ ก็เสร็จกลับโดยทางญาณวิถีอากาศนำอัฐกรรย์ขึ้นลงสู่กรุงราชคฤห์ ในชมพูทวีป

กาลครั้งนั้น พระเจ้าศรีโคตรบูรณ์ ที่เป็นประธานพร้อมด้วยเจ้าพญาทั้ง 5 กระทำกรรมสมโภชขององค์พระธาตุพนมเป็นการใหญ่ จึงได้มีข่าวสารบอกไปทางหัวเมืองขอมทางด้านเขมรต่ำที่เป็นเมืองขึ้น ว่าให้รวบรวมทรัพย์สมบัติอันมีค่าขึ้นมาทำการสมโภชพระธาตุพนมด้วยกัน ฝ่ายทางขอมเขมรต่ำได้ทราบก็รวบรวมทรัพย์สมบัติพร้อมทั้งวัตถุไทยนานต่าง ๆ เป็นอันมาก

จึงได้แต่งตั้งบุคคลซึ่งมีความสามารถคนหนึ่ง เป็นหัวหน้าคณะชื่อ นายสา ให้มีหน้าที่ควบคุมพรรคพวกและทรัพย์สินสมบัติไทยทานทั้งมวลเดินทางขึ้นมาทางเมืองร้อยเอ็ด – กาฬสินธุ์ แต่การคมนาคมในครั้งก่อนกระโน้น แสนจะทุรกันดารที่สุด ผู้เล่าเคยบอกว่า ระยะการเดินทางสมัยโน้นกำหนดนับกันเป็นคืน สมัยนั้น สหัสขันธ์ – กาฬสินธุ์ ใช้เวลาในการเดินทาง 1 วัน 1 คืน กาฬสินธุ์ – ร้อยเอ็ด 3 คืน อุบลฯ 9 คืน โคราช 15 คืน กรุงเทพฯ 1 เดือน และสระบุรี – กรุงเทพฯ 3 คืน (จากหลักฐานในรัชกาลที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 2368) การเดินทางของนายสา ได้รอนแรมมาตามระยะทางที่แสนลำบาก อันทุรกันดารนี้ โดยมีเจตจำนงอันแรงกล้ามุ่งมั่นต่อองค์พระธาตุพนมแห่งเดียวเท่านั้น ได้ผ่านมาทางนี้พอถึงบ่อน้ำ “ซบคำม่วง” (บ่อคำม่วง) ซึ่งมีน้ำไหลซึมตลอดปีอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือภูภูนี้ห่างจากถ้ำพระประมาณ 5-6 เส้น คณะเดินทางนายสา กับพรรคพวกจึงได้หยุดพักแรมอยู่ ณ ที่นี้ โดยอาศัยน้ำคำม่วง อุปโภคบริโภค ขณะพักแรมอยู่นี้ ก็ได้ทราบกิตติศัพท์มาว่า “การสมโภช” พระธาตุพนมนั้นได้เสร็จสิ้นลงแล้ว เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ นายสา ผู้เป็นหัวหน้าหมู่ จึงได้ปรึกษากับพรรคพวกว่าเมื่อมีเหตุการณ์เป็นดังนี้แล้ว บรรดาทรัพย์สินสมบัติวัตถุไทยทานทั้งมวลนี้ เราจะทำการใดดี ถ้าจะขนกลับคืนก็ดูไม่สมควร เมื่อเอากลับคืนไปแล้วจะเอาไปไว้ที่ใด และในการที่จะขนทรัพย์สินมัตินี้กลับคืนก็แสนจะลำบากมาก เมื่อประชุมปรึกษากันแล้ว จึงได้ตกลงใจพร้อมกันเป็นเอกฉันท์ว่า เห็นสมควรจะ **“ฝังทรัพย์สินสมบัติวัตถุไทยทานทั้งมวลนี้”** ไว้ แล้วจึงได้แกะสลักรูปองค์พระอรหันตชีนาสพ พระมหาโมคคัลลานเถระเจ้า อัครสาวกเบื้องซ้าย โดยให้มีลักษณะอิริยาบถ ไสยาสน์ ตะแคงซ้ายไว้ในถ้ำภูภูนี้ ด้านทิศใต้ โดยให้หันเศียรไปด้านทางทิศที่องค์พระธาตุพนมตั้งอยู่ (ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ) และถือเป็นนิมิตมงคลว่า “พระธาตุพนม” นั้น เป็นองค์แทนพระพุทธเจ้าที่เสด็จประทับอยู่ทิศด้านเศียรพระมหาโมคคัลลานเถระเจ้าฯ ที่ไสยาสน์อยู่นั้นว่าพระมหาเถระเจ้าฯ จะอยู่ ณ แห่งใดก็ตามแต่อันเป็นจริวัตรของพระมหาโมคคัลลานเถระเจ้าฯ ในเมื่อครั้งยังมีชนม์ชีพนามรูปเบญจจันชนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จประทับด้านทางทิศใดแล้ว ด้วยความนอบน้อมเคารวเป็นอย่างยิ่ง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระมหาโมคคัลลานเถระเจ้าเมื่อเวลาไสยาสน์ ตะแคงซ้าย แล้วหันเศียรไปทางเบื้องทิศ **“ที่องค์พระสัพพัญญูบรมศาสดาเสด็จประทับอยู่”** ไม่ว่าจะประทับอยู่ใกล้หรือไกล ณ ที่แห่งใดก็ตาม อันจริวัตรนี้เป็นคุณธรรมอันสูงยิ่ง ประจําองค์พระอัครสาวกเบื้องซ้ายถือปฏิบัติเป็นนิวัตร แต่เนื่องด้วยธรรมชาติภูมิพื้นที่ภูภูนี้และสภาพถ้าไม่อำนวยความสะดวก การแกะสลัก “องค์พระไสยาสน์” ในถ้ำนี้จึงหันเศียรไปทางทิศอากาศไม่เป็นที่ไปได้ตามเจตจำนง อันบริสุทธิ์ของช่างแกะสลัก ดังที่ปรากฏแก่สายตาพุทธศาสนิกชน ผู้ที่มากราบไหว้ ณ ขณะนี้

ลิมไม่วัดพุทธนิมิตภูค่าว

ลิมไม่วัดคืออุโบสถที่มีความงดงามในลักษณะเฉพาะตนของศาสนสถาปัตยกรรม โบสถ์ดังกล่าวได้ถูกสร้างขึ้นโดยใช้ไม้ที่จมอยู่ใต้ผิวน้ำเขื่อนลำปาว มีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมเป็น

แบบเปิดรอบด้าน ผืนหน้าพระอุโบสถไปทางทิศตะวันออก มีเสาทำด้วยลำต้นไม้ทั้งต้นยืนเป็นสง่า อยู่ทางเข้าบริเวณวัด

จากโครงสร้างดังกล่าว ได้ถูกประกอบด้วยไม้สลักด้วยฝีมือช่างอย่างวิจิตรบรรจงตั้งแต่ส่วนยอดหลังคา ใบระกา หน้าบัน คันทวย งวงช้าง รวงผึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสลักบานประตูรอบแนวโบสถ์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ และทศชาติชาดก หรือพระเจ้าสิบชาติ ซึ่งมีคุณค่าทั้งในเชิงศาสนาและศิลปะ เพราะภาพที่ปรากฏดังกล่าวสามารถบอกเล่าเรื่องราวแก่ศาสนิกชนให้เข้าใจเรื่องราวในพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ จากลักษณะการเปิดโล่ง ของผนังโบสถ์และความเด่นสง่าผ่าเผยบนทางเข้าสู่บริเวณวัด จึงเหมาะต่อการแวะเข้าไปกราบนมัสการพระพุทธรูปประธาน และถ่ายภาพไว้เป็นที่ระลึก รวมทั้งการนั่งชมทัศนียภาพผืนน้ำด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเขื่อนลำปาวที่อ้ากว้างใหญ่ไพศาลอย่างน่าสนใจยิ่ง อุโบสถไม้หลังนี้ จึงถือเป็นทรัพยากรสำคัญของทางวัด และทางจังหวัดกาฬสินธุ์ รวมทั้งเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญจุดหนึ่งในการเดินทางสู่ชุมชนผู้ไทบ้านโพนด้วย

พิพิธภัณฑพระพุทธรูป

พิพิธภัณฑพระพุทธรูปเป็นอาคารไม้สลักลวดลายประดับอย่างงดงาม ตั้งอยู่บนลานวัดญาคูซึ่งเป็นลานหินกว้างประมาณ 10 ไร่ พิพิธภัณฑพระพุทธรูปได้บรรจุพระพุทธรูปขนาด รูปลักษณะต่าง ๆ รวมจำนวนกว่า 10,000 องค์ นอกจากนี้ ภายในพิพิธภัณฑยังบรรจุสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของพุทธศาสนิกชน อาทิ อัฐิธาตุของเกจิอาจารย์ และถูกจัดวางไว้อย่างเหมาะสม ภายใต้บรรยากาศของห้องพิพิธภัณฑที่แผ่ไปด้วยความรู้สึกสงบ และศักดิ์สิทธิ์

พิพิธภัณฑพระพุทธรูปและพระเครื่องที่วัดพุทธนิมิตญาคูนับว่า เป็นสถานที่หนึ่งที่มี

นัยสำคัญต่อความน่าสนใจ แห่งวัดพุทธนิมิตที่ชักนำให้ผู้คนโดยทั่วไปได้ไปเยี่ยมชมการะวะ กล่าวโดยภาพรวมของวัดพุทธนิมิตญาคู เป็นวัดที่มีลักษณะพิเศษ คือ

1. ตั้งอยู่บนเนินญาคูที่มีทัศนียภาพสวยงาม สามารถมองเห็นผืนน้ำจากเขื่อนลำปาวได้อย่างชัดเจน โดยภูมิทัศน์จึงสามารถเป็นจุดพักผ่อนและจุดชมวิวได้เป็นอย่างดี
2. มีศาสนสถานที่มีเอกลักษณ์และถูกก่อสร้างอย่างวิจิตรบรรจง 3 อย่างคือ โบสถ์ไม้ พิพิธภัณฑพระพุทธรูปและพระเครื่อง และศาลาต้อนรับเพื่อปรึกษาปัญหาธรรมของเจ้าอาวาสกับผู้ที่มาคารวะนมัสการ
3. มีศิลปวัตถุ ภาพสลักหินสมัยทวารวดีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ที่ทรงนอนตะแคงซ้าย ซึ่งเป็นพุทธศิลป์ที่ได้รับความเคารพจากผู้คน ทั่วไปเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ภายในบริเวณวัด ยังได้รับการจัดวาง ดูแลให้ร่มรื่น มีสถานที่จอดรถ ห้องน้ำ โรงทาน และมีนกยูงจำนวนมาก เดินอยู่ทั่วไปในผืนป่าบริเวณวัดอย่างคุ้นเคยกับผู้คน และโดย

เฉพาะอัยยาศัยไมตรีอันงดงามของท่านเจ้าอาวาส และพระลูกวัดทุกรูป ที่ให้การต้อนรับสาธุชน และนักท่องเที่ยว ที่มานมัสการด้วยความเมตตาโดยให้ดื่มน้ำยาสมุนไพรดมกันอย่างเต็มอิ่มเป็นทานอย่างประทับใจยิ่ง (ชัยมงคล จินดาสมุทร. 2545)

ภาพ ทางขึ้นสู่โบสถ์ไม้ วัดภูค่าว

ภาพ โบสถ์ไม้วัดภูค่าว

ภาพ พระพุทธรูปในโบสถ์ไม้

ภาพ พระพุทธรูปในโบสถ์ไม้

ภาพ พิพิธภัณฑ์พระพุทธรูป วัดกุคำว

ภาพ บรรยากาศภายในวัดภูค่าว

ภาพ พระอรหันชีณาสพ พระมหาโมคคัลลานเถรเจ้า

บทที่ 7

สรุป- อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทบ้านโปน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทบ้านโปน จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อพัฒนาด้านการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างเป็นธรรม สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม และสัมภาษณ์ประชากรจากกลุ่มประชากรภายในชุมชนบ้านโปน หมู่ 1, หมู่ 2, หมู่ 3, หมู่ 4 และหมู่ 5 นอกจากนั้นยังได้เก็บข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทบ้านโปน โดยศึกษาเทศบาลโปน โรงเรียนชุมชนโปนวิทยาคม สถานีอนามัยเทศบาลโปน สถานีตำรวจ อำเภอดำม่วง สำนักงานอำเภอดำม่วง สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ สภากาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ นอกจากนั้นคณะผู้วิจัยยังได้ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเสริม ซึ่งอยู่บนเส้นทางท่องเที่ยวตามถนนหมายเลข 227 โดยเริ่มจาก อำเภอมือ จังหวัดกาฬสินธุ์ผ่านอำเภอสหัสขันธ์ มุ่งสู่แหล่งท่องเที่ยวหลัก คือ ชุมชนผู้ไทบ้านโปน แหล่งท่องเที่ยวเสริมที่ศึกษามีจำนวน 2 แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ หลุมขุดค้นศูนย์วิจัยและพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูมัยข้าวอีกแห่งหนึ่งได้แก่ วัดพุทธนิมิต ภูถั่ว ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

ชาวผู้ไทบ้านโปนและการอพยพเข้าสู่จังหวัดกาฬสินธุ์

ชาวผู้ไทในจังหวัดกาฬสินธุ์มีประวัติศาสตร์ของการอพยพอันยาวนาน ซึ่งเป็นจุไทกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์จุไทที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไท มีเมืองแดง เมืองไล เป็นถิ่นที่อยู่เดิม แคว้นสิบสองจุไทเป็นดินแดนปลายสุดของราชอาณาจักรสยาม เคยถูกพวกจีนฮ่อรื้อพลเข้ามาปล้นฆ่าเผาบ้านเรือนราษฎร เมื่อปี พ.ศ. 2425 และ พ.ศ. 2430 ถึง 2 ครั้งเหตุที่แคว้นสิบสองจุไทถูกรุกรานบ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นดินแดนผ่านเวลาจีนยกทัพมาปราบญวนก็ต้องผ่านดินแดนสิบสองจุไท ญวนไปรบจีนก็ต้องผ่านและมักจะปะทะกัน ในบริเวณนี้ชาวผู้ไทต้องพลอยได้รับความเดือดร้อนไปด้วย ในราว พ.ศ. 2321 ดินแดนสิบสองจุไทได้ตกมาเป็นของประเทศไทย ในรัชกาลของพระเจ้ากรุงธนบุรีด้วย เมื่อได้เวียงจันทน์และหลวงพระบางแล้ว แคว้นสิบสองจุไทซึ่งได้อยู่ในความปก

ครองของสองเมืองนี้ คือรวมมาด้วย แต่เมื่อญวนปราบกบฏตั้งตัวเป็นอิสระในสมัยรัชกาลที่ 1 ญวนได้ขยายอำนาจมาครอบครอง ดินแดนส่วนนี้ได้เกือบทั้งหมดภายหลังมีเงินฮ่อมาแผ่อำนาจอยู่เหนืออีกด้วย จึงต้องส่งส่วยให้แก่ญวนและฮ่อ เลยได้นามว่า “เมืองสามส่วยฟ้า” หรือ “สามฝ่ายฟ้า” ราษฎรที่อยู่อาศัยต้องทิ้งถิ่นฐานอพยพเข้ามาอยู่ในหัวเมืองชั้นใน ซึ่งก็คงจะพากันอพยพลงมายังลุ่มแม่น้ำโขง

ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ไทยได้ยกกองทัพไปตีเมืองลานช้าง แล้วกวาดต้อนชาวผู้ไทมาอยู่แถบภาคกลางของประเทศไทย คือ อยู่ที่ จ.เพชรบุรี จนต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ยกกองทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมื่อปราบกบฏเป็นที่เรียบร้อยแล้วได้กวาดต้อนครอบครัวชาวผู้ไทจากเมืองต่าง ๆ ในประเทศลาวให้มาอยู่ในภาคอีสานที่จังหวัดนครพนม สกลนคร และกาฬสินธุ์ สำหรับจังหวัดกาฬสินธุ์มีชาวผู้ไทอาศัยอยู่หนาแน่นทั้งหมด 5 อำเภอ คือ อำเภอนาคู อำเภอสมเด็จ อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอสหัสขันธ์ และอำเภอกำม่วง ชุมชนผู้ไทบ้านโนน อำเภอกำม่วง เป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นในด้านการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีและมีศิลปะหัตถกรรมการผลิตผ้าไหมแพรวาที่ลือชื่อ

ในทางวัฒนธรรม ผู้ไทบ้านโนนเสมือนตัวแทนของชนเผ่าผู้ไท ที่กระจายตัวอยู่ทั้งในเวียดนาม ลาว และไทย นอกจากจะทำหน้าที่เสมือนชาวไทยทั่วไปแล้ว ผู้ไท บ้านโนน ยังได้นำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากการดำเนินชีวิตและวิถีวัฒนธรรมของตนมาปักหลักดำเนินกิจกรรมทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ณ เขตจังหวัดกาฬสินธุ์และยังคงดำรงบทบาทดังกล่าวอย่างเหนียวแน่น ด้วยระบบสังคมของชาวผู้ไท ดำเนินไปในลักษณะของการยึดมั่นในกลุ่มชนเผ่าของตน ทั้งในการแต่งงาน ความเชื่อ และพิธีกรรม ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ชุมชนบ้านโนน สิ่งที่รับรู้เบื้องต้น คือลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ ทั้งทางกายภาพ คือ อาคารบ้านเรือน ลักษณะการตั้งบ้านเรือนในเขตชุมชน การทอผ้าแพรวาอันวิจิตร ที่มีอยู่ทุกหลังคาเรือน และในส่วนของระบบความคิด และวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ ที่ชาวผู้ไทบ้านโนนมีความเชื่อเพื่อแผ้วแผ่ มีรอยยิ้ม มีการต้อนรับขับสู้แก่ผู้มาเยี่ยมเยือนด้วยไมตรีจิตทั้งดงาม

ศักยภาพต่างๆด้านการท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไท บ้านโนน

ด้านขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมที่ปรากฏในรอบ 1 ปี

ชุมชนผู้ไทบ้านโนนยังมีความเข้มแข็งทางด้านประเพณี วัฒนธรรมมีภาษาพูดที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีการนับถือพุทธศาสนามีการทำบุญตามจารีตประเพณี 12 เดือน ประเพณีวัฒนธรรมผู้ไท ที่ปรากฏในชุมชนบ้านโนน ได้แก่

ประเพณีฮีต 12 ของภาคอีสาน

คำว่า "ฮีต" เป็นภาษาไทยอีสาน หมายถึง จารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งฮีตนี้จะต้องปฏิบัติเหมือนกันตั้งแต่ประชาชนธรรมดาจนถึงเจ้าฟ้าพระมหากษัตริย์ เมื่อถึงคราว วาระ และเดือนที่จะต้องประกอบพิธีกรรมตามฮีตแต่ละแห่ง แต่ละชุมชนจะต้องปฏิบัติเหมือนกัน ซึ่งทั้งหมด 12 ฮีต ด้วยกัน

ฮีตที่ 1 บุญเข้ากรรม คือบุญที่ทำขึ้นในเดือนอ้าย ซึ่งเป็นเดือนแรกของปี เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการอยู่กรรมของพระ การเข้ากรรมจัดทำโดยพระสงฆ์เข้าไปอยู่ในเขตหรือที่จำกัด เพื่อทรมานร่างกายให้หายจากกรรมหรือพ้นจากอาบัติที่ได้กระทำ และเป็นการชำระจิตใจให้หายจากมัวหมองด้วย

ฮีตที่ 2 บุญคูณลาน (บุญเดือนยี่) เป็นบุญที่ทำเพื่อทำขวัญข้าวเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชาวบ้านและเป็นการบูชาขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้าว ไม่ว่าจะเป็นผีปู่ตา ผีตาแฮก หรือเจ้าแม่โพสพ เป็นต้น ที่ประเพณีข้าวมาอย่างอุดมสมบูรณ์ สถานที่ส่วนใหญ่จะใช้บริเวณวัด โดยชาวบ้านจะหอบข้าวเปลือกไปรวมกันที่ลานข้าวตามที่กำหนด พระทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ เมื่อเสร็จพิธีจะขนข้าวไปใส่ยุ้งฉางในวัดเพื่อจำหน่ายและนำเงินที่ได้นำมาเป็นรายได้ของวัดต่อไป

ฮีตที่ 3 บุญข้าวจี่ (บุญเดือนสาม) เนื่องจากเป็นเวลาที่ชาวนาหมดภาระในการทำนา และข้าวขึ้นยุ้งฉางใหม่ จึงอยากร่วมกันทำบุญข้าวจี่ถวายพระสงฆ์ สถานที่ที่ใช้จัดบางแห่งใช้ศาลากลางบ้าน บางแห่งใช้วัด พอถึงวันทำบุญชาวบ้านก็จะจัดการจี่ข้าวตั้งแต่เช้ามืดเพื่อนำออกไปรวมกันที่บริเวณที่จัดไว้สำหรับงานบุญ โดยนิมนต์พระ 7 หรือ 9 รูป ผู้ที่เป็นประธานในพิธีพาญาติโยมอาราธนาศีล พระภิกษุให้ศีล ญาติโยมรับศีลแล้วกล่าวคำถวายข้าวจี่จากนั้นนำข้าวจี่ไปใส่บาตรพระ พอพระฉันเสร็จก็ให้พร ญาติโยมรับพรก็เป็นอันเสร็จพิธี

ฮีตที่ 4 บุญพะเหวหรือบุญมหาชาติ (บุญเดือนสี่) คือบุญที่ทำเกี่ยวกับเรื่องราวของพระเวสสันดร นิยมทำกันในวันใดวันหนึ่งของบุญเดือนสี่ สถานที่ประกอบพิธีกรรมจัดอยู่ที่วัดเป็นส่วนใหญ่ ใช้พระสงฆ์จำนวนมากเพราะเรื่องราวของพระเวสสันดรแบ่งออกเป็นกัณฑ์ และไปนิมนต์พระตามวัดต่าง ๆ มาเทศน์ตามกัณฑ์ที่แบ่งไว้ โดยฎีกาไปนิมนต์

ฮีตที่ 5 บุญสงกรานต์ (บุญเดือนห้า) บุญสงกรานต์หรือบุญตรุษสงกรานต์ ของภาคอีสานกำหนดทำกันในเดือนห้า ปกติมี 3 วัน คือวันที่ 13-15 เมษายน โดยชาวบ้านจะพากันหาเครื่องสรงพระพุทธรูป และพระภิกษุสงฆ์จนญาติผู้ใหญ่คนเฒ่าคนแก่ หากกระทำก็จะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข มีสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

ฮีตที่ 6 บุญบั้งไฟ (บุญเดือนหก) ชาวอีสานเชื่อว่าประเพณีนี้จะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของฟ้าฝน ข้าวปลาอาหาร พืชพรรณเจริญเติบโตงอกงามดี และนำมาซึ่งความสนุกสนานรื่นเริง ภาพรวมของประเพณีวัฒนธรรมผู้ไทบ้านโนนใน 1 รอบปี

ฮีตที่ 7 บุญซำฮะ (บุญเดือนเจ็ด) คือบุญที่จัดทำขึ้นเพื่อทำพิธีปัดรังควาญ ขับไล่ความเสนียดจัญไรภูตผีปีศาจออกจากหมู่บ้าน บางแห่งเรียก “บุญเบิกบ้าน”

ฮีตที่ 8 บุญเข้าพรรษา (บุญเดือนแปด) เป็นช่วงที่พระภิกษุสงฆ์ต้องเข้าจำพรรษา ศึกษาธรรม ไม่เดินทางสัญจรไปพักค้างคืนที่ไหน ญาติโยมก็ต้องหาวัตถุสิ่งของไปทำบุญทำทาน โดยเชื่อว่าบุญกุศลก็จะนำพาไปสู่สรวงสวรรค์ มีความสุขทั้งชาตินี้และชาติหน้า

ฮีตที่ 9 บุญข้าวประดับดิน (บุญเดือนเก้า) เพื่อเป็นการส่งส่วยให้ผิอากและผิบรรพบุรุษเพื่อให้ผิด้งกล่าวช่วยคลบนาคาลให้ชีวิต ความเป็นอยู่ ทรัพย์สินของ ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ ไม่ให้มีภัยอันตรายใด ๆ มาเยือน

ฮีตที่ 10 บุญข้าวสาก เป็นบุญทำขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายหรือเปรต ทำพิธีในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 โดยตอนเช้าชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานไปทำบุญตักบาตรที่วัดและถวายทานอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว และถวายเพลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อถวายข้าวสากแด่พระสงฆ์แล้วมีการฟังเทศน์ฉลองข้าวสากและกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นอันเสร็จพิธี

ฮีตที่ 11 บุญออกพรรษา เป็นการทำบุญวันสิ้นสุดการจำพรรษาของพระสงฆ์ คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะไปรวมกันทำบุญที่วัด มีการทำบุญตักบาตรเทโว จัดอาหารคาวหวานไปถวายพระภิกษุสามเณร บางวัดมีการกวนข้าวทิพย์ มีการรับศีล สวดมนต์ทำวัตรเช้า ฟังเทศน์ และผู้มีจิตศรัทธาถวายผ้าจำนำพรรษาก็นำไปถวายแด่พระภิกษุด้วย

ฮีตที่ 12 บุญกฐิน เป็นบุญที่สำคัญมากของชาวอีสานมีการถวายจีวรหรือที่เรียกว่าผ้ากฐินให้กับพระที่อยู่จำพรรษาจนครบไตรมาส เป็นบุญที่อยู่ในช่วงข้าวใหม่ปลามัน มีการนำข้าวใหม่มาร่วมทำบุญจึงถือว่าการทำบุญในเดือนนี้มีผลานิสงส์มาก
ชุมชนผู้ไท บ้านโนนยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีการทำบุญทั้ง 12 เดือนเอาไว้ แต่จะไม่มีเฉพาะบุญคุณลานเพียงบุญเดียว ในสมัยก่อนทำบุญที่ลานข้าวแล้ว ต้องมาทำที่ขี้ข้าวอีก ปัจจุบันตัดออกเหลือแต่มาทำกันที่ขี้ข้าวอย่างเดียว (คำสอน สระทอง. 2544 : สัมภาษณ์)

ประเพณีบุญที่พวกเขาให้ความสำคัญมากที่สุด ก็คือบุญเดือน 6 หรือบุญบั้งไฟ ซึ่งจะจัดขึ้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมของทุกปีด้วยความเชื่อที่ว่า เป็นการทำบุญเพื่อสื่อสารกับผิบรรพบุรุษ และเทพเจ้าแห่งผิสูงสุด คือ พระยาแถน ผู้สามารถคลบนาคาลน้ำและฝนให้กับมนุษย์โลกได้ ในการจัดงานบุญบั้งไฟของชาวบ้านมีความครึกครื้นสนุกสนาน มีขบวนแห่บั้งไฟทั้งที่เป็นขบวนแห่ เพื่อการประกวดและขบวนแห่ที่เป็นลักษณะอิสระทั่ว ๆ ไปการให้ความสำคัญกับขบวนแห่บั้ง

ไฟเป็นความรับผิดชอบของชุมชนผู้ไทบ้านโพนทุกหมู่ ตั้งแต่หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 และหมู่ 5 ทั้งเด็ก คนหนุ่มสาว คนแก่ เพศหญิง เพศชาย ต่างเข้าร่วมขบวนแห่ แต่งตัวหลากหลายรูปแบบตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ระยะเวลาในการทำบุญบั้งไฟมี 2 วัน คือ วันรวมกับวันจุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันที่สองซึ่งเป็นวันจุดบั้งไฟเป็นวันที่มีผู้คนและนักท่องเที่ยวเข้ามาร่วมกิจกรรมประเพณีงานบุญมากกว่าวันแรก ส่วนประเพณีบุญอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงไปได้แก่ บุญปีไหมในเดือนมกราคม บุญพระเวสในเดือนมีนาคม บุญสงกรานต์ในเดือนเมษายน ส่วนบุญอื่น ๆ นอกจากนี้เป็นความสำคัญที่เป็นปกติธรรมดา ดังนั้นการท่องเที่ยวประเพณีงานบุญของชุมชนผู้ไทบ้านโพนที่น่าสนใจก็คือ บุญบั้งไฟ

ด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมแพรวา

วัฒนธรรมการทอผ้าไหมแพรวา

ความเป็นมา

“แพรวา” เป็นชื่อของผ้าไหมทอมือท้องถิ่นชนิดหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นมาควบคู่กับชาวผู้ไทจากแคว้นสิบสองจุไท ที่นิยมใช้เป็นเครื่องแต่งกาย ต่อมาเมื่อประมาณ 300 ปีที่ผ่านมา ชาวผู้ไทกลุ่มนี้ได้อพยพเข้าสู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ พร้อมกับการนำเอาวัฒนธรรมการทอและการใช้ผ้าไหมแพรวาเป็นส่วนประกอบของการแต่งกายเข้ามาด้วย

คำว่า “แพรว” เป็นชื่อเรียกผืนผ้าของชาวอีสานหรือชาวไทลาวทั่วไป ที่เรียกผ้าที่มีลักษณะเป็นผืนว่า “ผ้าแพรว” ส่วนคำว่า “วา” หมายถึงขนาดความยาวของผ้าที่มีความยาว 1 วา ทั้งนี้เพราะว่าเดิมผ้าแพรวาเป็นผืนผ้าทอที่ชาวผู้ไทใช้สำหรับการเบี่ยงสไบทับผ้าเสื่อสีพื้นอีกทีหนึ่ง จึงทอให้มีขนาดความยาวราว 1 วาของผู้ใช้ ผ้าแพรวาเป็นผ้าทอด้วยเส้นไหม แต่มีลักษณะพิเศษกว่าผ้าไหมอื่น ๆ คือ เป็นผืนผ้าที่มีความงามวิจิตรกว่าผ้าไหมทั่วไป จนได้รับการขนานนามว่าเป็น “ราชินีแห่งไหมไทย”

เดิมที ผ้าไหมแพรวาถูกผลิตและใช้สอยกันเฉพาะชาวผู้ไทในเขตอำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ต่อเมื่อในปี พ.ศ. 2520 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ เยือนพสกนิกรที่อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ครั้งนั้นสตรีชาวผู้ไทบ้านโพนได้แต่งกายชุดพื้นเมืองผู้ไท ห่มสไบเฉียงด้วยผ้าแพรวาสีแดงประกอบลวดลายอันวิจิตรมีโอกาสนำเข้าเฝ้ารับเสด็จ เมื่อสมเด็จพระราชินีนาถทอดพระเนตรเห็น ก็ได้ทรงรับไว้ในโครงการศิลปาชีพพิเศษด้วย ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในลำดับแรกที่ทำให้ผ้าไหมแพรวาเป็นที่รู้จักวงกว้างในระยะต่อมา ทำให้การผลิตผ้าไหมแพรวาก็ได้ขยายตัวทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างกว้างขวางเป็นลำดับ กล่าวคือจากเดิมที่มีการผลิตผ้าไหมแพรวาเฉพาะที่บ้านโพน บ้านคำพิมูล

และหมู่บ้านใกล้เคียงประมาณ 8 หมู่บ้านของตำบลบ้านโพนนั้น ได้ขยายไปสู่อำเภออื่น ๆ อาทิ อำเภอเขาวง และอำเภอสหัสขันธ์

ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า การผลิตผ้าไหมแพรวาของสายวัฒนธรรมผู้ไท บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถนำมาซึ่งอาชีพหลักและอาชีพเสริม ส่งผลต่อความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม สัมฤทธิ์ผลของชุมชนท้องถิ่นอันเกิดจากการผลิตผ้าไหมแพรวาดังกล่าว ก็มีได้บังเกิดขึ้นมาอย่างบังเอิญ หากแต่เป็นผลจากการทำงานประสานกันระหว่างบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในส่วนของจังหวัดกาฬสินธุ์นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการผลักดันและสร้างเสริมคุณค่าให้เกิดแก่ผ้าไหมแพรวาอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มนี้ จนเป็นที่รู้จักและยอมรับด้วยวิธีการต่าง ๆ นานาที่น่าสนใจ อาทิ การจัดงานกาชาดที่เน้นผ้าไหมแพรวาเป็นหัวใจ การจัดงานมหกรรมวิถีชีวิตแพรวาราชนิแห่งใหม่ ซึ่งจนถึง พ.ศ.2543 ได้จัดเป็นครั้งที่ 5 แล้ว (สมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดกาฬสินธุ์. 2543 : แผ่นโปสเตอร์) การจัดให้โรงเรียนต่าง ๆ ในชุมชนที่มีการผลิตผ้าไหมแพรวาได้เปิดสอนการผลิตผ้าไหมแพรวาแก่นักเรียน เพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าและเป็นการสืบทอดทางสังคม (Socialization)อย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมด้วยมิติต่าง ๆ ต่อการสวมใส่ชุดที่ตัดจากผ้าไหมแพรวา ฯลฯ รวมถึงการสร้างคำขวัญประจำจังหวัดที่มีผ้าไหมแพรวาเป็นส่วนประกอบด้วย คือ "เมืองฟ้าแดดสูงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไท ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี"

ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว

เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านโพน นักท่องเที่ยวจะพบกับอัยยาศย์ไมตรีอันดีของชาวบ้าน สตรีชาวบ้านโพนเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มพ่อบ้านเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของพฤติกรรมในการต้อนรับ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมในการแสดงออก ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวของหญิงและชาย ในชุมชนบ้านโพนมิได้แตกต่างกันไปมากนัก โดยทั่วไปแล้วหากนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวัฒนธรรมผู้ไทอย่างไม่เป็นทางการนัก ทางชุมชนก็ปล่อยให้เป็นที่ของกลุ่มแม่บ้าน เช่น ในกรณีที่นักท่องเที่ยวเดินทางผ่านมาแวะเยี่ยมชม รวมทั้งซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวาในช่วงเวลาอันสั้นรวดเร็ว กลุ่มแม่บ้านซึ่งมีประมาณ 300 ครอบครัวมีศูนย์วิถีชีวิตแพรวาเป็นที่จัดแสดงผ้าไหมแพรวาลวดลายต่าง ๆ ก็จะเป็นผู้ต้อนรับขับสู้โดยรวมกันมาต้อนรับตามความเหมาะสมของจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งโดยปกติก็จะแบ่งหน้าที่มาดูแลศูนย์วิถีชีวิตแพรวา วันละ 5 คน ต่อหมู่บ้านสลับสับเปลี่ยนกันไปหมู่บ้านละ 1 วัน ต่อสัปดาห์

สำหรับการต้อนรับอีกรูปแบบหนึ่งเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ในกรณีที่นักท่องเที่ยวได้นัดแนะกับชาวบ้านล่วงหน้าว่ามีความประสงค์ จะเยี่ยมชมวัฒนธรรมชาวผู้

ไท ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นต้องการสัมผัสกับบรรยากาศแบบผู้ไท สัมผัสภาษา การแต่งกาย คนตรีการ แสดงรวมทั้งอาหารพื้นบ้าน ซึ่งชาวผู้ไทบ้านโพนมีความสามารถจัดหาสิ่งเหล่านั้นได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยในช่วงเป็นก่อนรับประทานอาหารเช้าชาวบ้านโพน จะออกมารวมกัน ภายใต้บรรยากาศของความเป็นผู้ไท และมีการบายศรีสู่ขวัญนักท่องเที่ยว ซึ่งก็จะชมการแสดง คนตรีนาฏศิลป์พื้นบ้านผู้ไทไปด้วย ในขณะเดียวกัน ชาวผู้ไทนับเป็นกลุ่มชนที่มีศิลปการแสดงในสายเลือด มีความเป็นกวีและศิลปินในตนเอง เห็นได้จากเอกลักษณ์ลำผู้ไท และฟ้อนผู้ไท จนฝ่ายนาฏศิลป์ กรรมศิลปการได้นำไปพัฒนาเป็นท่าฟ้อนและจังหวะรำ อย่างไรก็ตามบางส่วนของชุมชนผู้ไท บ้านโพนเองก็ยังรักษาและได้ใช้ศิลปการรำ-การฟ้อน ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอย่างน่าสนใจ เช่น การรำลงช่วงเย็นฝ่าย รำฟ้อนทอดผ้า รำละคอน ที่มีจังหวะเร้าใจ รำสาวไหม ฯลฯ นอกจากนี้โดยหน้าที่ของชาวผู้ไท พวกเขานับเป็นผู้ที่ทางจังหวัดกาฬสินธุ์ได้ให้ความสำคัญในการต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง และได้นำชาวผู้ไท บ้านโพน ไปฟ้อนและลำต้อนรับผู้คน หรือการต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองเป็นประจำ การฟ้อนรำของชาวผู้ไท บ้านโพน จึงสามารถสัมผัสได้โดยง่าย

ด้านรูปแบบของการท่องเที่ยว

ด้านรูปแบบการท่องเที่ยว สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ 2 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 คือ การท่องเที่ยวแบบไป-กลับ ภายใน 1 วัน โดยเริ่มเดินทางจากตัวเมืองกาฬสินธุ์เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเสริมที่อำเภอสหัสขันธ์ และเข้าสู่ชุมชนบ้านโพนในช่วงบ่ายขึ้นชมวัฒนธรรมบุญประเพณี ประเพณีการทอดผ้าไหมแพรวาเลือกซื้อผ้าไหมแพรวา และเดินทางกลับในตอนเย็น รูปแบบที่ 2 การท่องเที่ยวแบบค้างคืน ซึ่งปัจจุบันยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจนโดยนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่จุดท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวที่เสนอไว้ในรูปแบบที่ 1 เมื่อประสงค์จะค้างคืนในหมู่บ้านเพื่อศึกษาวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม บุญประเพณีหรือการผลิตผ้าไหมแพรวาสามารถเข้าพักกับชาวบ้านโพนได้ ในระยะเวลาประมาณ 1 – 2 วัน หรืออาจมากกว่านั้นซึ่งต้องแจ้งความจำนงค์ที่สภาดำบลโพน หรือกลุ่มแม่บ้านที่ประจำอยู่ที่ศูนย์วิจิตรแพรวา การจัดการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน หรือมากกว่านั้นจะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวภายในชุมชนผู้ไทบ้านโพนได้ในระดับลึก ซึ่งนอกจากการท่องเที่ยวและการต้อนรับนักท่องเที่ยวตามประเด็นการจัดการท่องเที่ยวใน 1 รอบวันแล้วชาวผู้ไทบ้านโพนยังสามารถดำเนินกิจกรรมการต้อนรับการท่องเที่ยวเพิ่มเติมได้ดังนี้

2.1 การจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญแบบชาวผู้ไท

2.2 การรับประทานอาหารเช้ากลางวัน และอาหารค่ำท่ามกลางการชมศิลปการแสดงและการละเล่นพื้นเมืองของชาวผู้ไท เช่น รำละคอน ฟ้อนผู้ไท รำผู้ไท การแสดงโปงลางและลงช่วง ฉายผญาเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว

2.3 การเข้าพักอาศัยในเรือนผู้ไทกับชาวบ้านโพนแต่ละหลังคาเรือน เพื่อเรียนรู้การดำรงและการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไทบ้านโพน ซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับการทอผ้าไหมแพรวา

2.4 การร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด ชาวผู้ไทบ้านโพนเป็นชุมชนที่มีความผูกพันในการทำบุญ และการไปทำบุญของชาวผู้ไทจะแต่งกายด้วยชุดผู้ไทเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนของผู้หญิงและคนชรา ท่านทั้งหลายจะแต่งกายด้วยผ้าสีขาว สะพายตะกร้าอาหารไปถวายอาหารอย่างงดงาม และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมส่วนนี้ได้ โดยเฉพาะในช่วงบุญปีใหม่ บุญพระเวส บุญสงกรานต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งมีความสำคัญและยิ่งใหญ่ของชาวบ้าน

ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก

ในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้เข้าไปพักในชุมชนบ้านโพนหรืออยู่ในประเภทไป – กลับ ภายในวันเดียวสถานที่พักคงไม่มีความจำเป็นนัก แต่สำหรับการนั่งพักได้ริมเงาชายคาบ้านแต่ละหลัง หรือแม้แต่จะเอนกายงีบหลับก็สามารถทำได้แทบทุกหลังคาเรือน อย่างไรก็ตามศูนย์วิจัยแพรวาซึ่งเป็นศูนย์กลางการรวมกลุ่มสตรีหมู่บ้านมีสถานที่สำหรับพักเหนื่อยและมีห้องน้ำ น้ำดื่มไว้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่มีปัญหาใด ๆ

รูปแบบการท่องเที่ยวแบบ Homestay คือ การพักค้างคืนจากความตั้งใจของทางจังหวัดกาฬสินธุ์ได้สร้างเรือนผู้ไทเอาไว้ 4 หลังใกล้ ๆ กับศูนย์วิจัยแพรวามีรูปทรงที่ดูสวยงามน่ารัก แต่ขาดความพร้อมด้านสาธารณูปโภคและไม่เหมาะสมต่อการเข้าไปพักอาศัย แต่หากนักท่องเที่ยวต้องการพักค้างคืน เพื่อศึกษาวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวผู้ไทบ้านโพนอย่างแท้จริง ควรเป็นการเข้าพักกับชาวบ้านจริง ๆ ซึ่งชาวบ้านโพนมากกว่า 200 หลังคาเรือน มีความต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าพักด้วยในระยะเวลาประมาณ 1 – 2 คืน แต่ในสภาพเป็นจริงการท่องเที่ยวรูปแบบ Homestay ยังไม่ได้เกิดขึ้นจริงตามความคาดหมายหรือความต้องการของชาวบ้าน สำหรับ น้ำ ไฟ ในหมู่บ้านชาวบ้านโพนใช้น้ำประปาและน้ำบาดาล มีไฟฟ้าและโทรศัพท์ใช้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีตมีสถานีอนามัย 1 แห่ง พร้อมทั้งจะให้บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหารในบ้านโพนมีเพียง 6 ร้าน เนื่องจากว่าชาวบ้านโพนส่วนใหญ่ยังใช้ชีวิตวิถีชนบทโดยการประกอบอาหารเอง หากนักท่องเที่ยวมีปริมาณมากจะต้องนัดแนะให้ชาวบ้านประกอบอาหารให้รับประทาน อาหารที่ชาวบ้านโพนรับประทานเป็นอาหารพื้นบ้านอีสานทั่วไป นอกจากนั้นยังมีอาหารตามสั่ง บางรายการที่สามารถจัดทำให้นักท่องเที่ยวได้

ด้านแหล่งท่องเที่ยวเสริม

หลุมขุดค้น ศูนย์วิจัยและพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ภูกุ่มข้าว

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงตัวเมืองกาฬสินธุ์แล้ว สามารถใช้เวลา 1 วันอยู่กับแหล่งท่องเที่ยวเสริมตามเส้นทางท่องเที่ยวเป้าหมายได้อย่างคุ้มค่า โดยจุดแรกภาคเช้าเริ่มจากหลุมขุดค้น พิพิธภัณฑ์และศูนย์วิจัยไดโนเสาร์ ภูกุ่มข้าว จุดท่องเที่ยวจุดนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเสริมอยู่ในตัวอำเภอสหัสขันธ์ เดินทางออกจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ตามเส้นทางหมายเลข 227 กาฬสินธุ์ – สหัสขันธ์โดยรถยนต์ หรือรถโดยสารประจำทางระยะทางจากตัวเมืองกาฬสินธุ์ถึงภูกุ่มข้าวประมาณ 28 กิโลเมตร ซึ่งตัวภูกุ่มข้าวอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสหัสขันธ์ประมาณ 2.5 กิโลเมตร สถานที่แห่งนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาด้านวิวัฒนาการของโลกก่อนยุคประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นแหล่งที่ขุดค้น, พิพิธภัณฑ์และศูนย์ศึกษาวิจัยไดโนเสาร์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ดังนั้นจึงมีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากต่อวัน การเยี่ยมชมจุดนี้มีมัคคุเทศซึ่งเป็นพนักงานดูแลศูนย์เป็นผู้บรรยาย หากนักท่องเที่ยวต้องการรายละเอียดเนื้อหามากขึ้น ก็สามารถเชิญหัวหน้าศูนย์มาบรรยายพิเศษให้ โดยจะใช้เวลาเที่ยวชมและศึกษาแหล่งท่องเที่ยวนี้ประมาณ 1 ชั่วโมง

วัดพุทธนิมิตภูคำว

วัดนี้เป็นจุดท่องเที่ยวเสริมที่ 2 ตั้งอยู่บนเนินเขาเล็ก ๆ ริมเขื่อนลำปาวตามเส้นทางหมายเลข 227 กาฬสินธุ์ – สหัสขันธ์ – บ้านโพน – วังสามหมอ มีระยะทางห่างจากภูกุ่มข้าวประมาณ 10 กิโลเมตร หรือห่างจากตัวอำเภอสหัสขันธ์ ประมาณ 7 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 100 เมตร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปเยี่ยมชมบ่อย ๆ เช่นเดียวกับที่ภูกุ่มข้าว ภายในวัดแห่งนี้มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีพระนอนสมัยทวารวดี มีพิพิธภัณฑ์พระเครื่องซึ่งภายในมีพระเครื่องและพระพุทธรูปหลายหมื่นองค์ นอกจากนี้ยังมีพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระธาตุของพระอรหันต์ต่าง ๆ มีรอยพระพุทธรูป มีโบสถ์ไม้และมีความร่มรื่นของป่าและทิวทัศน์ให้ชม จุดท่องเที่ยวที่จุดนี้จะใช้เวลาเยี่ยมชมประมาณ 40 นาทีถึงหนึ่งชั่วโมง โดยปกติแล้วการเดินทางมาถึงจุดท่องเที่ยวนี้เวลาจะอยู่ที่ 11:00 น. หรือเที่ยงตรง ซึ่งเป็นเวลารับประทานอาหารเที่ยง ในกรณีเช่นนี้คณะทัวร์หรือนักท่องเที่ยวอาจจะต้องจัดเตรียมอาหารมาเอง ซึ่งบริเวณภายในวัดเป็นสถานที่ร่มรื่นสามารถใช้เป็นจุดรับประทานอาหารได้ แต่หากบริหารเวลาให้กระชับขึ้นมาก็ยังสามารถไปถึงชุมชนบ้านโพนในเวลาเที่ยงตรง และรับประทานอาหารเที่ยงที่บ้านโพนได้ แต่เนื่องจากในชุมชนบ้านโพนมีร้านอาหารน้อย หากนักท่องเที่ยวไปเป็นกลุ่มใหญ่ ควรนัดแนะกับกลุ่มแม่บ้านให้จัดเตรียมอาหารไว้ให้

การเดินทางแบบสบาย ๆ ไม่รีบร้อน จากวัดพุทธนิมิตภูคำว ถึงชุมชนผู้ไทบ้านโพนเป็นเส้นทางคดเคี้ยวเลี้ยวไปตามแนวเขาเตี้ย ๆ สองข้างทางสลับไปด้วยหมู่บ้านที่เป็นชาติพันธุ์ ช้อ ผู้ไท และลาวเป็นระยะ ๆ รวมทั้งมีลำธาร ทุ่งนา และป่าไม้สลับกันไป

ระยะทางจากวัดพุทธนิมิตอยู่ห่างถึงชุมชนบ้านโพนประมาณ 40 นาที ซึ่งสามารถเข้าสู่บ้านใหม่ชัยมงคลซึ่งเป็นประตูเข้าสู่บ้านโพนแล้วและเหลือระยะทางอีกแค่ 2 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวก็สามารถเข้าสู่หมู่บ้านโพนและชื่นชมกับวัฒนธรรมล้ำค่าของชาวชุมชนบ้านโพน

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไท บ้านโพน อำเภอลำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า

ชุมชนผู้ไท บ้านโพน เป็นกลุ่มที่มีประวัติมายาวนาน บรรพบุรุษของคนกลุ่มนี้ เคยอาศัยอยู่บริเวณสิบสองจุไทยมาก่อน ด้วยเหตุผลทางด้านภัยธรรมชาติและเหตุผลทางด้านการเมืองการสงคราม ทำให้ชาวผู้ไทต้องอพยพลงมาตอนใต้ อยู่ภายใต้การดูแลของหลวงพระบางและเวียงจันทน์ตามลำดับ ดังนั้น การซึมซับวัฒนธรรมระหว่างผู้ไทกับลาวจึงเกิดขึ้นมากในช่วงนั้น ต่อมาเมื่อเวียงจันทน์ได้ตกมาอยู่ภายใต้การปกครองของไทยสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินและพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี ทำให้ชาวผู้ไทบางส่วนถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทย และในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ยกกองทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมื่อปราบกบฏเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ได้กวาดต้อนชาวผู้ไท จากเมืองต่างๆ ในประเทศลาว เช่น ที่เมืองมหาชัย เมืองคำม่วนและเมืองวัง เข้ามาอยู่ในภาคอีสาน สำหรับชาวผู้ไทจากเมืองวังได้กลายเป็นบรรพบุรุษของชาวผู้ไท บ้านโพน อำเภอลำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ผู้ไท นับเป็นศักยภาพส่วนหนึ่งของชุมชนผู้ไท บ้านโพน ที่น่าสนใจและสามารถนำเสนอเป็นข้อมูลสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจในด้านชาติพันธุ์วรรณา นักวิชาการ หรือนักมานุษยวิทยา โดยทั่วไปแล้ว ประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้ถูกบันทึกเอาไว้ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและจากการเล่าต่อกันมา สำหรับคนรุ่นใหม่ในชุมชนบ้านโพน กำลังลิ้มลองข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของตนเอง และให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของตนเองน้อยลงในทุกขณะ ชาวบ้านโพนยังคงตั้งความหวังให้ประวัติศาสตร์เหล่านั้นดำรงอยู่กับคนเฒ่าคนแก่ ซึ่งนั่นอาจหมายถึง ความเลือนลางและจางหายของประวัติศาสตร์บ้านโพน ที่ปรากฏในมโนทัศน์ของชาวบ้านโพนรุ่นต่อไปในอนาคต

ศักยภาพด้านวัฒนธรรมประเพณี

ชุมชนบ้านโพนแบบดั้งเดิม มีการนับถือผีบรรพบุรุษ และมีพิธีกรรมอย่างเคร่งครัดในการเลี้ยงผี ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี กฎกติกาของผู้เฒ่าผู้แก่หนึ่งเป็นข้อบังคับที่ทุกคนในสังคมไม่อาจปฏิเสธได้ เมื่อพุทธศาสนาเข้ามาอยู่ในความยึดเหนี่ยวและกลายเป็นศาสนาประจำกลุ่ม ทำให้ชาวผู้ไท บ้านโพน ซึ่งเคยเคร่งครัดในจารีตประเพณีดั้งเดิมหันมาให้ความสำคัญ

ต่อ สัตถิยาสอง หรือการทำบุญสิบสองเดือน ถึงกระนั้นความเชื่อเก่าๆ ซึ่งมีได้ถูกลบเลือนออกจากมโนทัศน์ ได้ถูกล้อมรวมกับจารีตแบบพุทธศาสนา นำมาบรรจุไว้ในวิถีทัศน์และพฤติกรรมที่ปรากฏในบุญเดือนหก หรือบุญบั้งไฟของชาวบ้านโพน กลายเป็นความสำคัญที่ทุกคนในหมู่บ้าน ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และคนแก่ ทุกเพศทุกวัยจะต้องให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดือนพฤษภาคมของทุกปี กิจกรรมบุญบั้งไฟถูกจัดขึ้นในระยะเวลา 2 วัน โดยวันแรกเป็นวันรวม วันที่สองเป็นวันแห่บั้งไฟและจุดบั้งไฟ ถึงแม้ชาวบ้านโพนจะมีเพียง 932 ครอบครัว มีเพียง 5 หมู่บ้าน แต่งานบุญบั้งไฟของพวกเขาก็จะมีการประดับตกแต่งขบวนบั้งไฟที่หรูหรา ไม่แพ้ขบวนบั้งไฟระดับจังหวัด และหลายขบวนมีความทัดเทียม ด้านความสวยงามและด้านความยิ่งใหญ่เทียบเท่าขบวนบั้งไฟจังหวัดยโสธร ชาวผู้ไท บ้านโพน มีความปรารถนาที่จะประชาสัมพันธ์บุญบั้งไฟของตนเองให้กับนักท่องเที่ยวทั่วไปได้ทราบว่า พวกเขาต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชื่นชมกับประเพณีบุญบั้งไฟ ร่วมแห่บั้งไฟและจุดบั้งไฟ ถึงแม้ว่าความยิ่งใหญ่และความงดงามของบุญบั้งไฟบ้านโพนจะน่าสนใจ แต่จุดอ่อนของพวกเขา นอกจากการประชาสัมพันธ์ที่อ่อนแอแล้ว การหลงทางที่นำเอาวัฒนธรรมศิลปะการตกแต่งบั้งไฟการแต่งตัวของภาคกลางเข้ามาใช้ร่วมด้วย ทำให้คุณค่าของความเป็นชาวผู้ไทลดน้อยลง แท้จริงแล้ว วัฒนธรรมผู้ไทมีความแข็งแกร่งอยู่ในตัวเองในทุกๆด้าน จึงไม่ควรนำเอาวัฒนธรรมอื่นเข้ามาปะปนจนทำให้ความโดดเด่นของวัฒนธรรมตนเองต้องอ่อนแอ

ศักยภาพด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมแพรวา

ความโดดเด่นและความเข้มแข็งของสตรีชาวบ้านโพนสะท้อนออกมาให้เห็นจากลายผ้าไหมแพรวาซึ่งถือว่าเป็นอาภรณ์ที่แสดงศักยภาพงานศิลปะหัตถกรรมอย่างยอดเยี่ยม

ในอดีต ผ้าไหมแพรวาเป็นเพียงผ้าห่มเฉียงไหล่เพื่อแสดงออกถึงความสุภาพ และความเป็นผู้มีวัฒนธรรมที่ดี ไม่ได้ใช้เป็นสินค้า ภายหลังปี พ.ศ. 2520 ที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถเข้ามาให้การสนับสนุน ผ้าไหมแพรวาได้ถูกพัฒนารูปแบบ และสีสันทันอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นสินค้าที่ควรนิยม สร้างชื่อเสียงให้กับชาวบ้านโพน จนวัฒนธรรมผู้ไทและผ้าไหมแพรวากลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ สตรีชาวผู้ไทบ้านโพนได้รวมกันเป็นกลุ่มสตรีเพื่อผลิตและขายผ้าไหมแพรวาในรูปแบบขององค์กร โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์วิจิตรแพรวาซึ่งตั้งอยู่กลางหมู่บ้าน และจุดนี้เองเป็นจุดที่นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและซื้อสินค้าผ้าไหมแพรวา

อย่างไรก็ตาม การทอผ้าไหมแพรวาได้ถูกถ่ายทอดไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงและหมู่บ้านอื่นๆในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่สนใจ ทำให้ระยะต่อมา มีการแข่งขันราคาขาย ถึงแม้ว่าผ้าไหมแพรวาบ้านโพนจะวิจิตรเพียงใด แต่ผ้าไหมแพรวาที่มีคุณภาพ ความสวยเป็นรองและราคาต่ำกว่าของหมู่บ้านอื่นก็ทำให้ชาวบ้านโพนมีปัญหาเกี่ยวกับราคาขายที่สูงของตนเองเสมอ

ศักยภาพด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวในความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านโพนนั้น หมายถึง บุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. ผู้ที่เข้ามาเพื่อชมและหาซื้อผ้าไหมแพรวา นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีค่อนข้างมาก มีทั้งแบบจัดตั้ง แบบแวะทางผ่านและแบบเจาะจง

1.1. แบบจัดตั้ง หมายถึง หน่วยงานภายนอกจัดคณะนักท่องเที่ยวเข้ามาแวะเยี่ยมชมศึกษาการดำเนินการและซื้อผ้าไหมแพรวาซึ่งเกิดขึ้นบ้างปีละ 2-3 ครั้ง

1.2. แบบแวะทางผ่าน ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นคณะทัวร์และทัวร์อิสระเล็กๆ ทั่วๆไป เดินทางมาจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น พอผ่านบ้านโพนก็แวะชมสินค้าที่ศูนย์วิจิตรแพรวา นักท่องเที่ยวที่เป็นคณะทัวร์ไม่ค่อยมีมากนัก แต่สำหรับนักท่องเที่ยวรายย่อยมีบ้างเล็กน้อย

1.3. แบบเจาะจง ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่ตั้งใจเข้ามาศึกษาข้อมูลต่างๆของบ้านโพน เพื่อทำการวิจัยด้านใดด้านหนึ่ง ได้แก่ กลุ่มนักวิจัย นักวิชาการต่างๆ และอีกกลุ่มหนึ่งคือ พ่อค้าแม่ค้าคนกลาง ที่ตั้งใจเข้ามาหาซื้อผ้าไหมแพรวาไปขาย มีเป็นช่วงๆไม่ค่อยแน่นอน

ความมีน้ำใจเป็นคุณสมบัติที่ดีของชาวบ้านโพนที่ได้รับตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ดังนั้น การพูดคุยกับนักท่องเที่ยวจึงมีความเอื้ออาทรเสมือนหนึ่งนักท่องเที่ยวเป็นญาติ ในเวลาปกติที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาหาซื้อผ้าไหมแพรวาไปขาย นักท่องเที่ยวมักจะได้รับการทักทายอยู่เสมอ สิ่งนั้นแสดงถึงวัฒนธรรมอันดีในด้านปฏิสัมพันธ์ของชาวผู้ไทบ้านโพน

ในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นกรณีมีการต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบเป็นทางการ ชาวบ้านโพนจะมีการรวมตัว จัดแสดงสินค้า อาจมีการจัดบายศรีสู่ขวัญ รับประทานอาหารพาแลง และชมดนตรีการแสดงพื้นบ้านไปด้วย ซึ่งชาวบ้านโพนสามารถจัดทำให้กับนักท่องเที่ยวได้และชาวบ้านโพนจะแบ่งหน้าที่กันทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบด้วยความสามัคคีที่ดี

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชาวบ้านโพนจะมีการตอบรับกับการท่องเที่ยวมากเพียงใดก็ตาม แต่เป้าหมายหลักของชาวบ้าน ส่วนใหญ่ยังอยู่ที่การเพิ่มรายได้ด้วยการขายผ้าไหมแพรวาเป็นหลัก ทำให้เกิดการขายตัดราคากันบ้างเป็นบางครั้ง และทำให้ความสำคัญด้านวัฒนธรรมอื่นๆถูกลดค่าลง หรืออาจจะเลยต่อการพัฒนาวัฒนธรรมด้านอื่นเพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ศักยภาพด้านรูปแบบการท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในบ้านโพนขณะนี้ พบว่า มีอยู่รูปแบบเดียวคือ ไป-กลับ ในวันเดียว ไม่มีการค้างคืน สำหรับรูปแบบการค้างคืนของนักท่องเที่ยวนั้น ชาวบ้านโพนมีความต้องการให้เกิดขึ้น โดยให้นักท่องเที่ยวเข้าพักกับชาวบ้านประมาณ 1-2 คนต่อครอบครัว โดยใช้เวลาพักประมาณ 1-2 คืน อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในรูปแบบค้างคืนอาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคตอันใกล้ แต่ชาวบ้านควรจะต้องได้รับการอบรมถึงแนวทางในการปฏิบัติตัวต่อนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

เพื่อให้เข้าใจผิดในการสื่อสารบางอย่างและเพื่อความปลอดภัย รวมทั้งการแบ่งปันประโยชน์อันควรได้จากนักท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม

ศักยภาพด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก

ชาวบ้านโปนประมาณ 200 หลังคาเรือน มีความพร้อมทั้งด้านคน บ้านพักที่มั่นคงแข็งแรงใหญ่โต และมีสาธารณูปโภคต่างๆอำนวยความสะดวก เช่น น้ำดื่ม น้ำประปา ห้องน้ำ ไฟฟ้า โทรศัพท์มือถือ ได้อย่างสะดวกแล้ว และที่สำคัญ คือชาวบ้านโปนมีจิตใจที่พร้อมต่อการเปิดการท่องเที่ยวแบบค้างคืน (Home stay) ส่วนอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวสะอาดและมีพอเพียงกับความต้องการ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องบอกกับชาวบ้านล่วงหน้าไว้

ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวเสริม

แหล่งท่องเที่ยวเสริม 2 แหล่ง ได้แก่ หลุมขุดค้น ศูนย์วิจัย และพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูมู่ข้าว และวัดพุทธนิมิตภูค่าว แหล่งท่องเที่ยวทั้งสองแหล่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาแวะชมและศึกษามากมาย ประมาณ วันละไม่ต่ำกว่า 100 คน ถ้าเป็นวันหยุดราชการหรือวันหยุดสำคัญอื่น จำนวนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาแวะชม มีสูงถึง 1,000 – 2,000 คน ต่อวัน หลังจากนักท่องเที่ยวแวะชมพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์แล้ว จากนั้นก็จะเดินทางต่อไปยังวัดพุทธนิมิตภูค่าว เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเส้นทางเดียวกันและระยะทางใกล้กับพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ แต่จะมีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนน้อยที่มีความตั้งใจจริงเท่านั้นที่เดินทางต่อไปยังชุมชนผู้ไทบ้านโปน เนื่องจากมีระยะทางห่างจากแหล่งท่องเที่ยวเสริมทั้งสองแหล่งนี้ และการประชาสัมพันธ์ยังไม่เข้มข้นพอ จึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปแวะชมชุมชนผู้ไทบ้านโปนมีจำนวนน้อย

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวเสริมสองแหล่งนี้แล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆที่อยู่ในเส้นทางเดียวกัน ที่มีความน่าสนใจและเหมาะต่อการแวะเยี่ยมชมและศึกษาเป็นอย่างมาก ได้แก่

พิพิธภัณฑ์ของดีเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ ที่นี่ยังมีการแสดงผ้าไหมแพรวาของชาวบ้านโปนอย่างละเอียด ทั้งด้านพื้นผ้า การผลิต และการให้ความรู้แก่ผู้มาชม กรณีนี้สามารถใช้เป็นที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปเที่ยวต่อยังชุมชนผู้ไท บ้านโปน

บ้านแพรวา ตั้งอยู่ในเส้นทางจาก อำเภอเมือง กาฬสินธุ์ ไปยัง อำเภอสหัสขันธ์ เป็นอาคารจัดแสดงและจำหน่ายผ้าไหมแพรวา และของที่ระลึก อันเป็นผลผลิตของสมาชิกชาวชุมชนนิคมสร้างตนเองลำปาว ซึ่งเรียนรู้การทอผ้าแพรวามาจากบ้านโปน และ

สวนผลไม้ ที่บ้านใหม่ชัยมงคล ซึ่งตั้งอยู่ก่อนเข้าบ้านโปน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรที่มีศูนย์เกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นการทำไร่ทำให้ผลผลิตสูง และได้รับรางวัลระดับประเทศ ไร่ดังกล่าวมีผลไม้หลัก คือ พุทรา มะม่วง ชมพู มะละกอ กระท้อน น้อยหน่า ใ้ผลหมุน

เวียนตลอดปี และมีผลผลิตวางจำหน่ายที่ศูนย์และตามข้างทาง นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวสามารถเข้า
แวะชมและซื้อผลผลิตในสวนและเก็บผลผลิตได้ด้วยตนเอง

สภาพปัญหา

1. ความคาดหวังของชาวบ้านต่อการเกิดการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** ยังปรากฏอยู่
อย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ปรากฏมีนักท่องเที่ยวแบบ **Home stay** เข้ามาใช้บริการแม้แต่กลุ่มเดียว ทั้งนี้
 เพราะขาดการสนับสนุนและขาดการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. การก่อสร้างบ้านผู้ไท จำนวน 4 หลัง ยังขาดความเหมาะสมต่อการเข้าพักของนัก
ท่องเที่ยวทั้งนี้เป็นเพราะสภาพบ้านภายในไม่แน่นอนหนา ประกอบกับขาดการจัดการด้านเครื่อง
ใช้สอย สำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนั้น บ้านผู้ไททั้ง 4 หลัง ยังถูกล้อมรอบด้วยบ้านของชาวบ้าน
 หากนักท่องเที่ยวเข้ามาพักก็จะมีความรู้สึกว่าเหมือนเป็นการแสดงละครให้ชาวบ้านหรือแขกที่มา
ซื้อหาผ้าแพรวาบริเวณศูนย์วิถีชีวิตแพรวาคู ดังนั้นความเหมาะสมในจุดก่อสร้างบ้านผู้ไทขึ้นใหม่นี้จึง
มีน้อย

ปัจจุบัน หากการท่องเที่ยวแบบ **Home stay** จะเกิดขึ้นได้ จึงน่าจะอยู่ในประเด็นที่เข้า
พักอาศัยกับครอบครัวของชาวบ้านโพนเท่านั้น อย่างไรก็ตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะให้การ
ศึกษากับชาวบ้านโพนเป็นแนวปฏิบัติ ต่อนักท่องเที่ยวและการป้องกันภัย อันจะเกิดกับนักท่องเที่ยว
และภัยที่เกิดจากนักท่องเที่ยวเอง

กล่าวโดยสรุปศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทบ้านโพน ซึ่งมีองค์ประกอบ
ด้านการท่องเที่ยวสำคัญทั้งในส่วน of ชุมชนบ้านโพน แหล่งท่องเที่ยวเสริม และหน่วยงาน องค์
กรที่เกี่ยวข้อง คือ

1. ศักยภาพภายในชุมชนบ้านโพน

บ้านโพนเป็นชุมชนที่มีลักษณะโดดเด่นคือเป็นชุมชนของกลุ่มชาวผู้ไท ซึ่งอพยพเข้า
มาตั้งชุมชนและดำเนินวิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมตามรูปแบบเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทได้อย่างเป็นเอก
ภาพ และยังคงดำรงวิถีวัฒนธรรมที่เคยถือปฏิบัติสืบต่อมาจากบรรพชนหลายด้าน ทั้งวัฒนธรรม
ด้านการกิน ความเชื่อ ความเป็นอยู่ ภาษา ศาสนา สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งที่โดดเด่นที่สุดของ
ชาวผู้ไทบ้านโพนก็คือการทอผ้าไหมแพรวา

การทอผ้าไหมแพรวาเป็นวัฒนธรรมที่ก่อกำเนิดจากการทอผ้าเพื่อใช้เป็นผ้าที่มีนัยเพื่อ
ใช้เป็นสไบเฉียงไหล่ในงานพิธีกรรมสำคัญ คือ การแต่งงาน งานบวชนาค การบายศรีสู่ขวัญ และ
การแต่งกายเพื่อต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองหรือเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ที่สำคัญ

ด้วยผ้าแพรวามีรูปแบบทั้งงดงามและมีความเป็นเอกลักษณ์ คือมีสีพื้นสีแดงจากการ
ย้อมครั้ง ลวดลายสีธรรมชาติมีสีขาว เหลือง เป็นหลัก ประกอบกับเทคนิควิธีการที่ซับซ้อน ประณีต
บรรจง อันเกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญาจากบรรพชนมานั้นนานนั้น เมื่อกลุ่มสตรีชาวบ้านโพนได้

ประดับกายด้วยผ้าไหมแพรวาไปรับเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงพอพระราช
หฤทัยและได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง พัฒนาผ้าไหมแพรวาเพื่อให้ผู้คนนอก
วัฒนธรรมได้นำไปใช้ หรือนอกชุมชนได้ใช้สอยด้วย จากการพัฒนาโดยขยายผืนผ้าและการเพิ่มสี
ส้นจากการย้อมสีเคมี จึงได้สีที่หลากหลายทำให้ผ้าแพรวาที่จากเดิมมีเพียงสีแดงเป็นสีพื้น ต่อมา
มีการพัฒนาสีผ้าที่หลากหลายยิ่งขึ้น จนผ้าแพรวาได้ขยายผลไปสู่การใช้สอยของผู้คนต่างวัฒนธรรม
และกลายเป็นความนิยมของผู้ใช้สอยอย่างกว้างขวาง และได้มีการสร้างศูนย์แสดงและจำหน่ายผ้า
แพรวาที่ชุมชน ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท อันเป็นสถานที่ที่มีนักท่องเที่ยวได้เข้ามา
ซื้อผลิตภัณฑ์และเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่องสืบมา

ในส่วนของท่านจังหวัดกาฬสินธุ์ได้นำเอาผ้าไหมแพรวาเป็นสัญลักษณ์และการ
สนับสนุนส่งเสริมผ้าไหมแพรวาในมิติต่าง ๆ ได้อย่างน่าสนใจยิ่ง กล่าวคือ มีการจัดงานกาชาด
ที่เน้นโชว์ผ้าไหมแพรวา การจัดงานวิถีตรแพรวาราชินีแห่งไหม ฯลฯ ซึ่งในวันดังกล่าวทุกคน
จะต้องสวมใส่ผ้าไหมแพรวากันอย่างเป็นเอกภาพ ไม่ว่าจะเป็นกาชาด งานวิถีตรแพรวาหรืองานใด ๆ
ก็ตาม ชาวบ้านโนนจะเดินทางมาร่วมงานในฐานะต่าง ๆ เช่น เป็นนักแสดง นักฟ้อน นักเป่าแคน
โปงลาง การฟ้อนละคอน การเป่าแคน เป่าโหวด การแสดงดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นการแสดงที่ ณ ส่วน
ใด ล้วนเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมผู้ไทของชาวบ้านโนน ให้เป็นที่ปรากฏ เพราะว่าทางจังหวัด
มักจะให้ชาวบ้านโนนเป็นผู้แสดงงานต่าง ๆ ทั้งในส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์และในส่วนของชุมชน
บ้านโนนเอง

จากลักษณะเฉพาะตนด้านผ้าแพรวา ภาษา และวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชาวบ้าน
โนน ซึ่งยังคงถือปฏิบัติ อันเป็นผลสืบเนื่องเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคมของชาวบ้านโนนที่โดย
ภาพรวมชาวบ้านโนนยังคงนิยมแต่งงานเฉพาะชนเผ่าในชุมชนของตน พวกเขาจึงธำรงเอกลักษณ์
ของตนด้วยวิถีชีวิต ลักษณะการดังกล่าว จึงเป็นศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดย
เฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับการท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาระบบคิด และวิถีชีวิตของชาวผู้ไทโดยตรง

ในภาคส่วนของความร่วมมือของชาวบ้านโนนนั้น สมาชิกชาวบ้านโนนมีรูปแบบ
ความคิดในเชิงความสามัคคีสูงมาก แม้ว่า ในบางกรณีบางคน บางกลุ่มจะไม่เห็นด้วย แต่เมื่อส่วน
รวมมีความคิดเห็นเป็นเช่นใดแล้ว ชาวผู้ไทบ้านโนนจะปฏิบัติเช่นเดียวกันจนงานดังกล่าวนั้นบรรลุ
ผล ดังกรณีการดำเนินกิจกรรมของศูนย์วิถีตรแพรวา การมอบหมายให้ใครเป็นผู้มาดูแลศูนย์ การ
เป็นตัวแทนชุมชนออกไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมการทอผ้า และการระดมชาวบ้านเพื่อฝึกซ้อมการ
ฟ้อนรำเพื่อไปแสดงยังจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น ซึ่งในที่สุดกรณีต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อันจะบรรลุผลตาม
วัตถุประสงค์ด้วยดีเช่นเคย ดังนั้นเมื่อมีงานสำคัญใด ทางจังหวัดกาฬสินธุ์จึงมักจะเชิญผู้ไทบ้าน
โนนให้เป็นแกนนำเสมอ เมื่อพิจารณาในส่วนของศักยภาพด้านการท่องเที่ยวแล้ว จึงเห็นว่าใน
ส่วนของความร่วมมือดังกล่าวนี้ ชาวผู้ไทบ้านโนนมีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว

กล่าวสำหรับความพร้อมด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนด้านต่าง ๆ คือ ด้านระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว นั้น ชุมชนบ้านโพนมีความพร้อมด้านบ้านเรือนในชุมชน เพราะชาวบ้านโพนนิยมสร้างบ้านเรือนขนาดใหญ่ มีห้องน้ำ ห้องส้วมและการรักษาความสะอาดในตัวเรือนได้ดี ประกอบกับพวกเขาได้ใช้พื้นที่บนเรือนและใต้ถุนเรือนเป็นสถานที่ทอดผ้า จึงมีความเหมาะสมและเป็นความพร้อมด้านการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ส่วนการท่องเที่ยวกรณีทั่วไปนั้น จะต้องมีการปรับปรุงโดยเฉพาะความพร้อมด้านร้านค้าประเภทอาหารการกิน จะต้องเพิ่มจำนวนร้านค้าและมาตรฐานอาหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์จะรับประทานอาหารเช้าอย่าง

2. ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวเสริม

นอกจากลักษณะเฉพาะภายในชุมชนผู้ไทบ้านโพนแล้ว บ้านโพนยังมีแหล่งท่องเที่ยวเสริมที่ได้รองรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว และสามารถส่งผ่านนักท่องเที่ยวสู่บ้านโพนได้ด้วยการเดินทางในระยะสั้น ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวเสริมที่สำคัญมี 4 แหล่ง คือ พิพิธภัณฑ์ขงคังเมืองกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์รวมสินค้าและข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวขึ้นชื่อของจังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านแพรวา ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากนิคมสร้างตนเองลำปาว ซึ่งทั้งสามส่วนนี้อยู่ในเขตอำเภอสหัสขันธ์ แหล่งจุดค้น ศูนย์วิจัยและพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ ภูกุ่มข้าว วัดพุทธนิมิตภูค่าว ซึ่งประกอบด้วยปฏิมากรรมสลักเพิงผาหินสมัยทวารวดี อุโบสถไม้ พิพิธภัณฑ์พระเครื่อง และทัศนียภาพอันสวยงาม และนอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเสริมด้านการเกษตร คือสวนผลไม้บ้านใหม่ชัยมงคล และการวางจำหน่ายผลไม้ริมสองข้างทาง

3. ศักยภาพของหน่วยงานต่าง ๆ ด้านการให้ความร่วมมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไท บ้านโพน

หน่วยงานดังกล่าวประกอบด้วยเทศบาลตำบลโพน โรงเรียนบ้านโพน สถานีอนามัยตำบลโพน สถานีตำรวจอำเภอลำม่วง สำนักงานอำเภอลำม่วง สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ สภากาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ จากการศึกษาพบว่า หน่วยงานต่าง ๆ ต่างให้ความสนใจในการพัฒนาชุมชนบ้านโพนสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวของจังหวัดกาฬสินธุ์ ดังปรากฏผลเชิงรูปธรรมคือการสร้างศูนย์วัฒนธรรม ที่มีบ้านพักแบบผู้ไทไว้ให้กับนักท่องเที่ยวจำนวน 4 หลัง โดยสำนักงานจังหวัดได้จัดงบประมาณเพื่อสร้างบ้านดังกล่าวจำนวน 3 ล้านบาท แต่บ้านดังกล่าวกลับไม่สามารถใช้พักจริงได้ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของความแน่นหนาชนิดของตัวบ้าน หรือความสะดวกด้านการใช้ห้องน้ำห้องส้วม ที่ต้องเดินทางยังห้องน้ำอีกต่างหาก การใช้สอยอาคารภายในบริเวณจึงยังคงใช้อาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป็นสถานที่รับรองนักท่องเที่ยว สถานที่ที่เป็นโรงแรมหรือที่พักค้างคืนของนักท่องเที่ยวจึงยังขาดแคลน ยกเว้นการพักนอนตามเรือนของชาวบ้านโพน

สำหรับสำนักงานหรือหน่วยงานอื่น ๆ โรงเรียนชุมชนบ้านโพน นับเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อมและรองรับด้านการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมที่สุด กล่าวคือ คณะครู

อาจารย์โรงเรียนบ้านโพน เป็นแกนนำสำคัญของหมู่บ้านในการพัฒนาการเรียนการสอนด้านการทอผ้าไหมแพรวาในโรงเรียน การกำหนดให้คณะครูและนักเรียนแต่งกายด้วยชุดผ้าไหมแพรวา นอกจากนี้ยังมีการฝึกนักเรียนเพื่อเป็นยุวมัคคุเทศก์ และคณะครูเกือบทั้งหมดเป็นชาวผู้ไทบ้านโพน คณะครูจึงเป็นแกนนำหลักในการทำงานด้านการท่องเที่ยวเมื่อมีกิจกรรมสำคัญเกิดขึ้นใน ชุมชน และนอกชุมชน โดยที่ชาวผู้ไทบ้านโพนต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง และพร้อมสำหรับการขยายผลสู่สมาชิกอื่น ๆ

สำหรับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านโพน พวกเขายังคงปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตน และซึ่งยังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนแต่อย่างใด แต่จากการศึกษาพบว่า ทุกองค์กรต่างพร้อมพัฒนาตนเองและพร้อมที่จะเข้าสู่การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านโพนให้เกิดขึ้นตามบทบาทและหน้าที่ที่ตนพึงเกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยพบศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทบ้านโพนมีความพร้อมในด้านวัฒนธรรมเฉพาะตนค่อนข้างพร้อมสรรพ อันเกิดจากการส่งสมภูมิปัญญาของชาวบ้านโพนทั้งวัฒนธรรมเชิงวัตถุและวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ รวมทั้งผู้คนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ อาทิ ช่างทอผ้าแพรวาซึ่งได้รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระราชินีนาถแห่งประเทศไทยเป็นชาวผู้ไทบ้านโพน

ภูมิปัญญาดังกล่าวได้ส่งผ่านมาทั้งด้านการผลิตผ้าแพรวา การจำหน่าย การละเล่น ประเพณีการกิน ความเชื่อ ศาสนา การแต่งกาย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีคิดในการดูแลแขกหรือที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งชาวผู้ไทบ้านโพนถือว่าเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการต้อนรับ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม สำหรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชนที่จะเกิดขึ้นจะต้องมีความเป็นธรรมต่อชุมชนด้วย กล่าวคือ

1. ด้านรายได้ การท่องเที่ยวที่เข้าสู่ชุมชนบ้านโพนย่อมนำมาซึ่งรายได้ในกรณีต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการจัดสรรรายได้จะต้องให้ความเป็นธรรม ในสภาพปัจจุบันด้านรายได้ของชาวบ้านโพนยังกระจุกอยู่เฉพาะกลุ่มที่นำผ้ามาฝากขายที่ศูนย์วิจิตรแพรวา ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้าสู่ชุมชนส่วนใหญ่จะเข้ามาซื้อผ้าที่ศูนย์วิจิตรแพรวา สมาชิกบ้านโพนส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าร่วมย่อมไม่ได้รับรายได้ นอกจากนี้ ในความเป็นจริงสภาพของการผลิตผ้าไหมแพรวามีปรากฏอยู่ทุกหลังคาเรือน จึงควรมีการซื้อขายและการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปซื้อสินค้าตามเรือนต่าง ๆ อันจะเกิดผลดีต่อการศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าไปในตัว และเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนโดยภาพรวม

2. ด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่ทำให้ชุมชนบ้านโพนมีความน่าสนใจ โดยเฉพาะวัฒนธรรมชนเผ่าผู้ไทที่มีเอกลักษณ์ส่วนตัว การท่องเที่ยวจะต้องไม่รุกรานวัฒนธรรมดัง

กล่าวโดยทางชุมชนต้องมีเกณฑ์ หรือเงื่อนไขสำคัญเพื่อกรองวัฒนธรรมและค่านิยมที่จะเข้ามาสู่ชุมชนไม่ให้ทำลายวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้นในประเด็นนี้ สมาชิกชุมชนบ้านโปงจึงต้องแสวงหาทิศทางและกฎเกณฑ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เพื่อให้หมู่บ้านได้รับผลประโยชน์สูงสุดจากการท่องเที่ยว ทั้งด้านเป็นรายได้และการแสวงหาความสมานฉันท์ หรือสร้างความเข้มแข็งอันเป็นผลจากการช่วยเหลือพึ่งพากันเพื่อการจัดการท่องเที่ยวให้บังเกิดผลสูงสุดแก่ชุมชน

จากกรณีดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนผู้ไทบ้านโปง

1.1 ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดมลภาวะหลายด้าน ดังนั้นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมไปนำวัฒนธรรมนอกเข้ามาประยุกต์ใช้ จึงควรไตร่ตรองให้เกิดความรอบคอบ เช่น การแต่งกายแบบภาคกลางในขบวนแห่บั้งไฟในบางส่วนหรือขบวนแห่บั้งไฟที่ให้ความสำคัญกับการประกวดมากเกินไป ใช้ภาษาภาคกลางมากเกินไป อาจก่อให้เกิดความสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเองไป

1.2 ด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา ควรมีการแสวงหาซื้อดีจากผู้ทอผ้าที่มีฝีมือในหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาการทอผ้าของทุกครัวเรือนให้ดีขึ้น กว่าที่เป็นอยู่ และศึกษาความนิยมของลูกค้าเพื่อการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า

1.3 ด้านการขายสินค้า ควรมีขบวนการครบวงจร เช่น ผลิตผ้า อบผ้า ตัดเย็บชุดหรืออื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ด้านการขายภายในหมู่บ้าน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนผู้ไทบ้านโปงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นหากการท่องเที่ยวทะลักเข้าสู่หมู่บ้านมาก และหลายรูปแบบเกินไป อาจทำให้เกิดความเสียหายทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมได้ ดังนั้น หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เห็นความสำคัญทางวัฒนธรรมของชาติ ควรเข้าไปมีส่วนร่วมให้การศึกษาแนะนำ ซึ่งประเด็นด้านการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้ชาวบ้านโปงดำรงอัตลักษณ์ในความเป็นชุมชนผู้ไท และจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเองได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านโปง ควรสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และมีการกระจายรายได้ของชุมชนให้ทั่วถึงกันอย่างเป็นธรรมด้วยวิธีการดังนี้

3.1.1 ควรจัดให้มีการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชาวบ้านโปงอย่างสม่ำเสมอ มีการประเมินและติดตามผล จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการร่วมมือกับนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นผู้รู้ จากสถาบันต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดอื่น ๆ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

3.1.2 ควรมีการระดมกำลังสมองของชาวบ้านเพื่อการเลือกเฟ้นหากิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ให้นักท่องเที่ยวใส่ชุดผู้ไท ในงานเลี้ยงพาลาง หรือให้นักท่องเที่ยวร่วมบรรเลงดนตรีพ็อนรำกับคณะนักแสดงดนตรีพื้นบ้านของชาวบ้าน โพน นอกจากนั้น อาจจะมีกิจกรรมเกี่ยวกับภาษา มีการทนายปัญหาแบบพื้นบ้าน การเล่านิทานก้อม (นิทานเรื่องสั้น ๆ) การปรุงอาหารพื้นบ้าน การจักสาน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจจะเสนอแนะขึ้นมาได้

3.1.3 ควรปรับปรุงร้านอาหารให้ถูกสุขลักษณะหรืออาจขยายร้านอาหารให้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากสามารถสั่งให้ทางกลุ่มแม่บ้านประกอบอาหารให้ได้

3.1.4 ในงานกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ควรจัดแสดงความเป็นเอกลักษณ์ออกมาให้ชัดเจน เช่น การแต่งกายพื้นบ้านผู้ไท การบรรเลงดนตรีที่เป็นดนตรีผู้ไท การพูดภาษาผู้ไท และอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นเอกลักษณ์ ควรแก่การอนุรักษ์

3.1.5 ในหมู่บ้าน ถนนทุกสาย ควรมีป้ายแสดงจุดท่องเที่ยว และมีป้ายแสดงบทพญา สุภาษิต ที่เป็นแนวทางในการเชิญชวนหรือแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้อ่าน และเกิดความเข้าใจในชุมชนมากขึ้น

3.1.6 ควรจัดให้มีตลาดแสดงผลภัณฑ์ผ้าไหมแพรวาทุกาพิศน์ นอกจากนั้น ควรจัดมหกรรมผ้าไหมแพรวาเดือนละ 1 ครั้งโดยอาจจัดที่ศูนย์วิจิตรแพรวา โดยเชิญหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ผลิตผ้าไหมแพรวานำสินค้าของตนเองเข้ามาแสดงด้วย

3.1.7 ควรจัดตั้งเครือข่ายผ้าไหมแพรวาของจังหวัดกาฬสินธุ์ ให้เป็นรูปธรรม เพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมผ้าไหมแพรวา โดยให้ศูนย์กลางอยู่ที่บ้านโพน

3.1.8 เมื่อมีการจัดแสดงผ้าไหมแพรวาได้สำเร็จต้องมีการประชาสัมพันธ์ในระดับจังหวัด ทั้งจังหวัดกาฬสินธุ์ ภาคอีสาน ภูมิภาคอื่น ๆ และในต่างประเทศ โดยสื่อต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้ว่า ที่ชุมชนบ้านโพนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมผ้าไหมแพรวาที่สำคัญ ยิ่งใหญ่และมีผ้าไหมแพรวาที่มีความงดงามที่สุด จนได้ชื่อว่าเป็นราชินีแห่งไหม

3.1.9 ในการจัดการท่องเที่ยว รูปแบบที่ควรจัดการอีกรูปแบบหนึ่งคือ การท่องเที่ยวแบบวัฒนธรรมศึกษา โดยสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดที่ใกล้เคียงควรมีการจัดทัศนศึกษาให้กับนิสิต นักศึกษาหรือให้กับนักเรียน โดยสามารถจัดได้ในเวลา 1 วัน

3.1.10 ข้อควรระวังในการดำเนินการ คือ ผู้ดำเนินการจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมของทุกโครงการ ควรขอความร่วมมือจากบุคคล หรือหน่วยงานที่ชุมชนเห็นว่ามีความสามารถในการช่วยเหลือชุมชนได้ สามารถทำให้เกิดรายได้ ชื่อเสียง และเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสังคม

บรรณานุกรมและรายนามผู้ให้สัมภาษณ์กรณีศึกษาบ้านโพน

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. <http://www.tat.or.th/thai/tourinfo/northeast/kalasin/>, 2545.
- กาฬสินธุ์, จังหวัด. พระราชวงศ์จักรีกับ 200 ปี กาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์: จื่อสะการพิมพ์, 2536.
- กมลทิพย์ วังคะสาต. ประเพณีขับไล่พระราหูของชาวผู้ไท บ้านคำชะอี. มหาสารคาม: ภาคนิพนธ์. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2529.
- เกษร คุณแก้ว. ผ้าแพรวากาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์, 2536.
- ข้าวสด. เที่ยวหมู่บ้านโลกโง่ง “กาฬสินธุ์” เรียนรู้ชีวิตผู้ไท เข้าป่าหาหน่อไม้. น.ส.พ. (15 ก.ค. 2544.), หน้า 10.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดกาฬสินธุ์. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร, 2542.
- เครือมาส บุญธรรม. ฟ่อนโปงนางของชาวจังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม: ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537.
- เจริญชัย ชนะไพโรจน์. ผ้าไทในอีสาน. ศึกษากรณีจังหวัดกาฬสินธุ์ สกลนคร นครพนม และ มุกดาหาร. การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ผ้าชนเผ่าไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.
- จุลสารการท่องเที่ยว. 3 กรกฎาคม – กันยายน 2539 (แผ่นพับ)
- ดาเรศ มารพันธ์. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ และสังคม ของการประกอบอาชีพ และค้าผ้าไหมแพรวา ของชาวบ้านโพน อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม : วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544
- เทศบาลตำบลโพน. รายงานการประชุม. 2544
- ทรงเดช แสงนิล. โปงนางกาฬสินธุ์. มหาสารคาม:ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.
- รูปทอง กว้างสวาสดี. ประเพณีการเลี้ยงผีของชาวผู้ไท ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์. หน้า 6-47.
- บ้านเมือง. เที่ยวระเร่ไปตามรายทาง จากงาน มหกรรมวิถีชีวิตแพรวา ราชินีแห่งไหม. น.ส.พ. (26 สิงหาคม 2544), หน้า 5.

- พัฒนาชุมชนอำเภอคำม่วง, สำนักงาน. รายงานผลการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพในการแก้ปัญหา
สถานะเศรษฐกิจตกต่ำ ปี 2541. กาฬสินธุ์: สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอคำม่วง จังหวัด
- กาฬสินธุ์, 2541.
- พาณิชย์จังหวัดกาฬสินธุ์, สำนักงาน. การพัฒนาลาดเพื่อส่งเสริมการผลิตผ้าไหมแพรวา กาฬสินธุ์:
กาฬสินธุ์:เสียงกานออฟเซต, 2540.
- เพ็ญพร ถิตย์ประเสริฐ. ปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม: วิทยา
นิพนธ์ กศ.ม สาขาวิชาภูมิศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- พรรณี วงศ์จำปาศรี. การแต่งกายของชาวผู้ไทยบ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.
ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.
- ไพฑูรย์ มิกุล. อีสานศึกษา. รวมบทความทางวิชาการ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขต
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาสารคาม. 2528.
- ไพโรจน์ เพชรสังหาร. คติการปลูกเรือนผู้ไท อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม : วิทยา
นิพนธ์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2531.
- มดิชน หนังสือพิมพ์. อีสาน(16) คนอีสานหลายเผ่าพันธุ์. มดิชนสุดสัปดาห์. หน้า 19 : 2542.
- มนัส สุวรรณ. “การท่องเที่ยวกับผลกระทบ”. วารสารภูมิศาสตร์. สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย
ไทย ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 สิงหาคม 2539.
- เยาวดี วิเศษรัตน์. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการบำบัดรักษาความเจ็บป่วยของชาวผู้ไทบ้านดงยาง ตำบล
ห้วยแซง อำเภอดงหลวง จังหวัดยโสธร. มหาสารคาม : วิทยานิพนธ์. ไทยคดีศึกษา:
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2541.
- รัตนภรณ์ พัสด. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวผู้ไท ศึกษาเฉพาะกรณี กิ่งอำเภอนองสูง จังหวัด
มุกดาหาร. มหาสารคาม : วิทยานิพนธ์. ไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม. 2535.
- วิญญ์ อันสงคราม. การศึกษากลยุทธ์การตลาดของผู้ผลิตผ้าไหมแพรวา: ศึกษากรณีบ้านโพน
ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม : วิทยานิพนธ์. บริหารธุรกิจ:
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- วรรณ วลัยวานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระ
จันทร์, 2539.
- สุภาวดี ดุ่มเงิน. การทอผ้าแพรวาที่บ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม : วิทยา
นิพนธ์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.
- สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. บรรยายสรุปจังหวัดกาฬสินธุ์.
จังหวัดกาฬสินธุ์, 2545.

ลำลี รักสุทธี. อีตลีสอง คลองสิบสี่. :ประเพณีของดีอีสาน. สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา : กรุงเทพฯ, 2544.

สมดังจินต์ กิรติพลพงษ์. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่ของชาวบ้านโคกสูง ตำบลคอนกอก อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์. :วิทยานิพนธ์. ไทยคดีศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543.

ศาสตรี เสาวคนธ์และคณะ. การพึ่งพาป่าและผลิตภัณฑ์จากป่าเพื่อให้มีอาหารบริโภคในครัวเรือน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัย, 2536.

ศิวพร เตโช. ความสัมพันธ์ระหว่างอุกกับวิถีชีวิตของชาวผู้ไท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม. มหาสารคาม: วิทยานิพนธ์ ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.

อุดม บัวศรีและคณะ. การพัฒนาการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : ศึกษาศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2531 – 2532.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์กรณีศึกษาชุมชนบ้านโพน

- กร ศรีศิรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน
อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2544
- กา วาซติกา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน
อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2544
- ไกรวัลย์ เขยชมศรี อายุ 48 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 89 หมู่ 4
บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2544
- เจียด ศรีบัว อายุ 57 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ เทศบาลตำบลโพน
อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2544
- คำกอง อุระตา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน
อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2544
- คำปุ่น เรียวยิ่ง อายุ 47 ปีเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน
ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2544
- คำเภา ปัสสะ อายุ 45 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 159 หมู่ 2 บ้านโพน
ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2544
- คำสอน สระทอง อายุ 62 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุทธิชัย สิงห์ยะบุศย์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 42 หมู่ 4
บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2544
- ฉลอง ศรีศิรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน
อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2544
- ชัยมงคล จินดาสมุทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ วัดพุทธนิมิตภูค่าว
อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 27 ธันวาคม 2545
- ตอ ศรีบุญจันทร์เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอ
คำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2544
- ทวี ทะวงษา อายุ 52 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 30 หมู่ 4 บ้านโพน
ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2545
- ทองม้วน อิงภู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอ
คำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2544
- แทน ศรีบัว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำ
ม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2544
- นะ ศรีบัว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำ
ม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2544

สุข ดีปะติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอลำ
ม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2544

สุดใจ ศรีศิริรินทร์ เป็นอายุ 49 ปี ผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ เทศบาลตำบล
โพน อำเภอลำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2544

สุพัน สุวงทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ โรงเรียนชุมชนโพน
บ้านโพน อำเภอลำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2544

หนู ทะนากันทร อายุ 35 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 132 หมู่ 1
บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอลำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2544

อำคา วรรณอำไพ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ บ้านโพน ตำบลโพน
อำเภอลำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2544

ภาคผนวก

บทความ
ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ
ชุมชนผู้ไทบ้านโพน อำเภอกำแพง จังหวัดกาฬสินธุ์

โดย
สุรศักดิ์ พิมพ์เสน
สนับสนุนโดยกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.

กาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือติดเทือกเขาภูพาน และล้อมรอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ ถึง 6 จังหวัด คือ อุดรธานี สกลนคร มุกดาหาร ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น ภูมิประเทศของกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่เป็นที่ราบพื้นที่ตอนบนของจังหวัดเป็นที่สูงบริเวณเทือกเขาภูพานมีแนวเขาซับซ้อนสลับกับที่ราบระหว่างหุบเขาแคบ ๆ ในเขตภูเขาบริเวณตอนเหนือตามแนวเทือกเขาภูพานเป็นพื้นที่ป่าไม้มีป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้งและป่าดิบเขา พื้นดินเป็นดินทรายชุดโคราชและร้อยเอ็ด

ความหมายความร่ำรวยทุนธรรมชาติและทุนวัฒนธรรม

คำว่า “กาฬสินธุ์” มีความหมายว่า “น้ำดำ” เมื่อเอ่ยถึงเมืองน้ำดำหรือเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งนัยของความหมายเชิงซ้อนก็คือ เมืองที่อุดมสมบูรณ์มีดินดำน้ำชุ่มหรือมองน้ำที่ใส ลงไปจนเห็นดินที่มีสีดำอยู่ก้นห้วยหรือลำธาร จนคนเรียกกันติดปากว่าน้ำดำแท้จริงของคำกล่าวทั้งหมดนั้นก็เพื่อแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินแดนจังหวัดกาฬสินธุ์นั่นเอง ชาวกาฬสินธุ์มีผญาบทหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองของตนว่า

“กาฬสินธุ์คำดินดำน้ำชุ่ม”
 ปลาชุมบ่อนคือแจ้แก่งหาง
 ปลานางบ่อนคือขางฟ้าลั่น
 จักจั่นฮ้องคือฟ้างวงบน
 แดกจันจันคนปีบโฮแซว
 มีชูแนวเมืองนี้แอ่นระบำรำฟ้อน”

พญาโบราณพินนี้แสดงให้เห็นว่าจังหวัดกาฬสินธุ์ในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มาก มีดินที่ดำซึ่งหมายถึงดินมีแร่ธาตุต่าง ๆ และมีน้ำชุ่มดินอยู่ตลอด ในน้ำนั้นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ปลาต่าง ๆ เช่นปลากุ่ม ปลาแซ่ เวลาปลาเหล่านี้สูบหรือกระโดดเสมือนเสียงฟาลัน เสียงแมลงจักจั่นร้องก็เสมือนดังขงฟ้าหรือคานที่รองรับพื้นฟาลันดังกระหึ่ม นอกจากนั้นก็มีเสียงคนโสแซวส่งเสียงสนุกสนานมีดนตรีทุกประเภทเช่นพิณ แคน และมีระบำ รำฟ้อน แสดงถึงความมีวัฒนธรรมผู้คนบนแผ่นดินนี้อีกด้วย

บทพญาบทนี้นอกจากจะบ่งชี้ถึงความสมบูรณ์ทางธรรมชาติแล้วตอนท้ายของสำนวนยังแสดงให้เห็นถึงความร่ำรวยทางวัฒนธรรมอีกด้วย ตามประวัติศาสตร์ความเป็นมาของจังหวัดกาฬสินธุ์แล้วดินแดนแห่งนี้เป็นที่อยู่ของหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ละว้า ขอม ลาว ย้อ และผู้ไทโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท เป็นกลุ่มชนที่มีความเหนียวแน่นในการรักษาจารีตประเพณีของตนเอง มีความกลมเกลียวรักพวกพ้อง ซึ่งจะเห็นได้จากชาวผู้ไทในอดีตจะไม่แต่งงานกับคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ และเชื้อฟิงผู้นำเป็นอย่างมาก

ชาวผู้ไทและการอพยพเข้าสู่จังหวัดกาฬสินธุ์

ชาวผู้ไทในจังหวัดกาฬสินธุ์มีประวัติศาสตร์ของการอพยพอันยาวนาน ซึ่งเป็นผู้ไทกลุ่มเดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองจุไท มีเมืองแดง เมืองไล เป็นถิ่นที่อยู่เดิม แคว้นสิบสองจุไทเป็นดินแดนปลายสุดของราชอาณาจักรสยาม เคยถูกพวกจีนฮ่อรื้อพลเข้ามาปล้นฆ่าเผาบ้านเรือนราษฎร เมื่อปี พ.ศ. 2425 และ พ.ศ. 2430 ถึง 2 ครั้งเหตุที่แคว้นสิบสองจุไทถูกรุกรานบ่อยครั้ง เนื่องจากเป็นดินแดนผ่านเวลาจีนยกทัพมาปราบญวนก็ต้องผ่านดินแดนสิบสองจุไท ญวนไปรบจีนก็ต้องผ่านและมักจะปะทะกัน ในบริเวณนี้ชาวผู้ไทต้องพลอยได้รับความเดือดร้อนไปด้วย ในราว พ.ศ. 2321 ดินแดนสิบสองจุไทได้ตกมาเป็นของประเทศไทย ในรัชกาลของพระเจ้ากรุงธนบุรีด้วย เมื่อได้เวียงจันทน์และหลวงพระบางแล้ว แคว้นสิบสองจุไทซึ่งได้อยู่ในความปกครองของสองเมืองนี้ ถูกรวมมาด้วย แต่เมื่อญวนปราบกบฏตั้งตัวเป็นอิสระในสมัยรัชกาลที่ 1 ญวนได้ขยายอำนาจมาครอบครอง ดินแดนส่วนนี้ได้เกือบทั้งหมดภายหลังมีจีนฮ่อมาแผ่อำนาจอยู่เหนืออีกด้วย จึงต้องส่งส่วยให้แก่ญวนและฮ่อ เลยได้นามว่า “เมืองสามส่วยฟ้า” หรือ “สามฝ่ายฟ้า” ราษฎรที่อยู่อาศัยต้องทั้งถิ่นฐานอพยพเข้ามาอยู่ในหัวเมืองชั้นใน ซึ่งก็คงจะพากันอพยพลงมายังลุ่มแม่น้ำโขง

ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี และรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ไทยได้ยกกองทัพไปตีเมืองล้านช้าง แล้วกวาดต้อนชาวผู้ไทมาอยู่แถบภาคกลางของประเทศไทย คือ อยู่ที่ จ.เพชรบุรี จน

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกกองทัพไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ เมื่อปราบกบฏเป็นที่เรียบร้อยแล้วได้กวาดต้อนครอบครัวชาวผู้ไทจากเมืองต่าง ๆ ในประเทศลาว ให้มาอยู่ในภาคอีสานที่จังหวัดนครพนม สกลนคร และกาฬสินธุ์ สำหรับจังหวัดกาฬสินธุ์มีชาวผู้ไทอาศัยอยู่หนาแน่นทั้งหมด 5 อำเภอ คือ อำเภอเขาวง อำเภอสมเด็จ อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอสหัสขันธ์ และอำเภอกำม่วง ชุมชนผู้ไทบ้านโนน อำเภอกำม่วง เป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นในด้านการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีและมีศิลปะหัตถกรรมการผลิตผ้าไหมแพรวาที่ลือชื่อ จนได้รับฉายาว่า ผ้าไหมแพรวาเป็นราชินีไหมไทย และชาวบ้านโนนก็เป็นชาวผู้ไทกลุ่มแรกที่ผลิตผ้าไหมแพรวาในประเทศไทย

ความหมายของแพรวา หมายถึง ผ้าสไบของหญิงสาว ชาวผู้ไทที่ใช้ห่มเฉียงไหล่ซึ่งมีความยาวประมาณ 1 วาและมีความกว้างประมาณครึ่งวา ภายหลังได้พัฒนาความยาวบนความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งเป็นลูกคำมาเป็นความยาว 5 เมตร มีความกว้างของผ้าเพิ่มขึ้นเป็น 72 – 85 เซนติเมตร ซึ่งผ้าแพรวาที่พัฒนาขึ้นในตอนหลังได้ถูกนำมาใช้ตัดชุดสตรีหรือตัดเสื้อแบบต่าง ๆ ของสตรีและบุรุษ สำหรับความหมายเชิงซ้อนของแพรวาแล้วย่อมหมายถึงคุณค่าอันแสดงศิลปะการทออลดลายดั้งเดิม ประมาณ 60 ลายลงไปในพื้นที่อันเกิดจากหญิงสาวผู้มีความสามารถ และเป็นที่ชื่นชมเป็นที่ยอมรับของสังคมในกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ความวิจิตรงดงามและความหลากหลายอลดลายที่ถูกถ่ายทอดลงบนผ้าแพรวา ที่ห่มเฉียงอยู่บนไหล่จะเป็นดัชนีบ่งชี้ถึงฝีมือและความชาญฉลาดของหญิงสาวคนนั้น

ผ้าไหมแพรวากับการพัฒนาเป็นสินค้าสู่ความนิยม

การผลิตผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโนน อ.กำม่วง จ.กาฬสินธุ์ เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปะวัฒนธรรมและคติความเชื่อ ที่ได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลานเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 200 ปี จุดประสงค์หลักของการผลิตแบบดั้งเดิมในอดีตก็เพื่อใช้สอยในครัวเรือน ใช้เป็นของกำนัลแด่แขกผู้มาเยือน และใช้ในงานสำคัญ ๆ ทางประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานบุญ งานเลี้ยง งานแต่งงาน เป็นต้น กระทั่งถึงวันที่ 29 พฤศจิกายน 2520 พระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมพสกนิกรที่อำเภอกำม่วง จ.กาฬสินธุ์ ในการรับเสด็จครั้งนั้น สตรีชาวผู้ไทบ้านโนน ได้มีโอกาสเข้าเฝ้ารับเสด็จโดยการแต่งกายชุดพื้นเมือง คือ นุ่งผ้าซิ่นลายมัดหมี่มีตีนซิ่น สวมเสื้อแขนกระบอกสีดำหรือสีกรมกับคอตั้งผ้าอกตลอด ติดแถบสีแดงที่ทออลดลายใช้เหรียญสตางค์เก่าแท้เป็นกระดุมเสื้อ ห่มสไบเฉียงแพรวาสีแดงมีลวดลายงดงามวิจิตรโดดเด่นยิ่งนัก เมื่อสมเด็จพระบรมราชินีนาถทอดพระเนตรเห็นเช่นนั้น ก็ทรงสนพระราชหฤทัยในความงดงามประณีตเป็นเอกลักษณ์ของผ้าแพรวา ทรงมีพระราชดำรัสกับสตรีชาวบ้านโนนว่า “ผ้านี้มา

จากไหน” สตรีชาวบ้านโพนกราบทูลว่า “ทำกันเอง” สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถตรัสต่อไปว่า “อยากได้ สวย มีไหม ทำให้ได้ไหม” ชาวบ้านตอบว่า “ได้ค่ะ” จากนั้นสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชทานเส้นไหมให้กับชาวบ้านโพนเพื่อทอผ้าไหมแพรวาสตรีชาวบ้านโพนได้ร่วมกันทอผ้าไหมแพรวาอย่างสุดฝีมือ และนำขึ้นถวาย ณ พระราชวังไกลกังวล จ.ประจวบคีรีขันธ์ เพื่อคัดเป็นฉลองพระองค์จากนั้นมา สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถได้รับเอาการทอผ้าไหมแพรวาของสตรีชาวบ้านโพน อำเภอคำม่วง จ.กาฬสินธุ์ ไว้ในโครงการศิลปาชีพ โดยโปรดเกล้าฯ ให้ปรับปรุงพัฒนารูปแบบการทอผ้าไหมแพรวาจากเดิมที่เป็นผ้าสไบยาว 1 วา กว้างครึ่งวา ขยายออกเป็นผ้าผืนกว้างโดยส่วนหนึ่งยังเป็นผ้าแพรวา ยกดอกตามลวดลายต่าง ๆ อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านโพนอีกส่วนหนึ่งเป็นผ้าพื้น รวมกันเป็นผืนยาว 5 เมตร เพื่อให้เพียงพอสำหรับตัดชุดสตรีได้ 1 ชุด และโปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาจากเดิมซึ่งมีเฉพาะสีแดงเข้มให้มีสีพื้นหลากหลาย ส่วนลายดอกสลับสอดสีไหมให้กลมกลืนสวยงาม และโปรดให้ความช่วยเหลือในเรื่องตลาดผ้าไหมแพรวาของชาวบ้านโพน ทำให้ชื่อเสียงของผ้าไหมแพรวาของชาวบ้านโพนแพร่หลายเป็นที่รู้จัก ทั้งในและต่างประเทศมีผู้ทราบข่าวและสนใจเดินทางมาซื้อผ้าไหมแพรวาที่บ้านโพน ทำให้ชาวบ้านโพนมีรายได้ จากการขายผ้าไหมแพรวาเพิ่มมากขึ้นฐานะครอบครัวมั่นคงขึ้น

การประดิษฐ์ผ้าไหมแพรวาของชาวผู้ไทบ้านโพน นับว่าเป็นจุดแรกเริ่มของการนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้าน นำเงินตราเข้าสู่หมู่บ้าน และนำเรื่องราวความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของชาวผู้ไทบ้านโพนออกสู่โลกภายนอก จนกระทั่งผ้าไหมแพรวากลายเป็นสินค้าทำเงินให้กับ จ.กาฬสินธุ์ หลายสิบล้านบาทต่อปี วัฒนธรรมผู้ไทและผ้าไหมแพรวาได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของคำขวัญประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ ในคำขวัญที่ว่า

ฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ

วัฒนธรรมผู้ไท

ผ้าไหมแพรวา

ผาสวยภูพาน มหาธารลำปาว

ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี

จากจุดเริ่มต้นของเรื่องราวดังกล่าวข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยได้ตั้งคำถามของการวิจัยขึ้นว่า ชุมชนผู้ไทบ้านโพนที่ซึ่งมีความโดดเด่นของวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตผ้าไหมแพรวาที่มีชื่อเสียง มีศักยภาพพอที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้หรือไม่ เพียงใดและหากเป็นไปได้จะเป็นไปในรูปแบบใด ในการศึกษาครั้งนี้เราได้เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวบนเส้นทางซึ่งเริ่มต้นจาก อำเภอมือเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามเส้นทางหมายเลข 227 เข้าสู่อำเภอสหัสขันธ์ และจบลงที่ชุมชนผู้ไทบ้านโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์บนเส้นทางหมายเลข 227 บริเวณอำเภอสหัสขันธ์มีแหล่งท่องเที่ยวเสริมที่เราได้ศึกษาจำนวน 2 แห่ง คือ หลุมขุดค้นพิพิธภัณฑสถานและ

ศูนย์วิจัยไดโนเสาร์ ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศใต้ของภูมู่ข้าว ห่างจากที่ว่าการอำเภอสหพันธ์ประมาณ 2.5 กิโลเมตร ซึ่งอยู่ในการดูแลของกรมทรัพยากรธรณีห่างจากภูมู่ข้าวตามถนนหมายเลข 227 ไปประมาณ 7 กิโลเมตร เป็นแหล่งท่องเที่ยวเสริมแหล่งที่ 2 คือ วัดพุทธนิมิต ภูค่าว โครงการของคณะผู้วิจัยได้รับการอนุมัติทุนสนับสนุน จากกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ในงบประมาณวิจัยปี 2545 ภายใต้โครงการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของ สกว.

คณะของเราได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลมือสองและออกเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งการสัมภาษณ์ประชากรที่มีส่วนดูแลแหล่งท่องเที่ยวสัมภาษณ์ชาวบ้านโปน และทำ focus group กับกลุ่มประชากรตัวอย่างในชุมชนผู้ไทบ้านโปนถึง 4 ครั้ง นอกจากนั้นยังได้สัมภาษณ์องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในชุมชนบ้านโปนเพื่อให้ได้คำตอบที่ชัดเจนสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งเอาไว้คือ เพื่อศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทบ้านโปน อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีชื่อเสียงด้านขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและการผลิตผ้าไหมแพรวา เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างเป็นธรรม ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ชุมชนผู้ไทบ้านโปนยังมีความเข้มแข็งทางด้านประเพณี วัฒนธรรมมีภาษาพูดที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีการนับถือพุทธศาสนามีการทำบุญตามจารีตประเพณี 12 เดือน ประเพณีบุญที่พวกเขาให้ความสำคัญมากที่สุด ก็คือบุญเดือน 6 หรือบุญบั้งไฟ ซึ่งจะจัดขึ้นประมาณกลางเดือนพฤษภาคมของทุกปีด้วยความเชื่อที่ว่า เป็นการทำบุญเพื่อสื่อสารกับผิบรรพบุรุษ และเทพเจ้าแห่งผิสูงสุด คือ พระยาแถน ผู้สามารถดลบันดาลน้ำและฝนให้กับมนุษย์โลกได้ ในการจัดงานบุญบั้งไฟของชาวบ้านมีความครึกครื้นสนุกสนาน มีขบวนแห่บั้งไฟทั้งที่เป็นขบวนแห่ เพื่อการประกวดและขบวนแห่ที่เป็นลักษณะอิสระทั่ว ๆ ไปการให้ความสำคัญกับขบวนแห่บั้งไฟเป็นความรับผิดชอบของชุมชนผู้ไทบ้านโปนทุกหมู่ ตั้งแต่หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 และหมู่ 5 ทั้งเด็ก คนหนุ่มสาว คนแก่ เพศหญิง เพศชาย ต่างเข้าร่วมขบวนแห่ แต่งตัวหลากหลายรูปแบบตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ระยะเวลาในการทำบุญบั้งไฟมี 2 วัน คือ วันรวมกับวันจุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันที่สองซึ่งเป็นวันจุดบั้งไฟเป็นวันที่มีผู้คนและนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีงานบุญมากกว่าวันแรก ส่วนประเพณีบุญอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงไปได้แก่ บุญปีใหม่ในเดือนมกราคม บุญพระเวสในเดือนมีนาคม บุญสงกรานต์ในเดือนเมษายน ส่วนบุญอื่น ๆ นอกจากนี้เป็นความสำคัญที่เป็นปกติธรรมดา ดังนั้นการท่องเที่ยวประเพณีงานบุญของชุมชนผู้ไทบ้านโปนที่น่าสนใจก็คือ บุญบั้งไฟ

สำหรับศักยภาพด้านวัฒนธรรมการผลิตผ้าไหมแพรวา เราพบว่าสตรีชาวผู้ไทตั้งแต่อายุ 8 ขวบขึ้นไป สามารถทอผ้าไหมแพรวาได้ทุกคนนี้เป็นคุณสมบัติที่ล้ำค่าของชุมชน ได้ทุนเรือนไม้ทรงสูงมักจะมียี่สำหรับทอผ้าไหม 1 – 3 หลังทุกครัวเรือน ยกเว้นเรือนใดที่เป็นร้านค้าชั้นเดียว ศิลปะที่ปรากฏเป็นลวดลายบนผืนผ้าไหมแพรวาของชาวบ้านโปน มีความงดงามตั้งแต่ระดับลายพื้น ๆ ไปจนถึงลายที่สามารถส่งเข้าประกวดได้ สำหรับเอกลักษณ์ของลายผ้าไหมแพรวาบ้านโปน

ก็คือ การนำลายผ้า 60 ลายมาประดิษฐ์ติดต่อกันเข้าเหมือนเป็นงานประติมากรรมอันยิ่งใหญ่ของศิลปิน ผ้าที่จัดอยู่ในระดับวิจิตรพิสดารจะมีลายผ้าประมาณ 9 ลายไปจนถึง 14 ลาย ศิลปะการถักทอเหล่านี้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมได้ตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนผู้ไทโดยเฉพาะในช่วงเดือนตุลาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านจัดเตรียมผ้าขึ้นประกวดที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์

เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าสู่หมู่บ้านโพธิ์ นักท่องเที่ยวจะพบกับอภยาชัยไมตรีอันดีของชาวบ้านสตรีชาวบ้านโพธิ์เป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มพ่อบ้านเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของพฤติกรรมในการต้อนรับ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมในการแสดงออก ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวของหญิงและชาย ในชุมชนบ้านโพธิ์มิได้แตกต่างกันไปมากนัก โดยทั่วไปแล้วหากนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวัฒนธรรมผู้ไทอย่างไม่เป็นทางการนัก ทางชุมชนก็ปล่อยให้เป็นที่ของกลุ่มแม่บ้าน เช่น ในกรณีที่นักท่องเที่ยวเดินทางผ่านมาแวะเยี่ยมชม รวมทั้งซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวาในช่วงเวลาอันสั้นรวดเร็ว กลุ่มแม่บ้านซึ่งมีประมาณ 300 ครอบครัวมีศูนย์วิจิตรแพรวาเป็นที่จัดแสดงผ้าไหมแพรวาลวดลายต่าง ๆ ก็จะเป็นผู้ต้อนรับจับคู่โดยรวมกันมาต้อนรับตามความเหมาะสมของจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งโดยปกติก็จะแบ่งหน้าที่มาดูแลศูนย์วิจิตรแพรวา วันละ 5 คน ต่อหมู่บ้านสลับสับเปลี่ยนกันไปหมู่บ้านละ 1 วัน ต่อสัปดาห์

สำหรับการต้อนรับอีกรูปแบบหนึ่งเป็นการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ ในกรณีที่นักท่องเที่ยวได้นัดแนะกับชาวบ้านล่วงหน้าว่ามีความประสงค์ จะเยี่ยมชมวัฒนธรรมชาวผู้ไท ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นต้องการสัมผัสกับบรรยากาศแบบผู้ไท สัมผัสภาษา การแต่งกาย ดนตรีการแสดง รวมทั้งอาหารพื้นบ้าน ซึ่งชาวผู้ไทบ้านโพธิ์มีความสามารถจัดหาสิ่งเหล่านั้นได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยในช่วงเป็นก่อนรับประทานอาหารชาวบ้านโพธิ์ จะออกมารวมกันภายใต้บรรยากาศของความเป็นผู้ไท และมีการบายศรีสู่ขวัญนักท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้ไม่ค่อยจะเกิดขึ้นบ่อยนักทั้งนี้อาจเป็นเพราะการประชาสัมพันธ์ ของชาวบ้านโพธิ์ในด้านการท่องเที่ยวยังไม่แพร่กระจายออกไปสู่โลกภายนอกมากนัก

รูปแบบการท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทบ้านโพน

จากข้อมูลด้านศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ในชุมชนผู้ไทบ้านโพนที่ได้เสนอเบื้องต้นแล้วนั้น ศักยภาพดังกล่าวสามารถนำมาสู่การท่องเที่ยวในชุมชนบ้านโพนได้ 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวแบบไป – กลับ ในเวลา 1 วัน และการท่องเที่ยวแบบค้างคืนที่ใช้เวลามากกว่า 1 วัน

1. การจัดการท่องเที่ยวแบบไป – กลับ เวลาภายใน 1 วัน

1.1 การท่องเที่ยวผจญภัยแหล่งท่องเที่ยวเสริม

การท่องเที่ยวผจญภัยแหล่งท่องเที่ยวเสริม คือ พิชิตภันท์ฟอสซิลไดโนเสาร์ และวัดพุทธรณิมิต ภูค้ำ อำเภอสหัสขันธ์ แล้วเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านโพน หรือท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านโพนแล้ว เดินทางไปท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเสริม แสดงในรูปแบบของเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

แบบ ก หากเริ่มเดินทางมาจากกาฬสินธุ์หรือขอนแก่น

08:00 – 10:00 น.	- ชมพิพิธภันท์ไดโนเสาร์ศึกษาแหล่งฟอสซิลไดโนเสาร์ที่สมบูรณ์ที่สุดและใหญ่ที่สุดของประเทศไทยที่ภูค้ำ อำเภอสหัสขันธ์ - ท่องเที่ยวธรรมชาติบนภูค้ำ ชมโบสถ์ไม้แกะสลักและสถาปัตยกรรมสลักไม้ที่นำขึ้นมาจากใต้เขื่อนลำปาว และนมัสการพระพุทธไสยาสน์ตะเคียว สมัยทวารวดีศึกษาสถานปฏิบัติธรรมอันสงบของสงฆ์ที่ดำเนินมาตั้งแต่บรรพกาล
12:00 น.	- เดินทางจากวัดพุทธรณิมิตภูค้ำถึงชุมชนผู้ไทบ้านโพน แหล่งผลิตผ้าไหมแพรวา
12:00 – 16:00 น.	- เข้าสู่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท รับประทานอาหารกลางวันที่ชุมชนผู้ไท ซึ่งหากมาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการจัดการด้านอาหารกลางวันผู้ไท ในบรรยากาศแบบผู้ไทโบราณ ประกอบการฟ้อนผู้ไท - ชมพิพิธภันท์ผู้ไทบ้านโพน - ชม ศึกษา และร่วมกิจกรรมการฝึกสอนการทอผ้าแพรวาจากชาวผู้ไท - ศึกษาวิถีชีวิตผู้ไทบ้านโพน ที่ฝ่ายหญิงทอผ้าแพรวา ในขณะที่ฝ่ายชายจักสานในหมู่บ้าน ซึ่งวิถีชีวิต

ดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่เกือบทั่วทุกครัวเรือน ยกเว้น เฉพาะร้านค้าและข้าราชการจากต่างถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยว สามารถเลือกซื้อผ้าไหมแพรวาจากชาวบ้านดังกล่าวนั้น ได้ด้วย

- เลือกซื้อผ้าไหมแพรวา ณ ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา ศูนย์แสดง จำหน่ายผ้าไหมแพรวาของชุมชน
- เดินทางกลับ

แบบ ข หากเริ่มเดินทางจากจังหวัดอุดรธานี หรือเส้นทางสายมิตรภาพ เข้าสู่บ้านโพน ตามเส้นทางสายอำเภอกุมภวาปี ศรีธาตุ คำม่วง กาฬสินธุ์ ซึ่งจะถึงชุมชนบ้านโพนก่อน ดังนี้

08:00 – 13:00 น.

- เข้าสู่ชุมชนผู้ไทบ้านโพน ชมพิพิธภัณฑ์ผู้ไทบ้านโพน
- ชม ศึกษา และร่วมกิจกรรมทอผ้าแพรวาจากผู้ไท
- ศึกษาวิถีชีวิตผู้ไทบ้านโพน ที่ฝ่ายหญิงทอผ้าแพรวา ฝ่าย ชายจักสานในหมู่บ้าน ซึ่งวิถีชีวิตดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่ เกือบทั่วทุกครัวเรือน ยกเว้นเฉพาะร้านค้าและข้าราชการ จากต่างถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อผ้าไหม แพรวาจากชาวบ้านดังกล่าวนี้ได้ด้วย
- เลือกซื้อผ้าไหมแพรวา ณ ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา ศูนย์แสดง จำหน่ายผ้าไหมแพรวาของชุมชน
- รับประทานอาหารกลางวันที่ชุมชนผู้ไท ซึ่งหากมาเป็น กลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการจัดการด้านอาหาร กลางวันผู้ไท ในบรรยากาศแบบผู้ไทโบราณประกอบการ ฟ้อนผู้ไท

13:00 – 14:00 น.

- เดินทางจากบ้านโพน ถึงแหล่งท่องเที่ยวเสริม
- ท่องเที่ยวธรรมชาติบนภูค่าว ชมโบสถ์ไม้แกะสลักและ สถาปัตยกรรมสลักไม้ที่นำขึ้นมาจากใต้เขื่อนลำปาว และ นมัสการพระพุทธไสยาสน์ตะเคิงขวา สมัยทวารวดีศึกษา สถานปฏิบัติธรรมอันสงบของสงฆ์ที่ดำเนินมาตั้งแต่ บรรพกาล
- ชมพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ศึกษาแหล่งฟอสซิลไดโนเสาร์ที่ สมบูรณ์ที่สุดและใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ที่ภูคุ้มข้าว อำเภอสหัสขันธ์
- เดินทางกลับ

1.2 การท่องเที่ยวเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทบ้านโพน

การท่องเที่ยวเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนผู้ไทบ้านโพน หมายถึง การมุ่งเข้ามาท่องเที่ยวเฉพาะในชุมชนผู้ไทบ้านโพน โดยตรงนั้นสามารถดำเนินการท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของบ้านโพน คือ

- เข้าสู่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทบ้านโพน รับประทานอาหารที่บ้านโพน ซึ่งหากมาเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวสามารถดำเนินการจัดการด้านอาหารกลางวันผู้ไท ในบรรยากาศแบบผู้ไทโบราณ ประกอบการฟ้อนผู้ไท
- ชมพิพิธภัณฑ์ผู้ไทบ้านโพน
- ชม ศิขารวิถีชีวิตผู้ไทบ้านโพน ที่ฝ่ายหญิงทอผ้าแพรวา ฝ่ายชายจักสาน ในหมู่บ้าน ซึ่งวิถีชีวิตดังกล่าวยังคงปรากฏอยู่เกือบทั่วทุกครัวเรือน ยกเว้นเฉพาะร้านค้าและข้าราชการจากต่างถิ่น ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อผ้าไหมแพรวาจากชาวบ้านดังกล่าวนี้ได้ด้วย
- เลือกซื้อผ้าไหมแพรวา ณ ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา ศูนย์แสดงจำหน่ายผ้าไหมแพรวาของชุมชน
- วัดบ้านโพน และวัดป่าบ้านโพน ซึ่งยังคงรักษาสภาพป่าไว้อย่างสมบูรณ์ เป็นการท่องเที่ยวในระบบนิเวศน์ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเฉพาะภายในชุมชนบ้านโพน ยังมีกรณีพิเศษ คือ กรณีงานบุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือเทศกาลพิเศษต่าง ๆ ซึ่งในวันดังกล่าว ชาวผู้ไทบ้านโพนจะร่วมแรงร่วมใจกันแสดงออกให้ปรากฏถึงความเป็นผู้ไท โดยการแต่งกายแบบดั้งเดิมของผู้ไทแทบทุกคน รวมทั้งรูปแบบอาหารการกินที่ชาวผู้ไทบ้านโพน นำมาเลี้ยงแขกและนักท่องเที่ยวอีกด้วย

2. รูปแบบการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน หรือมากกว่านี้

การจัดการท่องเที่ยวแบบ 2 วัน 1 คืน หรือมากกว่านั้นจะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถท่องเที่ยวภายในชุมชนผู้ไทบ้านโพนได้ในระดับลึก ซึ่งนอกจากการท่องเที่ยว และการต้อนรับนักท่องเที่ยวตามประเด็นการจัดการท่องเที่ยวใน 1 รอบวันแล้วชาวผู้ไทบ้านโพนยังสามารถดำเนินการกิจกรรมการต้อนรับการท่องเที่ยวเพิ่มเติมได้ดังนี้

2.1 การจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญแบบชาวผู้ไท

2.2 การรับประทานอาหารกลางวัน และอาหารค่ำท่ามกลางการชมศิลปะการแสดงและการละเล่นพื้นเมืองของชาวผู้ไท เช่น รำละคอน ฟ้อนผู้ไท รำผู้ไท การแสดงโปงลางและลงช่วง จำผญาเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว

2.3 การเข้าพักอาศัยในเรือนผู้ไทกับชาวบ้านโพนแต่ละหลังคาเรือน เพื่อเรียนรู้การดำรงและการดำเนินชีวิตของชาวผู้ไทบ้านโพน ซึ่งมีอัตลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการดำรงชีวิตที่ผูกพันกับการทอผ้าไหมแพรวา

2.4 การร่วมทำบุญตักบาตรที่วัด ชาวผู้ไทบ้านโพนเป็นชุมชนที่มีความฝักใฝ่ในการทำบุญ และการไปทำบุญของชาวผู้ไทจะแต่งกายด้วยชุดผู้ไทเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนของผู้หญิงและคนชรา ท่านทั้งหลายจะแต่งกายด้วยผ้าสีขาว สะพายตะกร้าอาหารไปถวายอาหารอย่างงดงาม และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมส่วนนี้ได้ โดยเฉพาะในช่วงบุญปีใหม่ บุญพระเวส บุญสงกรานต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งมีความสำคัญและยิ่งใหญ่ของชาวบ้าน

เส้นทางการท่องเที่ยว กรุงเทพฯ – แหล่งท่องเที่ยวเป้าหมาย จังหวัดกาฬสินธุ์

การเดินทางท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ ถึงชุมชนผู้ไท บ้านโพน จังหวัดกาฬสินธุ์นั้นแบ่งการเดินทางออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

ช่วงแรก	การเดินทางจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดกาฬสินธุ์
ช่วงที่สอง	การเดินทางจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ตามเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเสริมถึงชุมชนผู้ไท บ้านโพน ซึ่งมีวิธีการเดินทางได้ดังนี้คือ

การเดินทางโดยรถยนต์

1. กรุงเทพฯ – มหาสารคาม - กาฬสินธุ์

เส้นทางกรุงเทพฯ – มหาสารคาม – กาฬสินธุ์ ระยะทางประมาณ 519 กิโลเมตร ออกเดินทางโดยรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางหมายเลข 1 ถึงจังหวัดสระบุรี หลักกิโลเมตรที่ 107 เลี้ยวขวาเข้าสู่เส้นทางหมายเลข 2 ตามเส้นทางถนนมิตรภาพ ถึงอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แล้วเลี้ยวขวาเข้าสู่เส้นทางหมายเลข 23 มุ่งสู่อำเภอบ้านไผ่เข้าสู่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยระยะทางจาก อำเภอบ้านไผ่ถึงอำเภอบรบือประมาณ 70 กิโลเมตร จากนั้นมุ่งสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ตามเส้นทางมหาสารคาม – กาฬสินธุ์ หมายเลข 213 ด้วยระยะทางประมาณ 40 กิโลเมตร

2. กรุงเทพฯ – ขอนแก่น - กาฬสินธุ์

เส้นทาง กรุงเทพฯ – ขอนแก่น – กาฬสินธุ์ ระยะทางประมาณ 520 กิโลเมตร เส้นทางนี้ไม่เลี้ยวขวาที่อำเภอบ้านไผ่ แต่จะตรงดิ่งไปที่จังหวัดขอนแก่นตามเส้นทางหมายเลข 2 จากนั้นจึงเลี้ยวขวาเข้าประตูเมืองขอนแก่นมุ่งสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามเส้นทางหมายเลข 209 ด้วยระยะทางประมาณ 75 กิโลเมตร

การเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง

การเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทาง บริษัทขนส่งจำกัด (บขส.) เปิดบริการเดินรถจาก กรุงเทพฯ – กาฬสินธุ์มีรถธรรมดาและรถปรับอากาศทุกวัน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสอบถามรายละเอียดต่าง ๆ ในการเดินทางได้จากสถานีขนส่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (หมอชิตใหม่) โทรศัพท์ 0-2936-2841-8 หรือ บริษัทแสงประกายทัวร์ จำกัด โทรศัพท์ 0-2936-0321, 0-2936-0371

การเดินทางโดยเครื่องบิน

โดยเส้นทาง กรุงเทพฯ – ขอนแก่น นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยเครื่องบิน ของบริษัทการบินไทย จำกัด จากสนามบินดอนเมือง กรุงเทพฯ ไปลงที่สนามบินขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น โดยใช้เวลาประมาณ 45 นาที จากนั้นจึงนั่งรถต่อไปที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ระยะทางอีกประมาณ 78 กิโลเมตร สามารถสอบถามรายละเอียดการเดินทางได้ที่ โทรศัพท์ 0-2280-0070-80, 0-2280-0060 (กรุงเทพฯ) และที่จังหวัดขอนแก่นได้ที่โทรศัพท์ 0-4322-7701-5

เส้นทางกรุงเทพฯ – ร้อยเอ็ด สนามบินจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นอีกจุดหนึ่งของเป้าหมายแรกในการการเดินทางสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งจัดการบินโดยบริษัท พี บี แอร์ จำกัด ระยะเวลาในการเดินทางจากกรุงเทพฯ – ร้อยเอ็ด อยู่ที่ 45 นาที เปรียบเทียบกับการเดินทางจากกรุงเทพฯ – ขอนแก่น แตกต่างกันที่ระยะทางจากร้อยเอ็ด – กาฬสินธุ์ ซึ่งระยะทางเพียง 47 กิโลเมตรเท่านั้น และสามารถติดต่อกับบริษัท พี บี แอร์ จำกัด หมายเลขโทรศัพท์ 0-2261-0221-5 ที่กรุงเทพฯ และติดต่อที่สนามบินร้อยเอ็ดได้ที่ 0-45351-8570

ช่วงที่สอง การเดินทางท่องเที่ยวตามจุดพื้นที่เป้าหมาย

กาฬสินธุ์ – พิพิธภัณฑสถานไดโนเสาร์ – วัดพุทธนิมิต – ชุมชนผู้ไทบ้านโพน

จุดท่องเที่ยวที่ 1 เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงตัวเมืองกาฬสินธุ์แล้ว สามารถใช้เวลา 1 วันอยู่กับแหล่งท่องเที่ยวเสริมตามเส้นทางท่องเที่ยวเป้าหมายได้อย่างคุ้มค่า โดยจุดแรกภาคเช้าเริ่มจากหลุมขุดค้น พิพิธภัณฑสถานและศูนย์วิจัยไดโนเสาร์ ภูกุ่มข้าว จุดท่องเที่ยวจุดนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเสริมอยู่ในตัวอำเภอสหัสขันธ์ เดินทางออกจากตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ตามเส้นทางหมายเลข 227 กาฬสินธุ์ – สหัสขันธ์โดยรถยนต์ หรือรถโดยสารประจำทางระยะทางจากตัวเมืองกาฬสินธุ์ถึงภูกุ่มข้าวประมาณ 28 กิโลเมตร ซึ่งตัวภูกุ่มข้าวอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสหัสขันธ์ประมาณ 2.5 กิโลเมตร สถานที่แห่งนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาด้านวิวัฒนาการของโลกก่อนยุคประวัติศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นแหล่งที่ขุดค้น พิพิธภัณฑสถานและศูนย์ศึกษาวิจัยไดโนเสาร์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ดังนั้นจึงมีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมเป็นจำนวนมากต่อวัน การเยี่ยมชมจุดนี้มีมัคคุเทศซึ่งเป็นพนักงานดูแลศูนย์เป็นผู้บรรยาย หากนักท่องเที่ยวต้องการรายละเอียดเนื้อหามากขึ้น ก็

สามารถเชิญหัวหน้าศูนย์มาบรรยายพิเศษให้ โดยจะใช้เวลาที่วชชและศึกษาแหล่งท่องเที่ยวนี้ประมาณ 1 ชั่วโมง

จุดท่องเที่ยวที่ 2 วัดพุทธนิมิตภูค่าว วัดนี้เป็นจุดท่องเที่ยวเสริมที่ 2 ตั้งอยู่บนเนินเขาเล็ก ๆ ริมเขื่อนลำปาวตามเส้นทางหมายเลข 227 กาฬสินธุ์ – สหัสขันธ์ – บ้านโพน – วังสามหมอ มีระยะทางห่างจากภูกุ่มข้าวประมาณ 10 กิโลเมตร หรือห่างจากตัวอำเภอสหัสขันธ์ ประมาณ 7 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 100 เมตร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปเยี่ยมชมบ่อย ๆ เช่นเดียวกับที่ภูกุ่มข้าว ภายในวัดแห่งนี้มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีพระนอนสมัยทวารวดี มีพิพิธภัณฑวัตถุพระเครื่องซึ่งภายในมีพระเครื่องและพระนูนานับหลายหมื่นองค์ นอกจากนี้ยังมีพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีพระธาตุของพระอรหันต์ต่าง ๆ มีรอยพระพุทธรูป มีโบสถ์ไม้และมีความร่มรื่นของป่าและทิวทัศน์ให้ชม จุดท่องเที่ยวที่ 3 นี้จะใช้เวลาเยี่ยมชมประมาณ 40 นาทีถึงหนึ่งชั่วโมง โดยปกติแล้วการเดินทางมาถึงจุดท่องเที่ยวที่ 3 นี้เวลาจะอยู่ที่ 11:00 น. หรือเที่ยงตรง ซึ่งเป็นเวลารับประทานอาหารเที่ยง ในกรณีเช่นนี้คณะทัวร์หรือนักท่องเที่ยวอาจจะต้องจัดเตรียมอาหารมาเอง ซึ่งบริเวณภายในวัดเป็นสถานที่ร่มรื่นสามารถใช้เป็นจุดรับประทานอาหารได้ แต่หากบริหารเวลาให้กระชับขึ้นมาก็ยังสามารถไปถึงชุมชนบ้านโพนในเวลาเที่ยงตรง และรับประทานอาหารเที่ยงที่บ้านโพนได้ แต่เนื่องจากในชุมชนบ้านโพนมีร้านอาหารน้อย หากนักท่องเที่ยวไปเป็นกลุ่มใหญ่ ควรนัดแนะกับกลุ่มแม่บ้านให้จัดเตรียมอาหารไว้ให้

การเดินทางแบบสบาย ๆ ไม่รีบร้อน จากวัดพุทธนิมิตภูค่าว ถึงชุมชนผู้ไทบ้านโพนเป็นเส้นทางคดเคี้ยวเลี้ยวไปตามแนวเขาเตี้ย ๆ สองข้างทางสลับไปด้วยหมู่บ้านที่เป็นชาติพันธุ์ ย้อ ผู้ไท และลาวเป็นระยะ ๆ รวมทั้งมีลำธาร ทุ่งนา และป่าไม้สลับกันไป

ระยะทางจากวัดพุทธนิมิตภูค่าวถึงชุมชนบ้านโพนประมาณ 50 กิโลเมตร ซึ่งสามารถใช้เวลาเพียงไม่ถึงชั่วโมง ก็เข้าสู่บ้านใหม่ชัยมงคลซึ่งเป็นประตูเข้าสู่บ้านโพนแล้วและเหลือระยะทางอีกแค่ 2 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวก็จะสามารถเข้าสู่หมู่บ้านโพนและชื่นชมกับวัฒนธรรมล้ำค่าของชาวชุมชนบ้านโพน

ในด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

ในกรณีที่นักท่องเที่ยวไม่ได้เข้าไปพักในชุมชนบ้านโพนหรืออยู่ในประเภทไป – กลับ ภายในวันเดียวสถานที่พักคงไม่มีความจำเป็นนัก แต่สำหรับการนั่งพักได้ร่มเงาชายคาบ้านแต่ละหลังหรือแม้แต่จะเอนกายงีบหลับก็สามารถทำได้แทบทุกหลังคาเรือน อย่างไรก็ตามศูนย์วิจัยธรณีวิทยาซึ่งเป็นศูนย์กลางการรวมกลุ่มสตรีหมู่บ้านมีสถานที่สำหรับพักผ่อนและมีห้องน้ำ น้ำดื่มไว้บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งไม่มีปัญหาใด ๆ

รูปแบบการท่องเที่ยวแบบ Homestay คือ การพักค้างคืนจากความตั้งใจของทางจังหวัดกาฬสินธุ์ได้สร้างเรือนผู้ไทเอาไว้ 4 หลังใกล้ ๆ กับศูนย์วิจัยตราพรหมมีรูปทรงที่ดูสวยงามน่ารัก แต่ขาดความพร้อมด้านสาธารณูปโภคและไม่เหมาะสมต่อการเข้าไปพักอาศัย แต่หากนักท่องเที่ยวต้องการพักค้างคืน เพื่อศึกษาวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวผู้ไทบ้านโพนอย่างแท้จริง ควรเป็นการเข้าพักกับชาวบ้านจริง ๆ ซึ่งชาวบ้านโพนมากกว่า 200 หลังคาเรือน มีความต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้าพักด้วยในระยะเวลาประมาณ 1 – 2 คืน แต่ในสภาพเป็นจริงการท่องเที่ยวรูปแบบ Homestay ยังไม่ได้เกิดขึ้นจริงตามความคาดหวังหรือความต้องการของชาวบ้าน สำหรับ น้ำ ไฟ ในหมู่บ้านชาวบ้านโพนใช้น้ำประปาและน้ำบาดาล มีไฟฟ้าและโทรศัพท์ใช้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน ถนนในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางและถนนคอนกรีตมีสถานีอนามัย 1 แห่ง พร้อมทั้งจะให้บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหารในบ้านโพนมีเพียง 6 ร้าน เนื่องจากว่าชาวบ้านโพนส่วนใหญ่ยังใช้ชีวิตวิถีชนบทโดยการประกอบอาหารเอง หากนักท่องเที่ยวมีปริมาณมากจะต้องนัดแนะให้ชาวบ้านประกอบอาหารให้รับประทาน อาหารที่ชาวบ้านโพนรับประทานเป็นอาหารพื้นบ้านอีสานทั่วไป นอกจากนั้นยังมีอาหารตามสั่ง บางรายการที่สามารถจัดทำให้นักท่องเที่ยวได้

ปัจจุบันมีองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนพยายามสร้างบทบาทส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยว ในชุมชนบ้านโพน เช่น อำเภอคำม่วง จ.กาฬสินธุ์ สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ เหล่ากาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์รวมทั้งสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเขต 3 และหน่วยงานราชการอื่น ๆ ภายนอกจังหวัดกาฬสินธุ์ที่จัดทัวร์และเยี่ยมชมผลิตภัณฑ์ผ้าไหมแพรวา ซึ่งส่วนใหญ่แวะชมในเวลาเร่งด่วนอย่างไรก็ตาม การเข้ามาช่วยเหลือของหน่วยงานในจังหวัดกาฬสินธุ์ก่อให้เกิดทั้งประโยชน์และปัญหาต่อการจัดการท่องเที่ยว ในชุมชนบ้านโพน

ประโยชน์ได้จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหน่วยงาน ในจังหวัดกาฬสินธุ์

1. เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรมผ้าไหมแพรวาบ้านโพน ไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ใน จ.กาฬสินธุ์ จังหวัดใกล้เคียงในงานมหกรรมสินค้าต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ
2. เสริมสร้างพลังแห่งการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชาวบ้านโพน ที่ผลิตผ้าไหมแพรวา
3. สร้างโอกาสให้เกิดการท่องเที่ยวภายในชุมชนบ้านโพน

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิจัยพบศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทบ้านโพนมีความพร้อมในด้านวัฒนธรรมเฉพาะตนค่อนข้างพร้อมสรรพ อันเกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญาของชาวบ้านโพนทั้งวัฒนธรรมเชิงวัตถุและวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์รวมทั้งผู้คนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ อาทิช่างทอผ้าแพรวาซึ่งได้รับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระราชินีนาถ แทบทั้งหมดล้วนเป็นชาวผู้ไทบ้านโพน

ภูมิปัญญาดังกล่าวได้ส่งผ่านมาทั้งด้านการผลิตผ้าแพรวา การจำหน่าย การละเล่น ประเพณีการกิน ความเชื่อ ศาสนา การแต่งกาย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีคิดในการดูแลแขกหรือที่เข้ามาในชุมชน ซึ่งชาวผู้ไทบ้านโพนถือว่าเป็นผู้ที่มีความพร้อมในการต้อนรับ ซึ่งถือเป็นการขยายการด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม สำหรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในชุมชนที่จะเกิดขึ้นจะต้องมีความเป็นธรรมต่อชุมชนด้วย กล่าวคือ

1. ด้านรายได้ การท่องเที่ยวที่เข้าสู่ชุมชนบ้านโพนย่อมนำมาซึ่งรายได้ในกรณีต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการจัดสรรรายได้จะต้องให้ความเป็นธรรม ในสภาพปัจจุบันด้านรายได้ของชาวบ้านโพนยังกระจุกอยู่เฉพาะกลุ่มที่นำผ้ามาฝากขายที่ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้าสู่ชุมชนส่วนใหญ่จะเข้ามาซื้อผ้าที่ศูนย์วิถีชีวิตแพรวา สมาชิกบ้านโพนส่วนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าร่วมย่อมไม่ได้รับรายได้ นอกจากนี้ ในความเป็นจริงสภาพของการผลิตผ้าไหมแพรวามีปรากฏอยู่ทุกหลังคาเรือน จึงควรมีการซื้อขายและการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปซื้อสินค้าตามเรือนต่าง ๆ อันจะเกิดผลดีต่อการศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าไปในตัว และเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนโดยภาพรวม

2. ด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประเด็นหลักที่ทำให้ชุมชนบ้านโพนมีความน่าสนใจ โดยเฉพาะวัฒนธรรมชนเผ่าผู้ไทที่มีเอกลักษณ์ส่วนตัว การท่องเที่ยวจะต้องไม่รุกรานวัฒนธรรมดังกล่าวโดยทางชุมชนต้องมีเกณฑ์ หรือเงื่อนไขสำคัญเพื่อรองรับวัฒนธรรมและค่านิยมที่จะเข้ามาสู่ชุมชนไม่ให้ทำลายวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้นในประเด็นนี้ สมาชิกชุมชนบ้านโพนจึงต้องแสวงหาทิศทางและกฎเกณฑ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เพื่อให้หมู่บ้านได้รับผลประโยชน์สูงสุดจากการท่องเที่ยว ทั้งด้านเป็นรายได้และการแสวงหาความสมานฉันท์ หรือสร้างความเข้มแข็งอันเป็นผลจากการช่วยเหลือพึ่งพากันเพื่อการจัดการท่องเที่ยวให้บังเกิดผลสูงสุดแก่ชุมชน

จากกรณีดังกล่าวข้างต้น คณะวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนผู้ไทบ้านโพน

- 1.1 ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดมลภาวะหลายด้าน ดังนั้นการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมไปนำวัฒนธรรมนอกเข้ามาประยุกต์ใช้ จึงควรไตร่ตรองให้เกิดความรอบคอบ เช่น การแต่งกายแบบภาคกลางในขบวนแห่บั้งไฟในบางส่วนหรือขบวนแห่บั้งไฟที่ให้ความสำคัญกับการประกวดมากเกินไป ใช้ภาษาภาคกลางมากเกินไป อาจก่อให้เกิดความสูญเสียอัตลักษณ์ของตนเองไป

1.2 ด้านการผลิตผ้าไหมแพรวา ควรมีการแสวงหาซื้อดีจากผู้ทอผ้าที่มีฝีมือในหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาการทอผ้าของทุกครัวเรือนให้ดีขึ้น กว่าที่เป็นอยู่ และศึกษาความนิยมของลูกค้าเพื่อการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า

1.3 ด้านการขายสินค้า ควรมีขบวนการครบวงจร เช่น ผลิตผ้า อบผ้า ตัดเย็บชุด หรืออื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ด้านการขายภายในหมู่บ้าน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนผู้ไทบ้านโปนเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นหากการท่องเที่ยวทะเลาะลึกเข้าสู่หมู่บ้านมาก และหลายรูปแบบเกินไป อาจทำให้เกิดความเสียหายทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมได้ ดังนั้น หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เห็นความสำคัญทางวัฒนธรรมของชาติ ควรเข้าไปมีส่วนร่วมให้การศึกษาแนะนำ ชี้นำประเด็นด้านการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้ชาวบ้านโปนดำรงอัตลักษณ์ในความเป็นชุมชนผู้ไท และจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเองได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3.1 การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านโปน ควรสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และมีการกระจายรายได้ของชุมชนให้ทั่วถึงกันอย่างเป็นธรรมด้วยวิธีการดังนี้

3.1.1 ควรจัดให้มีการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับชาวบ้านโปนอย่างสม่ำเสมอ มีการประเมินและติดตามผล จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการร่วมมือกับนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นผู้รู้ จากสถาบันต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดอื่น ๆ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

3.1.2 ควรมีการระดมกำลังสมองของชาวบ้านเพื่อการเลือกเฟ้นหากิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น ให้นักท่องเที่ยวใส่ชุดผู้ไท ในงานเลี้ยงพาลาง หรือให้นักท่องเที่ยวร่วมบรรเลงดนตรีพ็อนรำกับคณะนักแสดงดนตรีพื้นบ้านของชาวบ้านโพน นอกจากนั้น อาจจะมีกิจกรรมเกี่ยวกับภาษา มีการทนายปัญหาแบบพื้นบ้าน การเล่านิทานก้อม (นิทานเรื่องสั้น ๆ) การปรุงอาหารพื้นบ้าน การจักสาน หรือกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจจะเสนอแนะขึ้นมาได้

3.1.3 ควรปรับปรุงร้านอาหารให้ถูกสุขลักษณะหรืออาจขยายร้านอาหารให้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่นักท่องเที่ยวมีจำนวนมากสามารถสั่งให้ทางกลุ่มแม่บ้านประกอบอาหารให้ได้

3.1.4 ในงานกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ควรจัดแสดงความเป็นเอกลักษณ์ออกมาให้ชัดเจน เช่น การแต่งกายพื้นบ้านผู้ไท การบรรเลงดนตรีที่เป็นดนตรีผู้ไท การพูดภาษาผู้ไท และอื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นเอกลักษณ์ ควรแก่การอนุรักษ์

3.1.5 ในหมู่บ้าน ถนนทุกสาย ควรมีป้ายแสดงจุดท่องเที่ยว และมีป้ายแสดงบทพญา สุภายิต ที่เป็นแนวทางในการเชิญชวนหรือแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้อ่าน และเกิดความเข้าใจในชุมชนมากขึ้น

3.1.6 ควรจัดให้มีตลาดแสดงผลภัณฑ์ผ้าไหมแพรวาทุกาพิศน์ นอกจากนั้น ควรจัดมหกรรมผ้าไหมแพรวาเดือนละ 1 ครั้งโดยอาจจัดที่ศูนย์วิจิตรแพรวา โดยเชิญหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ผลิตผ้าไหมแพรวานำสินค้าของตนเองเข้ามาแสดงด้วย

3.1.7 ควรจัดตั้งเครือข่ายผ้าไหมแพรวาของจังหวัดกาฬสินธุ์ ให้เป็นรูปธรรมเพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมผ้าไหมแพรวา โดยให้ศูนย์กลางอยู่ที่บ้านโพน

3.1.8 เมื่อมีการจัดแสดงผ้าไหมแพรวาได้สำเร็จต้องมีการประชาสัมพันธ์ในระดับจังหวัด ทั้งจังหวัดกาฬสินธุ์ ภาคอีสาน ภูมิภาคอื่น ๆ และในต่างประเทศ โดยสื่อต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้ว่า ที่ชุมชนบ้านโพนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมผ้าไหมแพรวาที่สำคัญ ยิ่งใหญ่และมีผ้าไหมแพรวาที่มีความงดงามที่สุด จนได้ชื่อว่าเป็นราชินีแห่งไหม

3.1.9 ในการจัดการท่องเที่ยว รูปแบบที่ควรจัดการอีกรูปแบบหนึ่งคือ การท่องเที่ยวแบบวัฒนธรรมศึกษา โดยสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาในจังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดที่ใกล้เคียงควรมีการจัดทัศนศึกษาให้กับนิสิต นักศึกษาหรือให้กับนักเรียน โดยสามารถจัดได้ในเวลา 1 วัน

3.1.10 ข้อควรระวังในการดำเนินการ คือ ผู้ดำเนินการจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อการเผยแพร่วัฒนธรรมของทุกโครงการ ควรขอความร่วมมือจากบุคคล หรือหน่วยงานที่ชุมชนเห็นว่ามีความสามารถในการช่วยเหลือชุมชนได้ สามารถทำให้เกิดรายได้ ชื่อเสียง และเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

1. คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดกาฬสินธุ์. กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร, 2542.
2. จังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์ : บริษัทลีโอแลนเซ็ท จำกัด. ม.ป.ท.
3. ถวิล เกษรราช. ประวัติผู้ไทย. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์. 2512.
4. นคร พันธุ์ณรงค์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ : กรุงเทพฯ, 2526.
5. ปราณี กล้าส้ม. “เรื่องราวของชาวผู้ไท”, “เมืองโบราณ. 17(3) : 21 – 35; กรกฎาคม – กันยายน, 2534.
6. สมหมาย เปรมจิตต์. ประวัติศาสตร์ลาว. หนังสือแปล. 2535.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

1. ไกรวัลย์ เขยชมศรี อายุ 48 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 89 หมู่ 4 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2544
2. เจียด ศรีบัว อายุ 57 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่เทศบาล ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2544
3. คำสอน สระทอง อายุ 62 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุขชัย สิงห์ยะบุญชัย เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 42 หมู่ 4 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2544
4. ทวี ทะวงษา อายุ 52 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 30 หมู่ 4 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2545
5. นิพนธ์ อิงภู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2545
6. พอ ภูจันทา อายุ 54 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 33 หมู่ 5 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2544
7. มุลทา คุณนิย์ อายุ 52 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 79 หมู่ 2 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2544
8. เลื่อน หาระทา อายุ 57 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ 73 หมู่ 2 บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2545
9. สมศรี สระทอง อายุ 59 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านโพน ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2544
10. สา จันทะหงษ์ อายุ 59 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุรศักดิ์ พิมพ์เสน เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่เทศบาล ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ นายสุรศักดิ์ พิมพ์เสน

สถานที่ทำงาน

สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
รหัสไปรษณีย์ 44150 โทรศัพท์ 0-4375-4385

ที่อยู่ 269/47 ถนนนพมาศคำรัส ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
รหัสไปรษณีย์ 44000 โทรศัพท์ 0-4374-3338

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี ดนตรีศึกษา (คป.) จากวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ปริญญาโท ไทยคดีศึกษา (ศศ.ม) จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปริญญาเอก ไทยศึกษา (กำลังศึกษาต่อ) ที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

งานวิจัยที่สำเร็จเป็นรูปเล่ม

1. การทำแคน ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านสีแก้ว อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด (2532)
(วิทยานิพนธ์)
2. โครงการสารคดีลาวตอนล่างสะพานนาครี สะดือวัน เขกอง จำปาสักและ
อัตตะปือ ห้าเขตแขวงแห่งลาวตอนล่าง (สกว, 2544) (นักวิจัยร่วม)
3. การถ่ายทอดวิถีชีวิตและกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนผลิต
เครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
(ทบวงมหาวิทยาลัย, 2544) (นักวิจัยร่วม)
4. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไท บ้านโพธิ์
(สกว, 2545) (หัวหน้าโครงการ)

บทความที่ตีพิมพ์

1. บีโทเฟนเป่าแคน (2530)
2. แคน มหัศจรรย์ดนตรีอีสาน (สารคดี, 2533)
3. แลดูกลองเสียง เลื่องลือไม้ (2537)
4. กลองน้ำ (2540)
5. ศิลปะลมและนิ้วที่พริ้วไปกับลายแคนของ สมบัติ สิมหาล้า (2541)